This is a reproduction of a library book that was digitized by Google as part of an ongoing effort to preserve the information in books and make it universally accessible.

Google™ books

https://books.google.com

J. 12436/2

PRIMĔRI STAROHÈRVATSKOGA JEZIKA

iz

glagolskih i cirilskih književnih starinah,

sastavljeni za

sedmi i osmi gimnazijalni razred.

Dio pèrvi.

Uvod i primĕri staroslovenski

U Zagrebu 1864.

Bèrzotiskom Antuna Jakića.

Digitized by Google

Slovanská knihovna
SLOVANSKÁ KNIHOVNA
3186187581
Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

338

Ovaj pèrvi dio starohèrvatske čitanke ima se smatrati temeljem slědećega děla; jezik onaj nemože se razuměti bez ovoga. Zato treba da se mladež u 7. razredu upozna najprije sa staroslovenštinom. Jeda li je pako ova čitanka prema tomu, izreći će gg. učitelji hèrv. jezika, kada ju prouče i uzporede s potrebami učeničkimi: ako nije sve, kako bi valjalo, izpraviti će věštiji i iskusniji drugovi; ja sâm nisam nikada hèrvatskoga jezika na višoj gimnaziji predavač.

Gledao sam, da bude sadèržaj zanimiv i poučan; zato je trebalo odabrati nekoliko onakvih komadah, što su uzčuvani samo u novijih prěpisih, te jih izpravljati i prema pravilom dotěrivati. Nevelim ni sam, da nebih bio umio i bolji izbor učiniti, da sam mogao. Straga dodan je kratak tumač kritički.

Uza svu pažljivost ostade ipak više štamparskih pogrešakah, što će, akoprem je školska knjiga, ipak svatko oprostiti, kada pomisli, da je sad pèrviput ovakova knjiga u Zagrebu štampana. Neka si dakle učenici izprave ovako:

Str. 3. zgora ⰸⰾⰴⰾⰸⰵⰵ. — St. 35 r. 5 zg. ⱍⰵⰾⰾⱃ-ⱑⱁⱎⱅ. — St. 36 r. 13 zd. ⰹⰵⱃⱁⰶⰵⱃⱁⰲⱁ. — St. 37 r. 8 zd. ⰾⰰⰴⰰⱎⰵ. — St. 37 r. 12 zd. ⰳⱐⱁⰾⰴⰳⱁ. — St. 39 r. 2 zg. стоıѧщѫ. — St. 40 r. 6 zd. пришьствиѥ. — St. 41 r. 13 zg. poslě иχъ stavi znak pitanja (;). — St. 41 r. 17 zg. poslě своѥмь stavi semikolon (·). — St. 42 r. 20 zg. stavi rěč ⱋⰰⰾⰵⱅⱐⰵ medju zaporke. — St. 43. r. 11 zg čit. доуше město доуша. — St. 44 r. 2 zg. stavi poslě rěči чловѣкомъ zarez (,). — St. 44 r. 8 zd. izostavi са poslě rěči оубѣлѣѭ

Digitized by Google

— St. 45 r. 14 zg. иѥросолимьскъıна. — St. 46 r. 15 zd. ⰾⰰⰿⰰⰾⱅ. — St. 47 r. 8 zg. ⰸⱆⰰⰿⰲⰾⰵⱃⱅⱐⰵⱅ. — St. 47 r. 3. zd. иѥмоу, глаголıа. — St. 48 r. 6 zg. piši zajedno ıакоже. — St. 48 r. 17 zg. poslě rěči ма stavi zarez (,). — St. 50 r. 4 zd. алъчьнъ. — St. 50 r. zd. страньнъ. — St. 51 r. 2 zd. ⱃⰵ m. ⰳⰵ. — St. 52 r. 8 zg. ⰲⰸⰵⰾⰵⱃⰵ. — St. 53 r. 9 zg. приимати. — St. 53 r. 15 zg. съхраньıи. — St. 53 r. 19 образъмь. — St. 54 r. 14 zd. прѣлѫкоуѥть. — St. 54 r 2 zd. приѥмъшемъ. — St. 57 r. 7 zd. тождемогѫщıи. — St. 57 r. 5 zd. тъчиıѫ. — St. 58 r. 12 zg. Аманъдра. — 58 r. 13 zg. иже зѣлохъıтръ. — St. 58 r. 13 zg. Царионъ. — St. 59 r. 9 zg. Троиѫ. — St. 59 r. 13. дафиньскоуоуму. — St. 59 r. 10 zd. юношь. — St. 59 r. 3 zd. Критъ. — St. 59 r. 1 астерийскоуоумоу. — St. 61 r. 5 писменехъ. — St. 63 r. 12 витъı. — St. 64 r. 20 zg. сѫзьданиıа. — St. 64 r. 6 zd. земьıа. — St. 64 r. 3. zd. лѣтъ. — St. 65 r. 13 zd. кънаѕь. — St. 66 r. 2 zg. кънаѕь. — St. 67 r. 8, 13, 21 zg. отъпоущена, отъведь, отъпоусти. — St. 67 r. 12 zg. вьсѧ. — St. 67 r. 10 zd. цѣсарь. — St. 72 r. 13 zg. (възı ıати). — St. 74 r. 10 zd. pogibljem. — St. 77 r. 10 zg. зѣлохъıтръ. — St. 84 r. 1 zd. пастырь. — St. 86 r. 18 zg. посъıлати, посъıлаıѫ.

U Zagrebu 1864.

V. J.

Digitized by Google

Uvod.

I. Věkovi slověnštine.

§. 1. Pèrvi zametak naroda slověnskoga ukopan je u duboku, nepristupnu davninu pokolěnja čověčanskoga, ali božanstvena iskra uma ljudskoga imade toliko smělosti, te kuša razkriti i onu koprenu, kojom je zastèrt njegov dětinji věk, i to tragom najdragocěnijega dara božjega, tragom jezika.

Tiha zajednica obćeslověnskoga života prolazi u sumraku historičkoga znanja, niti se iz pèrvih onih glasovah, koji posvědočuju bivstvo Slověnah u Evropi, nemože pravo razaznati, kakvi jim bijahu odnošaji medju pojedinimi kolěni. Istom razlazak u prostrane krajeve današnje domovine, koji poče 4 a dovèrši 7 věkom poslě Is., opominje pismene susěde, koji se njih tiču i njihov pokret osěćaju, da koju rěč zapišu o životu i običajih slověnskoga naroda.

Ovako sviće sve polagano i na obzorju slověnskoga neba dan, toli za pověstnika i njegovo iztraživanje, koli po sâm narod.

§. 2. Narodom srednjega i novoga věka neima u svem kolikom razvoju njihova bivstva i dèržavljanstva nijednoga važnijega trenutka od pokèrštenja. Kèrst i věra kèrštjanska vrata su, na koja se ulazi u sbor i

Digitized by Google

drugovanje s izobraženimi narodi; to je zlatni ključ, koji otvara blagodati nova, na božanskih istinah osnovana života: ova světlost razgoni tminu krivobožtva, a stavlja temelj prosvěti kèrštjanskoj.

Ipak ni najblagotvornije stvari nemogu se u jedan mah usaditi u sèrce ljudsko, prem onda ako ga neumiješ predobiti blagim postupanjem: tako bijaše kod Slověnah. Nisu oni sami tomu uzrok, što je pokèrštivanje slabo napredovalo, nego i kèrstitelji, koji nisu uměli udesiti načina poduke prema blagoj naravi božjega nauka. Zato obuzima sèrce naše čuvstvo velike zahvalnosti prema svemogućoj providnosti, što posla dvojicu bogoljubnih muževah, koji ne samo da věru kèrštjansku ovdě razširiše ondě obnoviše, nego mi jih štujemo kao prave utemeljitelje i začetnike svega duševnoga života, jerbo nam sastaviše za organizam jezika na temelju kèrštjanskih potrebah vlastito pismo, i rěč božju prevedoše pèrvi s tudjega, nepoznatoga jezika gèrčkoga, u jezik slověnski, u jezik svoga naroda.

§. 3. Izgovarajući imena: Ciril i Metod, nastaje više pitanjah: trudoljubivosti učenih muževah, osobito našega věka, imademo zahvaliti, što se dan današnji može na gděkoja konačan i odrěšit odgovor podati.

Gdě se ipak plod njihova apostolskoga dělovanja nerazmatra sa cèrkvenoga gledišta, nego historiji jezika za volju, tu neima pitanja nad ovo jedno, kojim li bi narěčjem izveden prevod svetoga pisma, koliko ga prevedoše oba pèrvoučitelja? Na ovo pitanje mogu odgovoriti dvě znanosti: pověst, sabravši sve věsti o životu i nauci svete braće; i jezikoznanstvo, izpitav sa svoje strane najstarije spomenike, koji su barem posredice potekli izpod njihova pera. Poslědak obojega iztraživanja odgovara, da su Bugarska i Panonija središte njihove

Digitized by Google

poslenosti, a ovim narěčjem da su prevedene i svete knjige: narod ovaj zove se kod kuće i u stranom světu Slovêni ⰔⰎⰑⰂⰡⰐⰅ (словѣне), a jezik mu slovênski ⰔⰎⰑⰂⰡⰐⰠⰔⰍⰟ (словѣньскъ). — Kako se o tom sada više nesumnja, tako je znamenito i spominjanja vrědno, da upravo Panonija bijaše za ono doba u sèrcu cěloga Slověnstva, graničeći oda svih stranah sa svimi glavnimi plemeni, i vèrlo sgodno naměštena za lagan prehod na sve krajeve. Tko će reći, nebi li ugled, koji tada dopade jednomu odabranomu narěčju, podoban bio, iznovice i jače svezati sva plemena slověnska, i svěst narodne srodnosti uzkrisiti na novi život? — Čim je bliže, da lěpu ovu misao zamislimo, tim težja bol pritiska nam dušu, kada od mala zatim morate, da okom bacite na iztok i zapad pak da gledate, kako si dva neprijatelja dohvatiše ruke preko zemlje slověnske, a žèrtvom njihova saveza pade mogućna dèržava Moravska. Kuda se je malo preda tim u kèrštjanskih hramovih razlěgala slověnska rěč božja, onuda skoro zatim sèrće divlji sin azijatske pustare.!

§. 4. Nemogavši učenici Metodovi nakon smèrti meštra svoga († 885) odolěti navalam svećenikah němačkih, poběgoše u Bugarsku (može biti i u Hèrvatsku) i kasnije (od 900 dalje) uzmakoše pred silom madjarskom čitave hèrpe panonskih Slovenah, sabijajuć se što u gore karpatske, što běžeć na jug k Hèrvatom.

Ovako se preseli na silu slov. liturgija skoro sasvim iz Panonije; a ode medju Bugare, gdě već i odprije bijaše poznata, i medju Hèrvate, ter doživi u tih zemljah sretnijih vremenah, jerbo se zauzeše za nju i iste okrunjene glave, kano ti bugarski car Simeun „knjigoljubac“ († 927), a ljubav prostih Hèrvatah odo-

Digitized by Google

lě svim zabranam i zaprěkam gděkoje visoke i moguć-ne gospode (920—925: slavonica lingua barbara)!

Buduć da ono malo knjigah, s kojimi učenici Metodovi doběgoše u Bugarsku, a zatim i narod hèrpimice u Hèrvatsku, nije jamačno dotěcalo za dužu porabu, zato jih je ovuda u novoj domovini novi naraštaj svećenikah prepisivao i nadopunjivao (osobito marljivi bijahu u Bugarskoj: Klement, Ivan Exarch, Konstantin), pak uza svu pažljivost kod toli svete stvari podkrade se ipak prepisniku, kamo li nebi novomu prevoditelju, mnoga rěč ili sasvim ili po obliku něšto drugačije, nego li bijaše po pravilu stroge slovenštine, koju su iz Panonije neprijatelji iztisnuli a u Bugarskoj razni uticaji barem izkvarili. Ovako nastajaše s vrěmenom sve to više razlikah, s jedne strane medju něgdašnjimi originali i sadašnjimi prepisi, s druge opet medju prepisi u Bugarskoj i onimi u Hèrvatskoj, a kada se jednom ove razlike ustanoviše kao novo pravilo, razlikujemo od rukopisah jezika slovenskoga: a) spomenike slovenske domovine i prepisa bugarskoga, b) spomenike slovenske domovine i prepisa hèrvatskoga.

§. 5. U dèržavi Bugarskoj (o Hèrvatskoj gledaj: Věk II.) netrajahu za dugo one slověnštini prijatne okolnosti, koje za cara Simeuna: nego red dolazi na dvě nove zemlje, Sèrbsku i Rusku.

Za Sèrbiju znamo, da počam od vremenah cesara Bazilija, bijaše najviše u cèrkvenoj ovisnosti bizanto-bugarskoj, ter spojene pod istu hierarchiju Sèrbija i Bugarska upotrebljivahu jednake liturgičke knjige, istim jezikom t. j. bugarsko-slovenskim pisane. — Budući jezik sèrbski različit od bugarskoga, měnjahu sèrbski prepisnici po manastirih sad više sad manje prema svojemu, dok se napokon (oko g. 1100) ustanoviti nova sèrbska re-

Digitized by Google

cenzija jezika slovenskoga, koja osobito krasno procvate od konca XII. věka, kada kuća Nemanjićah učvèrsti sèrbsku dèržavu, i osigura samostalnost cèrkvenu. Kako izmedju jezika po imenu hèrvatskoga i sèrbskoga neima druge razlike do neznatnijih varijacijah razrěčnih, tako se recenzija staroslovenskih knjigah sèrbska u jeziku skoro ni malo nerazlikuje od hèrvatske: onako od prilike, kako jezik panonskih i bugarskih Slovenah, prije nego jih tudji živalj razvèrže, bijaše samo dvoje razrěčje jednoga te istoga slovenskoga narěčja. Zato se dovle razlikuju staroslovenski spomenici ovako: I. a) panonskoslovenski I. b) bugarskoslovenski; II. a) hèrvatskoslovenski, II. b) sèrbskoslovenski. —

§. 6. Nov život nastaje za slověnsku liturgiju, čim ju u X. věku dozivlju Rusi u svoj zavičaj: ovdě otvara joj se mnogo prostranije polje. Uz pokèrštenje ruskoga naroda dodjoše pèrve knjige iz Bugarske, a u XI. věku ne samo što bijahu marljivo prepisivane, nego se znade, da su oko toga puno nastojali i sami knezovi, kano Vladimir, Jaroslav. — I ruskoga jezika osobine bijahu na dolazku slověnske liturgije već razvijene, ter premda kasnije dostojanstveni ugled cèrkvenoga jezika obłada narěčjem domaćim, ipak se već u samih najstarijih rukopisih (XI. věka), koji bijahu u Ruskoj prepisivani ponajviše sa izvornikah bugarskih, osěćaju domaći tragovi. Ovako se u XI. i XII. do XIII. věka razvija recenzija ruska staroslovenskoga jezika, koju ćemo rečenim pridodati pod točkom III. ovako: III. a) ruskoslovenski spomenici stariji, III. b) ruskoslovenski spomenici mladji.

§. 7. Osim znakovah paleografičkih, koji se nemogu ovdě tumačiti, sastoje se najpoglavitije razlike izbrojenih recenzijah u porabi ovih glasovah: ъ Ⱏ, ь Ⱐ, ꙑ ⰟⰊ, ѣ Ⱑ, ѧ Ⱔ, ѩ Ⱗ, ѫ Ⱘ, ѭ Ⱙ, ръ ⱃⱏ, лъ ⰾⱏ,

Digitized by Google

шт шѡ, (i щ ѵ). To će reći, da gdĕ se svi ovi glasovi onako pravilno i stalno upotrebljuju, kako gramatika uči, da je na svom mĕstu, nećeš se prevariti, ako uzmeš, da je spomenik ili rukopis što bliže pravoj domovini slovenštine; nepravilnosti, koje ćeš naći, ograničuju se ne na ove točke. U 3 osobi glag. ъ є mĕsto ь є (ne uvĕk); ѣ kadšto mĕsto ꙗ, u glag. ѧ za jedno i drugo; ѧ vrĕdi što ѧ, ili opet na opako, a ѧ što inače ꙙ; uz шт ili kadšto ili uvĕk щ.

Nasuprot

a) Ako nadješ, da je sve po pravilu, samo kadšto ър i ъл, mĕsto ръ i лъ, pak ꙗ mĕsto ѧ, ꙙ mĕsto ѧ — to je početak razvijajuće se osobine ruske.

b) Kada se često nalazi ѣ mĕsto ꙗ, ѫ ѭ mĕsto ѧ є, mĕsto ѫ ѭ kadšto ѹ ю — to je starija bugarska recenzija.

Ove se dvĕ vèrsti mogu jošter pribrojiti pravim staroslovĕnskim spomenikom.

c) Gdĕ se upravo spomenuto mĕšanje ѫ sa ѧ i ѹ u sve to većem broju nalazi, ali mĕsto pravilnoga ѫ skoro uvĕk stoji ѹ, ы stoji ili uvĕk ili uz ъı — to je prava kasnija bugarska recenzija.

d) Ako ѫ nikada nedolazi (ili barem skroz rĕdko), nego mĕsto njega ѹ, ꙗ se mĕša sa ѧ, є sa ѣ, ж mĕsto жд, ор i ол mĕsto ръ i лъ — to je razvijena recenzija ruska.

e) Ako neima samoglasom ѫ i ъı niti traga, nego ѹ i ы, a mĕsto ъ ili uvĕk ili barem ponajviše ь, isto tako rĕdko ѧ — to je pèrvi korak do prave sèrbske recenzije,

f) koja se u tom sastoji, da nikada neima glasovah ѫ, ѧ, ъı nego samo ѹ, є, ы i ь uvĕk mĕsto ъ.

g) Kada je napokon ovakav spomenik pisan gla-

Digitized by Google

golicom, gdě jošter i ы biva zaměnjen prostim i, (t. j. ȣ) to je priznak hèrvatske domovine, kojemu se u novijih rukopisih pridružuje i ȣ město ѧ.

§. 8. Nego bilo bi krivo pomisliti, da su tim već sve razlike točno opreděljene. Osim toga zaměnjivahu često prepisnici nepoznate pokrajinske izraze drugimi u svojoj domovini poznatijimi: i ovakove leksikalne osobine vèrlo su važne, da se pronadje prava i pèrvobitna domovina mnogih samo po prepisu sačuvanih spomenikah. Zatim imade i gramatičnih razlikah; na priliku u sklonitbi imena pridavnoga: oblici nominalni, osobito u někojih padežih, dokaz su starine; to isto valja i za jači i slabiji aorist. i. t. d.

Uz ove u svem vèrlo neznatne razlike predstavlja se očima našima divni pojav, da posao dvojice bogom oduševljenih, svetih muževah izpunjuje čitavu iztočnu polovicu Evrope, a slověnska rěč božja, potekav iz dvojih ustijuh, nalazi odziva u miliunih pobožnih sèrdacah kèrštjanskih. — U isto ono doba, kada jezik latinski vlada zapadom kao obćeniti posrednik věre, nauka i obrazovanosti, kada arabština gospoduje po Aziji i Africi, zapade jednaka moć i ugled na jugoiztoku Evrope pismenost slověnsku! — Nije se dakle težko osvědočiti, koliko treba, da taj jezik svi Slověni jednakom ljubavju prigèrlimo, lahko je viděti, kojim načinom jedno jedito narěčje, što skoro zatim propade, dodje ipak do tolika upliva u sudbinu svih ostalih srodnikah. A kako će itko svèršeno upoznati svoj domaći govor, ako se neuteče k onomu jeziku, koji ne samo divnim bogatsvom formalnim sěća na davnu zajednicu s ostalimi plemeni indoevropskimi, nego i od mnogih u sadanjem obliku neprotumačivih pojavah sačuva stare uspomene, ter gdě

Digitized by Google

jezikoznanca današnji trag ostavlja, otvara mu nove, nezahodne puteve starina.

II. Jezik slovenski i hèrvatski.

§. 1. Onako, kako pisa Ciril i Metod, bijaše u 9. věku jezik tako nazvanih bugarskih (i panonskih) Slovênah, koji položeni někako u sredinu zemljopisnu sačinjavahu od prilike i sredinu narodopisnu; uza to nesmiješ dakako zaboraviti, da onda pojedina narěčja bijahu jošter u srodnosti mnogo bliže, nego dan današnji. Gdě se jezik ovaj kao cèrkveni poduže ili za uvěk odèrža, bijaše i njegov upliv u čitavu književnost, a osobito u razvoj domaćega narěčja, vèrlo važan i znamenit: u tom se Sèrbija i Ruska razlikuju od svih ostalih, ter ondě počeše tekar polovicom prošloga věka, a ovdě istom u ovo naše doba njegovati narěčje narodno.

§. 2. Jezik staroslovenski nestoji nad današnjimi narěčji porětlom, nego samo dobom, a po medjusobnom srodstvu čini zajedno sa bratučedi od danas: bugarskim i slovenskim, zatim sa hèrvatskim ili sèrbskim i ruskim (velikim i malim) jezikom jednu, jugoiztočnu polovicu, kojoj se opire druga sěverozapadna sa českim, poljskim i lužičkosèrbskim. Razlika med jednom i drugom polovicom, i razlike svake polovice u sebi, nesastoji se u korěnih jezika, koji se dapače u mnogom broju zajednički nalaze za sve indoevropske jezike, niti u osnovih za gotove rěči, niti napokon u dometcih, kojimi se izvode imena, tvore padeži i osobe: nego s raznih uplivah što naravskoga položaja i podneblja, što tudjega susědstva, napokon i čitave sudbine narodnjega života, razviše se tečajem věkovah osobine glasovne, ter je sada u

Digitized by Google

mnogo priměrah jedan glas ili jedna sastavina od njih više ovomu narěčju mila i draga, dok ga ono drugo i nepodnosi; ovdě sačuva se staro, ondě izrodi novo. Sve to nebiva ipak kojekako nasumce, nego u najvećoj protivštini proti starim zakonom vlada novi red i nova pravilnost.

§. 3. Koliko slovenština, kao najstariji zastupnik, imade vrědnosti prema ostalomu srodstvu velikih plemenah Azije i Evrope, rasudjuju jezikoznanci: u domaćem kolu svakako ju ide pèrvenstvo, ne samo s osobita ugleda i upliva, već i poradi golema formalnoga bogatsva, a navlastito poluglasî nadkriljuje sva sadanja narěčja, ter znanost dokaza, da ovi maleni polutani nisu upravo suvišni, nego znamenovanja puni ostanci, koji svědoče o predhistoričnom obliku slovenskoga jezika. Mnogo se putah čitavoj někadanjoj slovci sačuva trag u neznatnom ъ ili ь!

Dakako da ove tankosti istom tim dobivaju pravu vrědnost, što se mogahu točno izrazivati, imajući Slověni svoje pismo, koje posěduje znakovah i za najsitnije razlike.

§. 4. Ako se prema zadaći ove knjige bliže uzporede jezik staroslovenski i hèrvatski, naći ćeš, da u nas, kako je danas, neima muklih glasovah (pomisli na priliku, da je posvuda onako, kako jošter i sada Cèrnogorci něke rěči izgovaraju!): zabačeni su budi sasvim budi u zaměnu punoglasja. Nego samo ѧ ѩ i ѫ ѭ protive se upravo organizmu jezika, ter jih od pèrvoga početka domaćih pismenih uspomenah (u XI. věku) redovito zaměnjuju u: є ⱔ i оу ⱘ; za ъ ⱏ pak i ь ⱐ oděrža se dugo vremena jedan i to ovaj poslědnji poluglas ь (u glag. ı.), koji su u rěčih dьn, otьc, kratьk itd. jamačno izgovarali poput kratkoga ŭ. Nadalje imade

Digitized by Google

slovenština uz и još ter mukliji ъı (y), koji su već najstariji glagolski spomenici hèrvatske recenzije izměnili svagdě u prosti *i* (ꙋ), cirilski pak imadu takodjer ы, ali ga neumiju upotrebljivati, gdě i kako bi valjalo, nego uvěk měšaju и sa ы — dokaz, da organizam našega jezika od XI. věka nije zbilja poznavao van jedan prosti *i*. — U slov. jeziku piše se poslě р i poslě л, kada su samoglasi, po jedan poluglas: срьдьце, блъкъ; ovaj pravopisni zakon svědoči, da si imamo stvar predstavljati ovako: da se poslě р i л, kada su samoglasi, nĕgda čuo kratak poluglas, koji bijaše po slověnskoj navadi prema punim glasom *a* ili *o* inih jezikah n. p. gr*a*num: ꙃрьно, a kasnije ima se smatrati, da su рь i лъ u těsnu savezu kao od prilike kod nas *lj* i *nj* i zato sèrbski spomenici skoro nikada neizostavljaju poslě р rečenoga poluglasa, da samo samoglasni р razluče od suglasnoga; nasuprot hèrvatski spomenici počeše dosta rano (osobito glagolski) izbacivati onaj poluglas za *r*, kao stvar zbilja suvišnu: srd'ce ⰔⰓⰄⰜⰅ; od лъ pak izadje u XIII. do XV. věka radi lagljega izgovora samoglas u: влъкъ predje u вꙋкь. — Napokon niti ѣ nemogaše po izgovoru staroslověnskom odolěvati svim varijacijam svoga izgovora u našem jeziku; zato ga u kasnijih spomenicih sve to više izostavljaju, pišuć prema okolici, odakle izhodi spomenik, čas и (ꙋ), čas е (э), čas ие ili іе. — U suglasih neima znatne razlike do *tj* i *dj*, kojih nemogaše ovako podněti slovenština, nego će premetnuti: *št* i *žd*; ovdě se pravilnije i pèrvobitnije sačuva u nas: noć (notś): ноштъ, medja: межда. To je poslě nosnih samoglasah druga i najbitnija karakteristika jezika slovenskoga prema hèrvatskomu, a budući naš jezik poprimio pismena slovenska, nadje se upravo ovdě u neprilici, kako će izraziti one glasove, za koje u slovenskoj azbuci nebijaše

Digitized by Google

znakovah: pomagahu se ovako: ноштъ, нокь, ноѣь (glag. samo РЯЖI); межда, мегꙗ, медꙗ, меѣа (glag. мэа, МЭЮЋ) gled. Gram. §. 5. — Tvoreći rěči, dolikuju ponajviše oni isti dometci jeziku hèrvatskomu koji i slovenskomu, gděkoji su redje porabe, a imade i novštinah. — Istinite su rěči pěsnikove: et verborum interit aetas: imamo priměrah, da od istoga koręna jedno stablo usahne, ali ujedno potěraše nove grane. — Čim se ovakovih razlikah nakupi više, podobne su preobraziti sav jezik.

Oblici rěčih, što dalje, to više gube nutarnju snagu: nastavci padežni i osobni, koji bijahu něgda samostalni koręni, troše se svaki dan više, njihovo znamenovanje potamnjuje sasvim. Jezik izběgava, što više može, nerazumive mu nepravilnosti, a sila analogije priteže malinu osobinah uz množinu pravilnosti: osim naravske dvojine, kao što su: очи, рѫкоу, ногоу i. t. d. (Nom. ruke, noge već nije u dvojini) neće se više jeziku, da svagdě razlikuje dvojinu od množine, kako je stari slovenski razlikovao, kamo li da uz dvojinu imena prilaže i dvojinu glagola!

Napokon kako god čověčanstvo u obće po mněnju někih tělom biva sve to slabije, a osiljuje duhom, tako i njegov jezik: gubeći bogatstvo materijalno, koje se sastojaše u punih oblicih, biva mu duh samostalniji i razvijeniji. U staroslovenskoj skladnji nalazimo mnogo pojavah, gdě je više uziman obzir na jezik gěrčki, nego li je samostalnost slověnskoga sloga dopuštala, a proizvodi literature sèrbske od XIII. do XVIII. věka izkvareni su u slogu bezpriměrnom nadutoštju bizatinskom na toliko, da se jedva i podnosi čitanje one goleme sile praznih rěčih.

§. 5. Kada s koncem 9. věka slovenska literatura

Digitized by Google

-za onda same cèrkvene knjige- udje medju Hèrvate i Sèrbe, bijahu glavne osobine njihova narěčja već razvijene, i zato se medjusobni odnošaj može pomisliti na četiri načina: slovenski i hèrvatski (ili sèrbski) jezik sâm za se, ili onaj izměšan uplivom ovoga, a ovaj uplivom onoga. Za sve četiri vèrsti neima priměrah iz jedne ter iste dobe, nego jedna slědi za drugom: kakov bijaše jezik slovenski u IX. i X. věku, vidi se od prilike iz onih najstarijih, a do sada dočuvanih rukopisah sv. pisma, naročito novoga zavěta, koji se s originalom pèrvih prevoditeljah mogu uzporediti kao prepisi 3 ili 4 ruke. Jeda li je ikoji od sačuvanih onih rukopisah bio pisan hèrvatskom rukom, to se pravo nezna, nego se može slutiti za jedan jediti spomenik. Kakav pako bijaše ovoga istoga vremena jezik hèrvatski, toga iz podpunih, po jeziku čisto narodnih, spomenikah nemožeš razabrati, jerbo jih neima ni u X. ni dalje sve do XIII. věka; da ipak někakovu sliku našega jezika uzimaš i prije ovoga vremena, valja osobitom oprezom iz spomenikah měšovita, t. j. poluslovenskoga, poluhèrvatskoga jezika odabrati ono, što nije slovensko, nego domaće. Tako na priliku našav u istom spomeniku (XII. věka) uz genitiv na аго od imenah pridavnih već i oblik današnji ога (светога 1189. свакога, велнега 1199), umah ćeš znati, da je ono slovenski, a ovo hèrvatski i. t. d.

Premda i ovako nezamahnusmo preko XI. věka natrag, izpunjuju ipak prošlih věkovah prazninu poněšto spomenici latinski (listine hèrvatskih kraljevah, najstarija 837! dopisivanje s rimskim dvorom), u kojih čitamo mnogo hèrvatskih imenah, što osobnih, što městnih, samo treba na um uzeti, da tudjemu uhu domaće rěči čudnovato zvone, da je latinsko pismo za organizam na-

Digitized by Google

šega jezika bez prikroja sasvim nedostatno, i napokon da istih ovih rěčih kritičkoga izdanja još ter neimamo.

§. 6. Kod spomenikah měšovita jezika, kojih imamo vèrlo mnogo, valja nam razlikovati i opet dvě vèrsti, u jednoj je jezik većinom slovenski, a samo je recenzija ili prepis udešen naravi hèrvatskoj; u drugoj je pretežna strana narěčja domaćega, a manje imade tragovah slovenštini: onaj reći ćemo da je jezik hèrvatsko-slovenski ili sèrbsko-slovenski, ovaj sloveno-hèrvatski ili sloveno-sèrbski.

a) Ono pèrvo jezik je porabe cèrkvene, knjigah naměnjenih u širem smislu službi božjoj, i to u početku t. j. u XI.—XIV. věku pravi slovenski, recenzije hèrvatske i sèrbske (gled. I. §. 7. e, f. g); što je hèrvatsko, što li sèrbsko, razaznati se nemože, već ako ćeš, što nimalo neodgovara istini historičnoj, uzet za razliku bukvicu glagolsku i cirilsku. — Kasnije uvukoše se i drugi hèrvatizmi (ili po gramatici ili po leksiku), ter je ovako trajalo punih pet věkovah, dok se u 17. i 18. věku, u zao čas udariv krivim putem, latiše posla na zapadu: L e v a k o v i ć i K a r a m a n; a na iztoku pokvariše jezik knjige cèrkvene ruske, koje su slědbenici iztočnoga pravoslavja, zaprěčeni u svakom napredku kod kuće, dobivali od srodnih po věri Rusah. — Ovaj po krivom načelu zamèršeni jezik nije više zanimiv, i zato se historija prekida sa XVI. stolětjem, a to tim većma, što s koncem XV. věka prestaje jedina važnost rukopisah, pošto izadju na svět pèrve tiskane knjige. (1483)! —

b) Drugo jest jezik porabe světovne, u koliko svakovèrstne prigode ovoga života zahtěvahu, da se čas ovo čas ono bilježkom pismenom osigura; a to su svakojaki ugovori, povelje i povlastice, pisani zakoni i naredbe. Spomenici ove vèrsti imadu zato i za historiju jezika

Digitized by Google

veliku znamenitost, što nam se sačuvaše iz one dobe, kada neima drugih priměrah, iz kojih bismo se učili jezik narodni, a to je od XII. do XV. věka. I ovdě bijahu sastavitelji ponajviše svećenici, jedina za onda klasa pismenih ljudih, kojim cèrkvena slovenština bijaše od svakdanje službe božje vèrlo dobro poznata: a to je s toga važno, jerbo se tim načinom lahko dokučuje, odakle dospěše u ovu vèrst spomenikah uz narodni jezik sad veći sad manji tragovi slovenštine. — Napokon iz ovih spomenikah ulazimo najprije u trag někojim razlikam dialektičnim, iz kojih ćemo se danas sutra mnogo naučiti, naročito, da se neda opravdati ono umovanje někih ljudih, kao da je sama čakavština hèrvatska, a sve drugo sèrbsko. — Gledaj o tom više u II. dělu čitanke: Uvod u věk hèrvatsko-sèrbski.

III. Dvoje pismo. *)

§. 1. Težko je slověnske rěči pisati pismom gèrčkim ili latinskim bez diakrize: kolika je u tom neprilika, dokazuju priměri bizantinskih i latinskih historikah; kako li je sumnjivo od neizvěstna pravopisa zaključivati na ustmeni izgovor, predočuju stari spomenici česki i odlomci frizinski. — Zato se kod praktičnosti starih narodah nečudimo njihovomu nastojanju, da ona jedna slova, koja prelažahu od suseda na suseda, preustroje i dopune pre-

*) Slověni imaju za pisanja svoga jezika, točno i pravo govoreć, ne dvoje, nego troje pismo: a) pismo čisto-slověnsko, iliti naprosto slověnsko t. j. glagolicu. b) pismo gèrčko-slověnsko, iliti tako zvanu cirilicu i c) pismo latinsko-slověnsko iliti tako zvanu hèrvatsko, česko itd. t. j. latinicu. Ob ovom poslědnjem pismu negovorimo s toga, što se njim nisu služili rukopisi staroslovenski, nego samo posebne narodne literature slověnske.

Digitized by Google

ma naravi svojega jezika: tako učiniše i Gèrci i Rimljani. U onu sliku života starih Slovênah, kakovu gradi pravedan pověstnik iz sabranih odasvud věstih o njihovu životu, pristaje sasvim lěpo hipoteza, da ako i nisu često upotrebljivali umětnosti, kojoj danas govorimo pismo, ipak ju jamačno několiko poznavahu, štujuć visoko izum duha ljudskoga, kojim spomen umèrloga čověka postaje věčnim i neumèrlim. — Niti je to pusto nagověštanje, niti slěpa i pristrana ljubav, nego izrikom se veli, da budući jošter pogani „čitahu i gatahu cèrtami i rězami", kojih je rěčih taj valjani smisao, da umětnost pisma bijaše u rukuh svećeničkih, naměnjena svèrham nabožnim tadanjega bogoslužja, a da se pismo neupotrebljavaše drugačije van za cèrtanje ili rezanje u dèrvo i ostalo gradivo, nepišuć još na pergameni ni na papiru.

Može biti da pojedina kolěna, a svakako pojedine osobe, koje se doticahu Gèrkah i Rimljanah, poznavahu njihov jezik i pismo. Točnije nisu stvari jošte izpitane, niti se zna o porabi pisma, makar kakova, sve do vremenah pokèrštenja. Hèrvati stoje u pèrvom redu slověnskih narodah, koji se pokèrstiše, a razviv vèrlo rano samostalni dèržavni život, bijaše jim od potrebe několika pismenost; da li samo latinska? Čini se, da ne; barem stara tradicija izrikom tvèrdi, da „Slověni pisahu slověnski jezik rimskimi i gèrčkimi slovi bez ustrojenja." —

§. 2. Istom u drugoj polovici IX. věka — tako svědoče jednoglasno to domaći to vanjski izvori — bude pozvan Konstantin filosof, inače prozvan Ciril, da krene učiti věru Isusovu i učvèrščivati u njoj pokèršteni već narod slověnski, koji sědjaše u Moravskoj, vladanju Rastislavljevu; a on doznav, da za taj jezik neima jošter slovah, prije nego će se latiti daljega posla, sastavi, kažu, nove glasovom jezika priměrene znake, i uze prevadjati

Digitized by Google

sv. evangjelje: Искони бѣ слово! — Koliko je god govora ob ovom prosvěćenom i bogom odabranom mužu, nerastavlja se nigdě izum slovah od glavnije njegove zadaće, slověnskoga prevoda sv. knjigah, i mi smo bolje izvěšteni ob ovom drugom, nego li o pèrvom. To nebi ipak nikoga mnogo smetalo, da su stare slověnske knjige pisane sve samo jednimi slovi, jer bismo tad znali, da se zanj imamo zahvaliti pomenutomu apostolskomu pèrvoučitelju.

Ali uz azbuku gèrčko-slověnsku iliti tako zvanu cirilicu, koja ov čas služi toli cèrkvi svih gèrčko-pravoslavnih Slověnah, koli dèržavi Ruskoj i Sèrbskoj, ima i druga slověnska, nělgda daleko po Slověnstvu razširena glagolska azbuka, koja služaše cèrkvi jednoj i drugoj i koju tradicija slověnskoga svećenstva već od davna pripisuje sv. Jerolimu (god. 1248. pisa papa Innocencij IV.: in Slavonia est litera specialis, quam illius terrae clerici se habere a b. Hieronymo asserentes). — U prošlom i bolje u našem věku pobijahu něki inako učeni ljudi ovo svećeničko mněnje o sv. Jerolimu kao stvar posve nemogućnu, ali čim se izvěstnije dokazivaše, da onako nije, tim težji bijaše odgovor, kako li da jest? — Osobito neizvěstan bijaše odgovor na pitanje, koje se je uvěk opetovalo, je li starija azbuka slověnska od gèrčko-slověnske? inimi rěčmi: jeli starija glagolica ili cirilica? —

Već u prošlom stolětju dokazivaše oštroumnimi kombinacijami Gelazij Dobner, (god. 1785), da je glagolica starija, nego njegov glas bijaše preslab protiva ugledu Dobrovskoga, koji ju směsti istom u 13. věk kao tobož izum katoličkoga svećenstva, da bi, kako mišljaše Dobrovski, štitila katolicizam od navalah gèrčkoga pravoslavja. Dobrovski mogaše (tendencioznim i političkim?) ovim svojim mněnjem tim laglje zaněti učeni svět, što za

Digitized by Google

onda nije još nitko ni slutio, da ima spomenikah starijih od 13 věka. — Nego neosta ovako za dugo. — Kopitaru bijaše već malo za tim lahko, ustati protiva mněnju Dobrovskoga, čim mu dopade rukuh tako zvani Glagolita Clozianus, pèrvi glagolski spomenik, pisan jezikom staroslovenskim a oblom glagolicom. Od ovoga vremena (1836) razbijahu si još većma o tom glavu učeni ljudi, da pronadju štogod osnovana i odrěsita, a mněnje većine nagibaše se sve to bolje glagolici u prilog, najprije samo, da je starija, nego li mišljaše Dobrovski, zatim da je starija i od cirilice; a napokon na temelju odkrivenih medju tim preznamenitih spomenikah bugarskoglagolskih usudi se Šafařik nakon trudnih naukah, kojim běše sve svoje sile posvetio, razměr glagolice i cirilice upravo preokrenuti, izrekav god. 1859, da je upravo glagolicu iliti pismo slověnsko sastavio Ciril, a tako zvanu cirilicu iliti pismo gèrčko počeo upotrebljivati njegov učenik Klement. Ovo poslědnje mněnje velikoga pokojnika nadje učena zaštitnika i u Dru. Račkom, koji napisa o tom posebno dělo: slověnsko pismo. —

§. 3. Pošto se je do danas neumornim iztraživanjem spomenikah ušlo u trag glagolici iz samoga X. věka (982!) a starijih neće biti ni rukopisah cirilskih, dolazi se medjusobnim sravnjivanjem njihove grafičke naravi, od prilike do ovih istinah: a) glagolica kao pismo čistoslověnsko, znatno je nenarednija, dakle korak većega svèršenstva navodi nas od nje na narednije pismo gèrčko t. j. na cirilicu, a ne na opako; b) u glagolici imade slovah, koja slute na prastaru navadu pisanja s desna na lěvo, česa u pismu gèrčkom t. j. u cirilici nema; c) cirilska azbuka sastoji se od dva děla: jedan, i to najveći, nije ništa drugo, nego gol golcat alfabet gèrčki po formah, koje bijahu u običaju věka IX. i X.; drugi, koji

Digitized by Google

se podpuno slaže s glagolicom, po svoj prilici uzajmljen je od glagolice, što predpostavlja, da je pismo slověnsko t. j. glagolica već bivstvovala, kada se něki počeli prilagodjivati za pisanje slověnsko alfabet gèrčki, t. j. kada su sastavljali tako zvanu cirilicu. — Buduć da se osim toga starina poznatih danas spomenikah glagolskih sretno takmi s najstarijimi cirilskimi, bilo bi i za najžešćega branitelja cirilice težko, neustupiti pèrvenstvo vremena i dobe glagolici, i nepristati uz ovu izreku: glagolica je starija od cirilice. — Mirnim i nepristranim razmatranjem stvari same uvěrit ćeš se u toliko ob istinitosti ove izreke, da je nebi ni to uzdèrmalo, kada bi se upravo dokazalo, da je glagolica makar i kasnije ili upravo istom povodom cirilice pomolila glavu, ter iz zabitiі poganske stupila u službu kèrštjansku. —

§. 4. Nije tako lahko dokazati druge, Šafařikom izrečene točke o glagolici, da bi ju t. j. bio upravo Ciril sastavio, pak onda Klement cirilicu; tomu se najprije jako protivi javno mněnje od više věkovah, koje počam onamo od XII. stolětja ime Cirilovo spaja s pismom cirilskim, ali neustrašeni pověstnik dokazuje na temelju jednoga zapisa iz XI. věka, da se je něgda po svoj prilici ‚kurilovicom‘ nazivalo ono drugo i starije pismo glagolsko! Nazivi su dakle kasniji, neimaju sile dokazujuće ni kod ‚Cirilove‘ cirilice, kako jim nije věrovati kod ‚Jerolimove‘ glagolice! — Obraniv se ovako od mogućih predsudah, uzima pověstnik što starije spomenike, glagolske i cirilske u ruke, ter se osvědočuje ob istini ovih prevažnih izrekah: a) ima vèrlo starih cirilskih spomenikah, koji su već něgdě u XI. věku prepisani bili iz glagolskih izvornikah; b) gděgdě vide se upravo tragovi glagolskoga pisma, poměšana istodobno medju cirilicu; c) nadje se i takovih rukopisah (po

Digitized by Google

imenu gèrčkom: palimpsestah) gdě su pèrvo pismo glagolsko otèrli i ostrugali pak sgora pisali cirilicom! Ove tri točke dokazuju sasma jasno, da u X., XI., i XII. věku bijaše glagolica poznata na široko po Slověnstvu i gèrčkom i latinskom, glagolski da bijahu pisani mnogi u cèrkvenoj književnosti onoga vremena znatni spomenici, ali se do nas dočuvaše samo u cirilskih prepisih, pošto je već někako od konca X. i u XI. věku zavladala borba izmedju pisma slověnskoga t. j· glagolice i pisma gèrčkoga, ili tako zvane cirilice, ter u XI. věku preote malne sasvim mah ovo drugo pismo! — Bi li glagolica ikada bila došla do toga, da se iz nje čine prepisi cirilski, kada nebi već u X. věku njezina literatura, potrebita za slověnsko bogoslužje i iztočne i zapadne cèrkve, bogatija bila nego cirilska? Da je glagolica namah izpèrva naměnjena bila razlici zapadne od iztočne cèrkve, da je služila samo obredom zapadnim, nebi se imali nalaziti prastari glagolski spomenici evangjelja i drugih sv. knjigah, po razredjenju cèrkve iztočne! Na koga će dakle sve to slutiti, nego li na samoga Cirila, koji započe prevod evangjelja, kako legenda piše, sa Искони бѣ слово! — Jošter bliže tiče se Cirila i Metoda, što Šafařik dokazivaše razlike u tekstu glagolskom od cirilskoga, iz kojih se može zaključiti, da je prevod glagolski u obće nesavèršeniji, a po jeziku s t a r o d a v n i j i, napose da imade u izrazih osobinah panonskih! —

§. 5. Nego da budemo pravedni, valja nam priznati, da se svi ovi razlozi samo posredice mogu u savez staviti s izumom slovah Cirilovim; odasvud izilazi mněnje Šafařikovo věrojatnim doista, nu nemože se reći izvěstnim. — Jer što su glagolski spomenici vèrlo stari, odatle neslědi još ništa za sâm izvor slovah; još bi se uvěk moglo pomisliti, da je Ciril i znajući za glagolska

Digitized by Google

slova (u smislu Hrabrovih čèrtah i rezah) ipak kao čověk obrazovan i odgojen u duhu gèrčkom, volio upotrebljivati u pisanju slověnskom prilagodjena gèrčka slova iliti tako zvana cirilska.

Znajuć Šafařik, da su to samo relativni dokazi, kosnu se neposredice stvari ovako: a.) Slověni neimadjahu prije Cirilova izuma nikakovih slovah. Ovako će, čini se, pověstnik biti upravo prisiljen, glagolicu, o kojoj je osvědočen, da je starija, pripisati upravo Cirilu, ter će uza to tim laglje pristati, što imade barem jedna vèst o Klementu, koju može protegnuti i razuměvati o cirilici. —

Medjutim to nije ipak tako sigurno, kako bi se na pèrvi mah mislilo, da Slověni prije Cirila neimadjahu zbilja ništa, slovom nalična. Nije izum slovah glavna zasluga mudroga Konstantina; nego što je slova prilagodio potrebam kèrštjanskim, to probudi pozornost a i zavist silnih protivnikah! Ako je tako, a to jest, pitat ćeš se i opet sve jednako, što da može biti sakriveno u znamenitih rěčih cèrnorizca Hrabra? Legende! tko ih smije uzimati u slovnom smislu? Na priliku: jedva se dokučuje, kako se je Rastislav upravo obratio u gèrčki Carigrad po slověnske učitelje, ako nije ništa jošter bio čuo o gděkakovom slověnskom bogoslužju na jugu? — Nije li možebiti u legendi, kako skoro uvěk u zaoděvenih mythosom istinah, tako zvani hysteron proteron? pak što će reći, kada cesar Kostantinu na pitanje, imadu li Moravci slova za svoj jezik, odgovara: „děd moj ni otac moj ni ini mnozi, iskavši, toga nisu obreli, kako ja mogu to obresti?“ — Ako sve potankosti onoga razgovora u jednoj legendi, o čem se u drugoj ni rěči nespominje, moraju imati něko znamenovanje, to se smije pitati i za smisao ovih navede-

Digitized by Google

nih rěčih! Zatim nastavlja Šafařik: b) slova Cirilova bijahu skroz nova, to će reći, vèrlo nenalična gèrčkim, pak zato zazorna i Gèrkom i Latinom. — Ni to nije sigurno: Kad bismo se dèržali duha legendah, moglo bi se prije protivno dokazati; izrazi pak „literae noviter inventae ili repertae" osobito kad se znade, tko jih izušćuje, nedokazuju ništa. — [To isto rekoše i za Ulfilu]! — Panegirikom pripisivati historičnu vrědnost u slovnom smislu, nije u znanosti običaj. — Izrazi slověnski: složiti, ustrojiti, sastaviti, stvoriti (= učiniti) nedokazuju ništa ni za to ni proti tomu. Usuprot se neda tajiti, da Konstantinu svakako bijaše naručniji i u svakom obziru bliži alfabet gèrčki, da si uza svu mudrost neotegoti posla preko reda. Pomisli, da je jedan muž imao sastaviti „skroz nova" slova, priviknuti jim najprije sâm, onda prevoditi sv. pismo, i napokon podučiti u tom i druge! A što se Gèrci, Latini i Němci opirahu slověnskoj azbuci, nenavaljivahu na slova kao sredstvo nego na jezik (t. j. na prevod sv. pisma) kao svèrhu.

Skoro najviše može u svem ovom pitanju odlučiti c) razprava cèrnorizca Hrabra o slovih. — Nego baš o tom neprecěnjenom spisu nisu jošter izpitivanja učenih muževah došla do nikakvoga jednoglasna rezultata. Istina, da su se Šafařik i Rački napokon domišljali, da se ondě po svoj prilici svuda razuměva glagolica, kako izvadjahu iz někih priznakah Bodjanski, Sreznjevski, Hanuš ali prigovori Hattalini nisu jošte pobijeni, dapače tko odanle neizvadja, što bi njegova volja želěla, nego što rěči kažu, dopustit će, da nam se po razpravi Hrbrovoj ipak prije nameće kano sama od sebe c i r i l i c a, nego li se može umětno iztumačiti g l a g o l i c a: takav je, negledeć na zamèršen red slovah, čitav d u h razprave i p r a-

Digitized by Google

vac obrane Hrabrove, a to je tim važnije, što se neće tako lahko prepisivanjem izkvariti, kako red několikih slovah. Osim toga čitamo u Vukovu rukopisu, koji je istina tako izkvaren, da nalići někoj bezumnoj parafrazi ostalih Hrabrove razprave rukopisah, ove rěči: što glagolju Gèrci bezumni, da od naših se knjigah izvela slovenska knjiga, to reci Gèrku i t. d., a na drugom městu piše, da „Kiril filozof“ sastavi slova „jedna po gèrčkih a druga po razumu i daru božjem“. Ovo bi se svakako moglo smatrati barem komentarom običnih tekstah Hrabrovih!

Vidi se dakle, da upravo oni razlozi, koji se neposredno tiču kakvoće Cirilova pisma, nisu jošter sasvim nepobitni, ter će zato i borba mněnjah ostati dotle glede ove poslědnje točke neodlučna, dok s ove ili s one strane nepristupe novi, do sada nepoznati razlozi: medju tim bolji je svakako i ovakov negativni odgovor nego da prenaglim zaključkom sami sebi zatvorimo vrata i otegotimo put k istini.

U ostalom dèržmo za sad za dokazano ovo: a) glagolica je, i formom svojom i oblikom jezičnim i pèrvenstvom prevoda svetih knjigah, starija od tako zvane cirilice; —

b.) ime slověnskoga pisma zaslužuje sama glagolica, dočim je, od ostalih dvajuh alfabetah koji su kod Slověnah u običaju, jedan gèrčki a drugi latinski. —

Dio pèrvi.

Staroslovenski věk.

§. 1. U ovoj knjizi ima se u kratkih slikah predočiti čitatelju život jezika hèrvatskoga, kako se od najstarijih pojavah pismenih izpod vladanja cèrkvene slovenštine ponajprije samo nesigurno pomalja, kasnije sve veću samostalnost preotima.

Da uzmognemo razuměti duševnu borbu, koja se zémetnu izmedju dva življa: slovenskoga i hèrvatskoga, potrebit je čvèrst temelj i točno poznavanje jezika nadvaljujućega, to jest prave staroslovenštine, koju dan današnji doista samo umětnim načinom proizvodimo, pošto je više neima nigdě u životu, ali u IX. věku neizmisli je Ciril i Metod iz svoje glave, već nadje jamačno živa u ustiuh Slověnah bugarskih i panonskih, odakle ju sreća i nesreća rhznese medju ostala plemena, napose medju Hèrvate i Sèrbe. — Što ima spomenikah ovoga jezika, prozvati ćemo věkom staroslovenskim, a iz onoga, što gore rekosmo o recenzijah slovenštine, razumije se, da se ovdě negovori o neposrednoj zaostavštini pèrvoga râda, niti ob onih samo spomenicih, koji bi upravo izhodili iz posělah nědgašnjih Slovenah, nego, našla uzbudjena pomnja iztraživanja naših vremenah koju ovakovu jezičnu starinu gdě mu drago, upravo jezik odlučuje, spada li u staroslovenski věk. Bio najme rukopis našast u Bugarskoj bio u Ruskoj, bio u Hèrvatskoj ili drugdě, dok mu nije sastavitelj ili prepisnik navlaš i samosvěstno dotěrao jezika prěma posebnim zahtěvom svojega

Digitized by Google

narěčja, dotle se računa medju staroslovenske; na slučajnosti neće se dakako obzir uzeti. — Ovakovim je spomenikom lahko već u napréd označiti i dobu: neidu bo preko konca XII. věka, kada se posvuda razviše domaće recenzije, dapače u Ruskoj i Hèrvatskoj još i prije. —

§. 2. Spomenici ovoga věka svi su skoro cèrkvenoga sadèržaja, naměnjeni službi božjoj: to je glavni njihov značaj. — Buduć pak, da ovamo spada sve književno bogatstvo slověnske cèrkve IX. do XII. věka, valja nam razlučiti one svete knjige, koje od prilike sačinjavahu upravo trud i prevod sv. apostolah Cirila i Metoda, od kasnijih dopunjenjah X. i XI. věka. Misao sama o njihovom blagověštenju zahtěva, što se legendami potvèrdjuje, da najprije prevede Ciril sv. Evangjelje, razredjeno za porabu cèrkvenu po obredu iztočnom. Vrědnost ovoga prevoda vèrlo je velika: divnoj prostoti rěči božje, koja zaoděva nedohitnu mudrost, dolikuje u sretan čas prost ali plemenit izraz slověnski; točnost prema tekstu gèrčkomu nespada nigdě u nasilje proti naravi jezika slověnskoga, kako kod mnogih kasnijih prevoditeljah. Prastarih rukopisnih evangjeljah sačuva se dosta mnogo, nezna se ipak, je li ikoje iz X. věka; razredjena su ili za cèrkvenu porabu na dneve, i to će biti stariji način, ili redom po evangjelistah, kako je trebalo manastirom i inače za čitanje; po pismu ili su glagolska ili cirilska. —

Najstarije cirilsko evangjelje jest ono god. 1057, prozvano Ostromirovo, pisano u Ruskoj, razredjeno po obredu gèrčkom; (izdano pèrvi put od Wostokova u Petrogradu god. 1843.) njemu odgovara glagolsko, po imenu Assemanovo, bez godine, ipak najkasnije iz XI. věka, izhodi iz okolice Ohridske, sada se čuva u

Digitized by Google

Rimu (dosada su izdani odlomci, čitavo izilazi sada u Zagrebu trudom Dr. Račkoga.) Razlika medju oba ova najznamenitija evangjelja nije, osim pravopisa, velika, a ipak je vèrlo znamenita s toga, što se doslědno izvedena nalazi u svih skoro glagolskih spomenicih prema cirilskim. Osim ovih vrědni su, da se napomenu slědeći cirilski rukopisi neděljnih (aprakos-) evangjeljah: Mstislavljevo, pisano 1125—1132; Dobrilovo od godine 1164. (oba s očitimi biljezi svoga ruskoga porětla) i Remsko, obitelji bugarske, znamenito sa svoje sudbine. — Glagolskih ovakovih (t. j. po neděljah) evangjeljah neima osim spomenutoga Assemanova. — Evangjeljah po evangjelistah, koja se zovu tetroevangjelja, neima cirilskih iz XI. věka nijednoga, a iz XII. věka takodjer malo: najstarije bit će ono od godine 1144., nazvano krilo-ško, (obitelji ruske); kasnije pak prepisanih tetroevangjeljah, osobito bugarske obitelji, nalazi se i po ruskih knjižnicah iz 14—16. věka mnogo. Usuprot imade dvoje, troje li glagolsko evangjelje, iz najstarije dobe, to jest iz XI. věka, ako ne i prije: najznamenitije bit će Zografsko (gdě se i dans čuva), koje je, vele Sevastianov cělo fotografično snimio; sa svete Gore proizhodi i Grigorovićevo, sada u njega u Kazanu, a našasto u skitu sv. Bogorodice, od trećega pak sačuvaše se samo tako zvani odlomci Mihanovićevi. Nebrojena množina evangjeljah iz kasnijih vremenah nespada ovamo, budući da nam nije do podpuna spominjanja svih ove vèrsti proizvodah, nego samo do onih, koji se odlikuju starinom.

§. 3. Drugi posao slověnskih učiteljah věre kèrštjanske bijaše skopčan s pèrvim, a to je prevod Apostola (tako zvana děla apostolska), razredjen jamačno takodjer za cèrkveno čitanje po obredu gèrčkom. Čudno-

Digitized by Google

vato je, da se do dan danas nadje malo rukopisah Apostola iz pèrvoga staroslovenskoga věka: Šafařík spominje kao najstariji apostol Pogodinov od god. 1195, a znamenit je praxapostolar Ohridski u Grigórovića iz XII. věka, budući da se uz pismo cirilskò na dva města nahodi više redakah glagolskih: pisan bi u Bugarskoj; istoj od prilike dobi i istoj obitelji pripada i apostol Strumički; i opet očevidno prepisan s glagolskoga izvornika. — Najposlě u Grigorovića kažu iz XII. věka, bugarske obitelji, tako zvani apostolus slěpčensis. Najstarodavniji tekst apostola sačuva se u onakovih rukopisih, koji su s tumačenjem, kamo spada osobito onaj od god. 1220. u Moskvi. U II. věku t. j. medju spomenici slovenskimi sèrbske recenzije spomenut ćemò apostol šišatovački od god. 1324., jedan od najlěpših cvětovah cèrkvene književnosti starosèrbske. —

Za izvěstno može se uzeti, da medju pèrvi prevod sv. pisma spada i psaltir: to dokazuju ne samo mnogi rukopisi pèrve dobe, nego još bolje starina jezika, koja se neće sasvim ukinuti ni u novijih prepisih. I ovdě, kao kod evangjeljah, ima několiko osobinah, koje razdvajaju sve rukopise u pèrvobitnoglagolske i pèrvobitnocirilske, a iz naravi sadèržaja tumači se kano kod Apostola, zašto se upravo tumačeni psaltir sačuva u najstarijih rukopisih i s najstarijim tekstom: tà knjige porabe cèrkvene moradu uvěk biti točnije, to će reći više i češće od pogrěšakah izpravljane, nego li porabe domaće. Najstariji rukopisi psaltira ovi su: Odlomci Eugenijevi (svega samo 20 listah, gled. Kopitar Glag. Cloz. 41.), s tumačenjem teksta, koji se Atanasiju pripisuje, svakakò iz XI. věka; nosi tragovah glagolice, inače pisan cirilicom. — Upravo ovakov ali podpun jedan je rukopis u bivšoj Pogodinovoj sbirci, drugi u c. javnoj

Digitized by Google

bibloteci u Petrogradu, oba od prilike iz XII. věka, s jednakim tumačenjem. Tretji je psaltir bolonjski, jer se sada ondě nalazi, nego proizlazi iz Bugarske, pisan cirilicom, ali jamačno kao prepis glagolskoga izvornika pripada koncu XII. věka (prije 1195.) — Bit će jih i više na priliku u Gorski i Nevostr. Opis I. 185 spominje se jedan rukopis tumačena psaltira, u Čudovu Manastiru, XI—XII. věk. — Od netumačenih ima jedan u sinod. bibliot. od god. 1206. Prevod pěsnih Davidovih velike je vrědnosti; neznaš bi li se većma čudio věrnosti prema originalu gèrčkomu, bi li krasoti jezika i izrazah slověnskih. —

Napokon razuměvalo bi se, kada i nebi legende izrikom napominjale, da su osim napomenutih: evangjelja, apostola i psaltira, jošter druge někoje liturgičke knjige bile potrebite za podpunu cèrkvenu službu. Legenda veli, da je Ciril učenike, primite od Rastislava naučio „jutèrnjici, časovom, večernji, pavečernici i tajnoj službi“: tim se predpostavlja, da je na slověnski jezik prevedene imao od prilike ove knjige: Paramejnik t. j. izbor iz staroga zavěta; Časoslov (= horologium = breviar), Služebnik iliti liturgijar, Trebnik t. j. ritual, i Oktoich. Nego s jedne strane nesmije se zaboraviti, da za dobe Cirilove obredi iztočni bijahu jošter znatno jednostavniji, nego li kasnije, osobito poslě cesara Konstantina; s druge strane neima nikakve sumnje, da u prevod spomenutih knjigah nebi se bili jurve měšali ne samo Metod, već i gděkoji najpoglavitiji učenici njihovi: što se Cirilu pripisuje, razuměvaj tako, da je jošter za njegova života († 869) svèršeno bilo.

§. 4. Poslě smèrti Cirilove nastavi brat mu Metod učenje věre kèrštjanske u povjerenom si stadu, a bez dvojbe bijaše njegova poglavita skèrb, da uz pomoć

Digitized by Google

vèrlih učenikah nastavi i pismenu radnju, pak da svete knjige prevoda slovenskoga nadopuni. Nije nevěrojatno, što piše Ivan Exarch bugarski, da Metod „preloži sve ove knjige 60, od elinskoga jezika u slovenski“, to će reći, da je dovèršio sav prevod sv. pisma, izuzam Makabije, Apokalipsu i još gdě što; to isto potvèrdjuje njegov životopis, dodavši jošter i Nomokanon i Paterikon (: otečьskyje knigy). Istina, da se podpuni spisak biblije nahodi istom od 15. věka u Ruskoj, ali upravo po karakteru jezika i tekstah sudeć, neima sumnje, da se ondě pojedini komadi sv. pisma osnivaju kao prepisi na prastarih originalih, čas s popravci čas i bez njih, kadkada je to izrikom spomenuto, na priliku prevod prorokah uzet je u podpunu bibliju iz spiska Upirova od god. 1047., koji jih opet već prepisa „искирилловицѣ.“ Što se dakle kadšto koji spomenik sačuva istom iz kasnijih věkovah, odatle neslědi jošter, da ga nebi već i prije bilo; nego ipak faktum postojećih spomenikah imade se uvěk sravnjivati s věstmi o starih prevoditeljih, što i kada li da su prevodili. — Dakako da se nemože svagda jedno s drugim spojiti; mi ćemo na priměr věrovati spomenutim rěčim legende, da je za života Metodova preveden bio Nomokanon, i imademo do danas sačuvanih Nomokanonah više (jedan sèrbske recenzije od god. 1262.); zato ipak nemožemo ni s daleka izreći, koji kakav li bijaše upravo Metodov prevod. Isto tako imade više prastarih životah sv. otacah, ali što bismo od toga upravo Metodu pripisali, toga se neusudjuje ipak nitko izreći. — Zato nam nepreostaje (za sada, kako će za koju godinu, to se kod sretnoga napredka, koji se u slavistici razvija, nemože u naprěd ni slutiti), nego da samo izvěstne spomenike sastavimo s izvěstnimi spisatelji, a drugo da se razredi po vremenu

Digitized by Google

i važnosti jezika. Da je većina učenikah Metodovih i u književnosti radina bila, lahko se dokučuje; o spisateljstvu izvěšteni smo naročito kod Klementa, za kojega životopisac veli, da je napisao pohvalna slova (panegirike) na praznike čitave godine, živote sv. otacah i pentikostar; i zbilja do danas zna se za više panegirikah s nadpisom, da su od Klementa „episkopa slověnskoga", najznamenitija je za nas pohvala „svetomu Kirilu učitelju slověnsku jeziku" (kod Šafař. Dostopam. 28.). —

Znamenit je u slověnskoj književnosti Kostantin II. biskup bugarski, učenik Cirilov i Metodov; on prevede g. 906. Atanasija Aleksandrinskoga četiri govora proti Arijanom (u rukopisu XV. v. sačuvano), a isto tako imademo od njega izbor govorah na neděljna evangjelja, prevod s originalnimi dodatci od god. 898. — sačuvano u prepisu XI. věka. — Od někoga presbytera Grigorija zna se, da bijaše u 9. věku učinjen s gèrčkoga prevod kratke cèrkvene i světske historije, osobito je zanimiv odlomak o raspu Troje (sačuvano u rukopisu XV. věka). — Jedan od najplodovitijih spisateljah slověnskih zlatnoga věka Simeunova bijaše Ivan exarch bugarski; on napisa, što se zna, ova važna děla: a) Šestodnev t. j. tumačenje pèrvih glavah Mojsijinih o stvorenju světa (: rukopis iz XIII. věka); b) bogoslovje Ivana Damaskina „nebesa" (rkpis XI—XIII. věka); c) istoga dialektiku u 70 glavah; d) istoga gramatiku (samo početak sačuvan); e) několiko cèrkvenih govorah. — Napokon pohvalno spominjanje zaslužuje sam car Simeun († 927.) ne samo kao hrabar zatočnik i strašan neprijateljem svoga naroda, nego i kao iskreni privrženik slověnskoga bogoslužja i mogućni zaštitnik stradajućih i progonjenih učenikah Metodovih. — Njemu

Digitized by Google

pripisuju Zlatostruj t. j. 136 izabranih govorah Ivana Zlatoustoga (sačuvano u rukop. XII. věka), zaista je pak njegovim povodom i nalogom preveden něki sbornik sadèržavajući tumačenja na evangjelja, apostolu i drugim svetim knjigam, sve po někom jednakom sborniku gèrčkom: prevedeno za cara Simeuna, kako se izrikom izpověda u jednom prepisu iz XV. věka; nego dan današnji ima i jedan exemplar takova sbornika od god. 1073., spisan za kneza Svjatoslava, ali je prepisnik, komu bijaše jamačno bugarski rukopis pred očima, město pèrvobitne uveo recenziju rusku, zaměniv i gděkoje nepoznate izraze bugarsko-slovenske u poznatije ruske. — Nezna se pravo, tko je cèrnorizac Hrabar (něki bo slute, da bi to bilo ime navlaš izmišljeno, da se za njega sakrije poznata osoba), ni kada je upravo živio; nu ako je věrovati jednoj bilježki, koja veli „da su jošte živi, koja su viděli jih" to će reći Cirila i Metoda, a ono smijemo ga dakako ovamo uvèrstiti, u X. věk. — Taj cèrnorizac Hrabar dakle napisa prevažnu razpravu na obranu slověnskih pismenah, sačuvano u više rukopisah, nego dosta izkvarenih; najkritičnije izdade ju dosele Šafařik. —

Ovoliko se zna u kratko o izvěstnom književnom râdu revnih naslědnikah pèrve svete bratje, koji življahu u Panoniji a kasnije u Bugarskoj. — Poslě smèrti Simeunove poče padati dèržava bugarska, a s njom nestajati i zaštita ter njegovanje slovenštine: k ostaloj nesreći pridruži se još i razkolničtvo bogomilsko, i pod ovimi neprijaznimi uplivi nije čudo, što se dalje nesačuva nikakovih izvěstnih imenah, ako se još danas sutra nepronadje koje god. Medju najznamenitije spomenike slovenske srednje dobe bugarske spada jamačno prevod lětopisa Manassina; nije toliko znamenit samim

Digitized by Google

sobom kao prevod, koliko s onih bilježakah pověstničkih koje prevodilac Bugarin doda, da bi razjasnio ili popunio pověst svoga izvornika, koji se više obaziraše na svakojake cèrkvene razpre nego li na dèržavne okolnosti gèrčkoga carstva, a najmanja mu briga bijaše, da o najbližih i najopasnijih susědih bratinske države štogod spomene, t. j. o Bugarih.

§. 5. Da bacimo sad jedan pogled na Hèrvatsku i na Rusku. — Ni ob ovoj, ni ob onoj nemože se žalibože mnogo kazati. Boli nas doista, što sve do sada tako malo znamo o sudbinah slovenštine u Hèrvatskoj, premda nam sa druge strane i sama historija pripověda, kako se živahno, ali nesretno borahu Hèrvati za slovensku liturgiju u IX. i X. věku: po nesreći nesačuva se do danas ni onaj toliko razglašeni rukopis psaltira, koji prepisa god. 1222. pop Nikola rabski, i koji se nahodjaše još u 17. věku u rukuh Mèrnjavića i Levakovića, iz njega bismo mogli suditi, je da li je věrojatno, da je prepisan s izvornika IX. věka (880—890), kako se dan danas obćenito razuměva ime *Theodora* „poslědnjega nadbiskupa solinskoga". Da se je god. 880—890 *mogao* nahoditi jedan *slovenski* psaltir u Splětu, dopustit ćemo tim prije, ako se sětimo rěčih pape Ivana od god. 879, kojimi nagovara svu južnu Dalmaciju, da se povrati u krilo rimske cèrkve, i gdě se veli: „si aliquid ex parte Graecorum uel Slauorum super vestra ad nos reversione dubitatis etc.", odakle se vidi, da onuda bijaše mnogo privèrženikah slověnske liturgije u ono doba. Nego zato imade *glagolita clozianus*, spomenik koji ne samo stara tradicija pripisuje Hèrvatom (: nije ga jamačno Ivan Frankopan badava cěnio kao osobitu svetinju, u zlato i srebro okovanu!), već ga i sbog někih njegovih osobinah u jeziku najpriličnije

Digitized by Google

směšćujemo na sâm otok Kèrk medju doběgle onamo iz Panonije i s Hèrvati poměšane Slovêne. Svi ostali spomenici, proizišavši iz Hèrvatske, već su i recenzije hèrvatske, ter spadaju u drugi dio ove knjige. — Upravo u ono doba, kada dèržava bugarska spade u ništar, upoznaše se sa slovenštinom i obljubiše ju Rusi; poslě pokèrštenja Vladimirova (988) nemogahu biti ni bez knjigah, nego to bijahu same bugarske, kako se i pripověda, da sve do Jaroslava bijahu i cèrkveni pěvači rodjeni Bugari. — Za gospodovanja Jaroslava može se reći, da je u Ruskoj cvao věk prepisivanja i razmnažanja donesenih iz Bugarske izvornikah slovenskih: da se savez medju južnimi i sěvernimi Slověni što těsnije sveže, bude u to vrěme něgdě ustrojen na svetoj Gori jedan manastir ruski. U Ruskoj pak bijaše Kijev, a osobito pečerski manastir središte književnoga razvijanja i razplodjivanja. — Ako je osim prepisivanja i štogod na novo prevedeno ili sastavljeno, spada po jeziku ne više medju čiste slovenske nego medju rusko-slovenske spomenike, ter je od onolike važnosti za Rusa, od kolike priměri hèrvatsko- ili sèrbsko-slovenskoga jezika za Hèrvate i Sèrbe.

§. 6. Kako je u ovom kratkom nacèrtu o životu slovenštine IX., X. i XI. věka napomenuto několiko spomenikah, koji se tek u kasnih prepisih sačuvaše, dakle sa jezikoslovnoga gledišta u vrědnosti padaju, tako se opet někoji drugi prevažni, a prastari ostanci staroslovenske književnosti nemogu ili nikako ili barem sa dovoljnom sigurnostju u savez staviti s poznatimi do danas spisatelji. — Ovakov je jedan sbornik suprasaljski (Codex supraslensis), jamačno najdragocěniji spomenik najstarije slovenštine, sadèržavajući 24 života svetacah, 20 homilijah Zlatoustovih, jednu od Focija i jednu od Epi-

Digitized by Google

fanija. Gdě je ovaj golemi rukopis budi najprije preveden (u Panoniji?), budi prepisan (sa glagolice?), to se dan danas više nezna: njegov današnji oblik nije nikako mladji od XI. věka. Izdan je podpuno od Miklošića. — Znamenit je odlomak (2. lista) katechezah Cirila Jeruzalemskoga, našast Grigorovićem u Hilandaru na svetoj Gori: sudeć po jeziku spada svakako u XI věk. — Izdan u Petrogradu. — U Ruskoj čuvaju se: Život sv. Kondrata, odlomak po mněnju Šafařikovu vèrlo star, a Grigorović, dopuštajući to, misli ipak, da je negdě u Ruskoj přepisan; tako i Život sv. Tekle, odlomci XI.—XII. věka (Bilo bi vèrlo zanimivo doznati za razměr ovoga životopisa prema poznatomu glagolskomu, koji je u Kukuljevića!). U c. petrogradskoj biblioteci nalazi se rukopis XI. věka sadèržavajući: 13 govorah Grigorija Bogoslova, pisan u Ruskoj, nego za sigurno iz někoga bugarskoga (glagolskoga?) exemplara (priobćen deseti govor od Sreznjevskoga u Petrogradu); istomu věku i istoj domovini pripada Antiochov pandekt, i to je prevod sa gèrčkoga jezika, spada u vèrst moralnofilozofičnih přoizvodah gèrčko-kèrštjanske literature srednjega věka (priobćen u Izvěstjih c. Ak. ruske.). Besěde Ivana Lěstvičnika (Klimaka) nahode se u prepisu ruske recenzije XII. věka; pèrvobitni slověnski tekst bijaše obitelji bugarske. — Sličan sborniku Svjatoslavljevu ili točnije govoreć Simeunovu nalazi se drugi sbornik 1076., u kojem imade izbor dělah sv. otacah; čuva se u Ruskoj, gdě bijaše i pisan. — Svi ovi spomenici zajedno spadaju u vèrst moralnih spisah, kojimi se ne samo slavi uspomena svetoga života nego i naměrava podati lěp priměr revnovanja za věru kèrštjansku a protiv bludnjam krivoboštva, pak upravo ovako hotijahu i stari věroučitelji Slo-

Digitized by Google

věnah svoj narod u božjoj nauci okrěpiti i od staroga poganstva sačuvati. —

U vèrst pak liturgičkih, to jest za službu božju potrebitih knjigah, spadaju ovi stari rukopisi: Službenik bl. Antonija iz XII. věka u Ruskoj; Stihirar XI—XII. věka, (jedan od g. 1157.); dva rukopisa u Ruskoj; Mineja měsečna (ili kanoni svetih): jedna iz XI. věka u c. petrogradskoj biblioteci, druga od istoga vremena, pisana „Putętoju“ u novgorod. sof. biblioteci, spada medju najzanimivije pojave cèrkvenoslověnske literature: prepis je ruski sa mnogimi tragovi starine. Najznamenitiji su danas glagolski pražki odlomci, koji sadèržavaju u dva pergamentna lista tako zvana Exapostolaría, za liturgiju obreda gèrčkoga. — Izdao jih podpuno Šafařik, koji jih prisvaja X. věku.

Pregled ovaj najlěpše ćemo zaglaviti sa znamenite i za literarnu historiju svih Slověnah prevažne obě dvě legende panonske: jedna obširnija o životu Konstantina, druga kraća o životu Metoda. — Život sv. Konstantina sačuva se u više rukopisah novijih, najraniji je od god. 1479; nego očevidni znaci slute na original obitelji bubugarske, a premda se o spisatelju ništa nezna, domišljao se nėgda Šafařik, nije li sâm Klement taj životopisac! — Onaj drugi kraći život sv. Metoda, izvadjen je iz rukopisa XVI. věka, i Šafařik mišljaše, da je negdě u Panoniji napisan, ter se jednom izrazio, da mu se Gorazd čini kao da bi bio sisatelj ove legende. — Obě izda Šafařik u svojih „Dostopamjatnostih jugoslověnskih.“

Digitized by Google

I. Priměri iz slověnskoga prevoda sv. pisma.

1.

Iz evangjelja Assemanova:

Luka 10. 25—37.

Ⰸⰰⰽⱁⱀⱐⱀⰻⰽⱏ ⰵⱅⰵⱃⱏ ⰲⱏⱄⱅⰰ ⰻ ⰻⱄⰽⱆⱎⰰⱗ ⰻ
ⰻ ⰳⰾⰰⰳⱁⰾⱑ· ⱆⱍⰻⱅⰵⰾⱓ ⱍⱐⱅⱁ ⱄⱏⱅⰲⱁⱃⱐ ⰶⰻⰲⱁⱅⰰ ⰲⱑⱍⱐ-
ⱀⰰⰰⰳⱁ ⱀⰰⱄⰾⱑⰴⱆⱗ; ⱁⱀⱏ ⰶⰵ ⱃⰵⱍⰵ ⰽⱏ ⱀⰵⰿⱆ· Ⰲⱏ ⰸⰰⰽⱁⱀⱑ
ⱍⱐⱅⱁ ⱂⰻⱄⰰⱀⱁ ⰵⱄⱅⱏ; ⰽⰰⰽⱁ ⱍⱐⱅⰵⱎⰻ; ⱁⱀⱏ ⰶⰵ ⱁⱅⱏ-
ⰲⱑⱎⱅⰰⰲⱏ ⱃⰵⱍⰵ· ⰲⱏⰸⰾⱓⰱⰻⱎⰻ ⰳⱁⱄⱂⱁⰴⰰ ⰱⱁⰳⰰ ⱅⰲⱁⰵⰳⱁ
ⱁⱅⱏ ⰲⱐⱄⰵⰳⱁ ⱄⱃⱐⰴⱐⱌⰰ ⱅⰲⱁⰵⰳⱁ ⰻ ⰲⱐⱄⰵⱗ ⰴⱆⱎⰵⱗ ⰻ
ⱁⱅⱏ ⰲⱐⱄⰵⱗ ⰽⱃⱑⱂⱁⱄⱅⰻ ⱅⰲⱁⰵⱗ ⰻ ⱁⱅⱏ ⰲⱐⱄⰵⰳⱁ ⱂⱁⰿⱏⰻ-
ⱎⰾⰵⱀⰻⱑ ⱅⰲⱁⰵⰳⱁ ⰻ, ⰻ ⰻⱄⰽⱃⱐⱀⱑⰰⰳⱁ ⱄⰲⱁⰵⰳⱁ, ⱑⰽⱁ
ⰻ ⱄⰵⰱⰵ. ⱃⰵⱍⰵ ⰶⰵ ⰵⰿⱆ ⰻⱄⱆⱄⱏ· ⱂⱃⰰⰲⱁ ⱁⱅⱏⰲⱑⱎⱅⰰ.
Ⱄⰵ ⱄⱏⱅⰲⱁⱃⰻ ⰻ ⰶⰻⰲⱏ ⰱⱘⰴⰵⱎⰻ. Ⱁⱀⱏ ⰶⰵ ⱈⱁⱅⱑ ⱁⱂⱃⰰⰲⱐ-
ⰴⰻⱅⰻ ⱄⱑ ⱄⰵⰱⰵ, ⱃⰵⱍⰵ ⰽⱏ ⰻⱄⱆⱄⱆ· Ⰻ ⰽⱏⱅⱁ ⰵⱄⱅⱏ ⰻⱄ-
ⰽⱃⱐⱀⰻⰻ ⰿⱁⰻ; ⱁⱅⱏⰲⱑⱎⱅⰰⰲⱏ ⰻⱄⱆⱄⱏ ⰻ ⱃⰵⱍⰵ· Ⱍⰾⱁⰲⱑⰽⱏ
ⰵⱅⰵⱃⱏ ⱄⱏⱈⱁⰶⰴⰰⰰⱎⰵ ⱁⱅⱏ ⰻⰵⱃⰾⰿⰰ ⰲⱏ ⰻⰵⱃⰻⱈⱁⱀⱏ ⰻ ⰲⱏ
ⱃⰰⰸⰱⱁⰻⱀⰻⰽⱏⰻ ⰲⱏⱂⰰⰴⰵ, ⰻⰶⰵ ⰻ ⱄⱏⰲⰾⱑⰽⱏⱎⰵ ⰻ. ⰻ ⱑⰸⰲⱏⰻ
ⰲⱏⰸⰾⱁⰶⱏⱎⰵ ⱁⱅⰻⰴⱘ, ⱁⱄⱅⰰⰲⰾⱐⱎⰵ ⰾⱑⰶⰰⱎⱅⰰ. Ⱂⱁ
ⱂⱃⰻⰽⰾⱓⱍⰰⰻⱌⰻ ⰶⰵ ⰻⰵⱃⰵⰻ ⰵⱅⰵⱃⱏ ⱄⱏⱈⱁⰶⰴⰰⰰⱎⰵ ⱂⱘⱅⰵⰿⱐ ⰻ
ⰲⰻ ⰻ ⰿⰻⰿⱁ ⰻⰴⰵ. Ⱅⰰⰽⱁⰶⰴⰵ ⰻ ⰾⰵⰲⰳⰻⱅⱏ ⰱⰻⰲⱏ
ⱀⰰ ⱅⱁⰿⱐ ⰿⱑⱄⱅⱑ, ⰻ ⰲⰻⰴⱑⰲⱏ ⰻ ⰿⰻⰿⱁ
Ⱄⰰⰿⰰⱃⱑⱀⰻⱀⱏ ⰶⰵ ⰵⱅⰵⱃⱏ ⰳⱃⱑⰴⱏⰻ ⰻ
ⱂⱃⰻⰴⰵ ⱀⰰⰴⱏ ⱀⱐ, ⰻ ⰲⰻⰴⱑⰲⱏ ⰻ ⰿⰻⰾⱁⱄⱃⱐⰴⱁⰲⰰ,

Digitized by Google

Ⱂⱃⰹⱄⱅⱘⱂⰾⱐ ⱁⰱⱔⰸⰰ ⱄⱅⱃⱆⱂⱏⰹ ⰵⰳⱁ, ⰲⱏⰸⰾⰹⰲⰰⱗ ⰺⰾⱑⰺ
ⰺ ⰲⰹⱀⱁ. ⰲⱏⱄⰰⰶⰴⱐ ⰶⰵ ⰺ ⱀⰰ ⱄⰲⱁⰹ ⱄⰽⱁⱅⱏ ⱂⱃⰹⰲⰵⰴⰵ
ⰺ ⰲⱏ ⰳⱁⱄⱅⰹⱀⱐⱀⰹⱌⱘ, ⰺ ⱂⱃⰹⰾⰵⰶⰰ ⰵⰿⱐ. ⰺ ⱀⰰⱆⱅⱃⰹⰰ
ⰺⱎⱏⰴⱏ, ⰲⱏⰸⱐⰿⱏ ⰴⰲⰰ ⱂⱑⱀⱔⰸⰰ, ⰴⰰⱄⱅⱏ ⰳⱁⱄⱅⰹⱀⱐ-
ⱀⰹⰽⱆ ⰺ ⱃⰵⱍⰵ ⰵⰿⱆ· Ⱂⱃⰹⰾⰵⰶⰹ ⰵⰿⱐ, ⰺ ⰵⰶⰵ ⰰⱎⱅⰵ ⱂⱃⰹⰺⰶ-
ⰴⰹⰲⰵⱎⰹ, ⰰⰸⱏ ⰵⰳⰴⰰ ⰲⱏⰸⰲⱃⰰⱎⱅⱘ ⱄⱔ, ⰲⱏⰸⰴⰰⰿⱐ ⱅⰹ.
Ⰽⱏⱅⱁ ⱆⰱⱁ ⱁⱅⱏ ⱅⱑⱈⱏ ⱅⱃⰹⰹ ⰿⱐⱀⰹⱅⱏ ⱅⰹ ⱄⱔ ⰱⱏⰹⱅⰹ
ⰺⱄⰽⱃⱐⱀⰹⰹ ⰲⱏⱂⰰⰴⱏⱎⱆⰿⱆ ⰲⱏ ⱃⰰⰸⰱⱁⰹⱀⰹⰽⱏⰹ; ⱁⱀⱏ ⰶⰵ
ⱃⰵⱍⰵ· Ⱄⱏⱅⰲⱁⱃⰵⰹ ⰿⰹⰾⱁⱄⱅⱐ ⱄⱏ ⱀⰹⰿⱐ. Ⱃⰵⱍⰵ ⰶⰵ ⰵⰿⱆ
ⰺⰹⱄⱆⱄⱏ· ⰺⰴⰺ ⰺ ⱅⱏⰹ ⱅⰲⱁⱃⰹ ⱅⰰⰽⱁⰶⰴⰵ.

2.

Iz četveroevangjelja Grigorovićeva:

Luka gl. 15.

Ⰱⱑⰰⱈⱘ ⰶⰵ ⰽⱏ ⱀⰵⰿⱆ ⱂⱃⰹⰱⰾⰹⰶⰰⱙⱎⱅⰵ ⱄⱔ ⰲⱐⱄⰹ
ⰿⱏⰹⱅⰰⱃⰵ ⰹ ⰳⱃⱑⱎⱐⱀⰹⱌⰹ ⱂⱁⱄⰾⱆⱎⰰⱅⱏ ⰵⰳⱁ. Ⰹ ⱃⱏⱂⱏⱅⰰ-
ⰰⱈⱘ ⱇⰰⱃⰹⱄⱑⰹ ⰹ ⰽⱏⱀⰹⰶⱐⱀⰹⱌⰹ ⰳⰾⰰⰳⱁⰾⱙⱎⱅⰵ· ⱑⰽⱁ ⱄⱐ
ⰳⱃⱑⱎⱐⱀⰹⰽⱏⰹ ⱂⱃⰹⰵⰿⰾⱗⱅⱏ, ⰹ ⱄⱏ ⱀⰹⰿⰹ ⱑⱄⱅⱏ. Ⱃⰵⱍⰵ ⰶⰵ
ⰽⱏ ⱀⰹⰿⱏ ⱂⱃⰹⱅⱏⱍⱘ ⱄⰹⱙ, ⰳⰾⰰⰳⱁⰾⱗ· ⰽⱏⰹⰹ ⱍⰾⱁⰲⱑⰽⱏ
ⱁⱅⱏ ⰲⰰⱄⱏ ⰹⰿⱏⰹ ⱄⱏⱅⱁ ⱁⰲⰵⱌⱐ ⰹ ⱂⱁⰳⱆⰱⰾⱐ ⰵⰴⰹⱀⱘ ⱁⱅⱏ
ⱀⰹⱈⱏ, ⱀⰵ ⱁⱄⱅⰰⰲⰹⱅⱏ ⰾⰹ ⰴⰵⰲⱔⱅⰹ ⰴⰵⱄⱔⱅⱏ ⰹ ⰴⰵⰲⱔⱅⰹ
ⰲⱏ ⱂⱆⱄⱅⱏⰹⱀⰹ, ⰹ ⰹⰴⰵⱅⱏ ⰲⱏ ⱄⰾⱑⰴⱏ ⱂⱁⰳⱏⰹⰱⱏⱎⱔⱗ,
ⰴⱁⰹⰴⰵⰶⰵ ⱁⰱⱃⱔⱎⱅⰵⱅⱏ ⱙ, ⰹ ⱁⰱⱃⱑⱅⱏ ⰲⱏⰸⰾⰰⰳⰰⰰⱅⱏ ⱀⰰ
ⱃⰰⰿⱑ ⱄⰲⱁⰹ ⱃⰰⰴⱆⱗ ⱄⱔ, ⰹ ⱂⱃⰹⱎⱐⰴⱏ ⰲⱏ ⰴⱁⰿⱏ ⱄⱏⰸⱏⰹ-
ⰲⰰⰰⱅⱏ ⰴⱃⱆⰳⱏⰹ ⰹ ⱄⱘⱄⱑⰴⱏⰹ, ⰳⰾⰰⰳⱁⰾⱗ ⰹⰿⱏ· ⱃⰰⰴⱆⰹⱅⰵ
ⱄⱔ ⱄⱏ ⰿⱀⱁⱙ, ⱑⰽⱁ ⱁⰱⱃⱑⱅⱏ ⱁⰲⱐⱌⱘ ⰿⱁⱙ ⱂⱁⰳⱏⰹⰱⱏⱎⱘ-
ⱎⱘⱙ. Ⰳⰾⰰⰳⱁⰾⱙ ⰲⰰⰿⱏ, ⱑⰽⱁ ⱅⰰⰽⱁ ⱃⰰⰴⱁⱄⱅⱐ ⰱⱘⰴⰵⱅⱏ
ⱀⰰ ⱀⰵⰱⰵⱄⰹ ⱁ ⰵⰴⰹⱀⱁⰿⱐ ⰳⱃⱑⱎⱐⱀⰹⱌⱑ ⰽⰰⱙⱎⱅⰹⰹⰿⱐ ⱄⱔ, ⱀⰵⰶⰵ
ⱁ ⰴⰵⰲⱔⱅⰹ ⰴⰵⱄⱔⱅⱏ ⰹ ⰴⰵⰲⱔⱅⰹ ⱂⱃⰰⰲⱐⰴⱐⱀⰹⱌⱑⱈⱏ, ⰹⰶⰵ

Digitized by Google

ⰼⰵ ⱅⱃⰾⱋⰲⰵⰵⱅⱁ ⱂⰵⰴⰰⰰⰰⱂⰻⰾ. ⰽⰻ ⰴⰰⰾ ⰶⰵⰼⰰ ⰻⰲⰵⰵⱎⱅⰻ ⰽⰵⱀⰵⱅⱁ ⰽⱃⰰⰸⰲⱁ, ⰰⱎⱅⰵ ⱂⰵⰸⰲⱋⰻⱅⱁ ⰽⱃⰰⰸⰲⰵⰵ ⰵⰽⰻⰼⰵⰵ, ⰼⰵ ⱆⱁⰶⰻⰻⰰⰰⱅⱁ ⰽⰻ ⱀⱆⰾⱅⰻⰽⱁⰼⰻⰰⰰ ⰻ ⱂⰵⰲⰵⱅⰵⱅⱁ ⱃⱃⰰ- ⰲⰻⰼⱁⱅ Ⱈ ⱅ ⰻⱎⱅⰵⱅⱁ ⱂⱃⰻⰽⰵⰶⱁⰼⰵ, ⰽⰵⰼⱁⰽⰵⰶⰵ ⰵⱋⱃⰵⱎⱅⰵⱅⱁ; ⰻ ⰵⱋⱃⰾⱅⱁⱎⰻ ⱀⱁⰽⱁⱅⱆⰰⰰⱅⱁ ⰽⱃⰲⰸⱁⱅⰼⰵⰵ ⰻ ⱀⰵⰵⱀⰾⰽⱁⱅⰼⰵⰵ ⰸⰽⰰⰸⰵⰽⰵⰵⱎⱅⰻ· ⱃⰰⰽⰲⰻⱅⰵ ⱀⰵ ⱀⱁ ⰲⱁⰼⰵⰵⱁ, ⰾⱃⰵ ⰵⱋⱃⰾⱅⱁ ⰽⱃⰰⰸⰲⰵⰵ, ⰵⰵⰶⰵ ⱂⰵⰸⰲⱋⰻⱃⱁ. Ⱅⰰⱃⰵ, ⰸⰽⰰⰸⰵⰽⰵⰵ ⱆⰰⰲⱁ, ⱃⰰⰽⰵⱀⱅⱁ ⱋⱁⱅⱆⰰⰰⱅⱁ ⱂⱃⰾⰽⱁ ⰰⰼⱁⰸⰵⰽⱁⱅ Ⱋⰵⰶⰻⰻ ⰵ ⰵⰽⰻ- ⰼⰵⰲⱁ ⰸⱃⰾⱎⱁⰼⰻⰲⰾ ⱃⰰⰵⰵⱎⱅⰻⰻⰲⱁ ⱀⰵ.

Ⱃⰵⱍⰵ ⰶⰵ ⰸⰵⱀⱂⰵⰽⱁ· ⱍⰽⰵⱆⰾⱃⱁ ⰵⰽⰻⰼⱁ ⰻⰲⰾ ⰽⱆⰰ ⱀⱁⱅⰼⰰ, ⰻ ⱃⰵⱍⰵ ⰼⰼⰾⰻ ⰵⰼ ⰵⱅⱁⰲⰸ· ⰵⱅⱁⱍⰵ ⰽⰰⰶⰽⱁ ⰲⰻ ⰽⰵ- ⱀⱅⰵⰻⰼⰵⰵⰵ ⱍⰵⱀⱅⱁ ⰻⰲⰾⰼⰻⰾ. ⰻ ⱃⰰⰽⰽⰾⰽⰻ ⰻⰲⰰ ⰻⰲⰾⰼⰻⰵ. ⰻ ⰼⰵ ⱂⰵ ⰲⱁⰼⰵⰽⰾⱃⱁ ⰽⱁⰼⰵⱃⱁ ⱀⱁⱋⱃⰰⱆⱁ ⱆⱁⱀⰵ ⰲⱁⰼⰻⰻ ⱀⱁⰻⰼⱁ ⰵⱅⰻⰽⰵ ⰼⰰ ⱀⱅⱃⰰⰼⰵⰵ ⰽⰰⰽⰵⱍⰵ, ⰻ ⱅⰸ ⱃⰰⱀⱅⰵⱍⰻ ⰻⰲⰾⰼⰻⰵ ⱀⱆⰵⰵ, ⰶⰻⱆⱁⱅ ⱋⰽⰵⰵⰽⱁⰼⰵ. Ⰻⰶⰽⰻⱆⱁⱎⰸ ⰶⰵ ⰵⰲⰸ ⱆⱁⱀⰰ ⱋⱁⱅⱀⱅⱁ ⰸⰽⰰⰽⱁ ⱂⱃⰾⱂⱁⱃⱁ ⰼⰰ ⱀⱅⱃⰰⰼⰾ ⱅⰵⰻ· ⰻ ⱅⱁ ⰼⰰⱍⰵⱅⱁ ⰽⰻⱎⰻⱅⰻ ⱀⰵ, ⰻ ⱎⱁⰽⱁ ⱂⱃⰻⰽⰾⱂⰻ ⱀⰵ ⰵⰽⰻⰼⰵⰲⱁ ⰵⱅⱁ ⰶⰻⱅⰵⰽⱁ ⱅⰵⰵ ⱀⱅⱃⰰⰼⱁⱅ, ⰻ ⱂⰵⱀⱁⰽⰰ ⰻ ⰼⰰ ⱀⰵⰽⰰ ⱀⱆⰵⰾ ⱂⰰⱀⱅⱁ ⱀⱆⰻⰼⰻⰻ. Ⱉ ⰶⰵⰽⰰⰰⱎⰵ ⰼⰰⱀⱁⱅⱅⰻⱅⰻ ⱍⱃⰾⱆⰵ ⱀⱆⰵ ⰵⱅⱁ ⱃⰵⰶⱁⰲⱁ, ⰵⰵⰶⰵ ⰾⰽⰾⰰⱃⰵⰵ ⱀⱆⰻⰼⰻⰵⰵ, ⰻ ⰼⰻⱃⱁⱅⰵ- ⰼⰵ ⰽⰰⰾⱎⰵ ⰵⰲⰸ. Ⱆⱁ ⱀⰵⱋⰾ ⰶⰵ ⱂⱃⰻⱎⱁⰽⱁ ⱃⰵⱍⰵ· ⱃⱁ- ⱃⰸ ⰼⰰⰻⰲⱁⰼⰻⱃⱁ ⰵⱅⱁⰲⰰ ⰲⰵⰵⰸⰵ ⰻⰽⱋⱁⱅⱆⰰⰵⰵⱅⱁ ⱃⰽⰾⱋⰻ, ⱃⱁ ⰶⰵ ⰸⰽⰰⰽⰵⰲⱁ ⰸⱁⱅⱋⰽⰵⰵ! ⱆⱁⱀⱅⰰⱆⱁ ⰻⰽⰵⰵ ⱃⱁ ⰵⱅⱁⰲⰸ ⰵⰲⰸ, ⰻ ⱃⰵⱃⰵⰵ ⰵⰲⰸ· ⰵⱅⱁⱍⰵ ⱀⱁⰸⱃⰾⱎⰻⱃⱁ ⰼⰰ ⰼⰵⱋⰵ ⰻ ⰾⰽⱁ ⱅⰵⱋⰵⰵⰵ· ⰼⰽⰵ ⰼⰾⱀⰲⱁ ⰽⰵⱀⱅⰵⰻⰼⱁ ⰼⰰⱃⰵⱎⱅⰻ ⱀⰵ ⱂⰼⱁ ⱅⱆⰵⰻ· ⱀⱁⱅⱆⰵⱃⰻ ⰲⰵ ⰾⱃⰵ ⰵⰽⰻⰼⰵⰸⰵ ⰵⱅⱁ ⰼⰰⰻⰲⱁ- ⱃⱁ ⱅⱆⰵⱃⱁ. Ⱉ ⱆⱁⱀⱅⰰⱆⱁ ⰻⰽⰵ ⱃⱁ ⰵⱅⱁⰲⰸ ⱀⱆⰵⰵⰲⰸ. ⱅⰵ ⰶⰵ ⰵⰲⰸ ⰽⰰⰽⰵⱍⰵ ⱀⰵⰵⱎⱅⰸ, ⰸⰽⰾ ⰻ ⰵⱅⱁⰲⱁ ⰵⰸⰵ,

Digitized by Google

[illegible]

3.

Iz evangjelja Ostromirova, koje pisa djakon Grigorij god. 1056. u Novgorodu:

Mat. gl. 24. 15— do kraja. —

ѥгдаже оузрите мръзость запоустѣниꙗ, реченѫѭ Даниилъмь пророкъмь, стоꙗштѫ на мѣстѣ свѧтѣ· чьтꙑи да разоумѣваѥть· тъгда сѫштеи въ Июдеи да бѣгаѭть на горꙑ, и иже на кровѣ, да не сълазить възѧти, ѥже ѥсть въ храминѣ ѥго; и иже на селѣ, такожде да не възвратить сѧ въспѧть възѧти ризъ своихъ. горѥ же непраздьнꙑимъ и доѩщиимъ въ тꙑ дьни. молите же сѧ, да не бѫдеть бѣжьство ваше зимѣ, ни въ сѫботѫ· бѫдеть бо скръбь тъгда велика, ꙗкаже нѣсть бꙑла отъ начала вьсего мира до селѣ, ни имать бꙑти. и аще не бꙑша прѣкратили сѧ ти дьниѥ, не бꙑ оубо сѫпасла сѧ вьсака плъть; за избранꙑѩ же прѣкратѧть сѧ ти дьниѥ. Тъгда аште къто вамъ речеть· се сьде христосъ, или сьде, не имѣте вѣрꙑ· въстанѫть бо лъжи хръсти и лъжи пророци, и дадѧть знамениꙗ велиꙗ и чоудеса, ꙗко прѣльстити, аще ѥсть възможьно, избранꙑѩ. се прѣжде рекохъ вамъ; аще же рекѫть вамъ· се въ поустꙑни ѥсть, не изидѣте, се въ кровѣхъ, не имѣте [illegible] исходить отъ въстокъ,

Digitized by Google

и ꙗвлꙗѭть сѧ до западъ, тако бѫдеть пришь-
ствиѥ сꙑна чловѣчьскааго. идеже бо аще бѫ-
деть троупъ, тоу съберѫть сѧ орьли. абиѥ же
по скръби дьний тѣхъ слъньце мръкнеть и лоуна
не дасть свѣта своѥго, и звѣздꙑ съпадѫть съ
небесе, и силꙑ небесьнꙑѩ двигнѫть сѧ. и тъгда
ꙗвить сѧ знамениѥ сꙑна чловѣчьскааго на не-
беси· и тъгда въсплачѫть сѧ вьсѧ колѣна земь-
скаꙗ и оузрѧть сꙑна чловѣчьскааго, идѫшта
на облацѣхъ небесьнꙑихъ съ силоѭ и славоѭ ве-
ликоѭ· и посълѥть анъгелꙑ своѩ съ гласъмь
великъмь трѫбьнꙑимь, и съберѫть избранꙑѩ
ѥго отъ четꙑръ вѣтръ, отъ коньць небесъ до
коньць ихъ. отъ смокъвьница наоучите сѧ при-
тъчи· ѥгдаже оуже вѣꙗ ѥѩ бѫдеть млада, и ли-
ствиѥ прозѧбнеть, вѣсте, ꙗко близъ ѥсть жатва·
такоже и вꙑ, ѥгда оузрите вьсѧ си, вѣдите
ꙗко близъ ѥсть при двьрьхъ. аминъ глаголѭ
вамъ, ꙗко не мимо идеть родъ сь, доньдеже вьсѧ
си бѫдѫть· небо и землꙗ мимо идеть, а словеса
моꙗ не мимо идѫть. о дьни томь и о часѣ никъ-
тоже не вѣсть, ни анъгели небесьнии, тъкъмо
отьць ѥдинъ. ꙗкоже бо въ дьни Ноѥвꙑ, тако
бѫдеть и въ пришьтвиѥ сꙑна чловѣчьскааго· ꙗ-
коже бо бѣахѫ въ дьни прѣжде потопа, ꙗдѫ-
ще и пиѭще, женѧще сѧ и посагаѭще, до нѥ-
гоже дьне въниде Ноѥ въ ковъчегъ, и не оштоу-
тишѧ, доньдеже приде потопъ и вьзѧтъ вьсѧ·
тако бѫдеть и въ пришьс

Digitized by Google

ѧго. тъгда два бѫдета на селѣ· юдинъ поюм-
лѭть а дроугꙑй оставлѭють сѧ. двѣ мелѭщи въ
жрънъвахъ· юдина поюмлють сѧ, а дроугаꙗ остав-
лꙗють сѧ. бъдите оубо, ꙗко не вѣсте, въ къій
часъ господь вашь придеть. то же вѣдите,
ꙗко аще бꙑ вѣдѣлъ господинъ храмоу, въ кѫѭ
стражѫ тать придеть, бъдѣлъ оубо бꙑ, и не бꙑ
оставилъ подъкопати храминꙑ своюѩ. сего ради
и вꙑ бѫдѣте готови, ꙗко въ ньже часъ не мь-
ните сꙑнъ чловѣчьскꙑй придеть. къто бо юсть
вѣрьнꙑй рабъ и мѫдрꙑй, югоже постави госпо-
динъ надъ домъмь своимь, да дасть имъ въ врѣ-
мѧ пищѫ ихъ? блаженъ рабъ тъ, югоже, при-
шьдъ господинъ свой, обраштеть тако творѧща.
аминъ глаголѭ вамъ, ꙗко надъ вьсѣмь имѣниимь
своимь поставить и. аще ли речеть зълꙑй рабъ
тъ въ сръдьци своюмь, моудить господинъ мой
прити, и начьнеть бити клеврѣтꙑ своѩ, ꙗсти
же и пити съ пиꙗницами, придеть господинъ
раба того въ дьнь, въ ньже не чають, и въ
часъ, въ ньже не вѣсть, и протешеть и подъма
и часть юго съ лицемѣрꙑ положить· тоу бѫ-
деть плачь и скрьжьтъ зѫбомъ.

4.

Iz četveroevangjelja Svetogorskoga.

Mat. 25. str. 31.—40.

Ⰵⰳⰴⰰ ⰶⰵ ⱂⱃⰹⰴⰵⱅⱏ ⱄⱏⰹⱀⱏ ⱍⰾⱁⰲⱑⱍⱐⱄⰽⱏⰹⰻ ⰲⱏ ⱄⰾⰰ-
ⰲⱑ ⱄⰲⱁⰵⰻ, ⰻ ⰲⱐⱄⰻ ⱄⰲⱔⱅⰻⰻ ⰰⱀⰳⰵⰾⰻ ⱄⱏ ⱀⰻⰿⱐ, ⱅⱁⰳⰴⰰ

Digitized by Google

[illegible]

5.

Iz glagolskih psaltirah po izvoru, ali u sadanjem prepisu cirilskom:

a) Iz psaltira Bolonjskoga: Psalam 1.

Блаженъ мѫжь, иже не иде на съвѣтъ нечьстивъіхъ· и на пѫти грѣшьнъіхъ не ста· и на сѣдааищи гоубитель не сѣде.
нъ въ законѣ господьни волꙗ іего и въ законѣ іего поучить сꙗ дьнь и нощь. и бѫдеть ꙗко дрѣво саждеnoіе при исходищихъ водамъ, іеже плодъ свои дасть въ врѣма

Digitized by Google

своіе· и листъ іего не оупадеть· и вьсе іелико творить, поспѣіеть са іемоу.

не тако, нечъстнвии, не тако· нъ ꙗко прахъ іегоже въꙁмѣтаіеть вѣтръ отъ лица ꙁемліа.

сего ради не въскръснѫть нечьстивии на сѫдъ, ни грѣшьници въ съвѣтъ правьдьнъіхъ.

ꙗко съвѣсть господь пѫть правьдьнъіхъ, и пѫть нечьстивъіхъ погъібнеть.

b) Iz psaltira bivše sbirke Pogodinove u Ruskoj: Psalam 103. 1—1.

Ѱалъмъ о твари вьсего мира.

Благословн доуша моꙗ господа· господи боже мой, възвеличилъ са єсн ꙁѣло. Въ исповѣданьє и въ вельлѣпотѫ облѣче са· одѣꙗ са свѣтомь, ꙗко и ризоѭ. Пропинаꙗ небо ꙗко и кожѫ· покръіваꙗй водами прѣвъіспрьнꙗꙗ єго. Полагаꙗй облакъі въ въсхожденьє своє· ходай на крилоу вѣтрьнюю. Творай анъгелъі своꙗ доухъі· и слоугъі своꙗ огнь палашть. Оснъіваꙗй ꙁемлѭ на твръди своєй· не прѣклонить са въ вѣкъ вѣка. Бездьна ꙗко и риꙁа одѣньє єꙗ· на горахъ станѫть водъі. Отъ ꙁапрѣштеньꙗ твоєго побѣгнѫть· отъ гласа грома твоєго оустрашать са. Въсходать горъі и нисходать полꙗ въ мѣсто, єже єси основалъ имъ. Прѣдѣлъ положи, єгоже не прѣидѫть· ни обратать са покръіти ꙁемлꙗ. Посъілаꙗй источьникъі въ дьбрехъ· по срѣдѣ горъ проидѫть водъі. Напоꙗть вьса ꙁвѣри сельнъіꙗ· жидѫть онагри въ жаждѫ своѭ. На тъі пътица небесьнъіꙗ привитаѭть· отъ срѣдъі камене дадать гласъ. напаꙗꙗ горъі отъ прѣвъіспрьниихъ своихъ. отъ плода

Digitized by Google

дѣлъ твоихъ насытить са землıа. Прозабаıаи пажити скотомъ, и трѣвѫ на слоужьбѫ чловѣкомъ. въздвести хлѣбъ отъ землıѧ, и вино въздвеселить срьдьце чловѣкоу.

6.

Iz cirilskoga psaltira tako zvane novojeruzalemske knjižnice u Ruskoj: psalam. 50.

Помилоуй ма боже по велицѣй милости твоюй· по мъногъıмъ щедротамъ твоимъ оцѣсти беззаконьıа моıа. наипаче омъıй ма отъ беззаконьıа моюго. и отъ грѣха моюго очисти ма. ıако беззаконьıа моıа ıазъ знаıѫ· и грѣхъ мой прѣдъ мъноıѫ юсть вънѫ.

тебѣ юдиномоу съгрѣшихъ и зълою прѣдъ тобоıѫ сътворихъ. ıако да оправьдиши са въ словесѣхъ своихъ и прѣприши ма, въниегда сѫдити тебѣ. се бо въ беззаконьи зачатъ юсмь, и въ грѣсѣхъ роди ма мати моıа.

се бо истинѫ въздлюбилъ юси. безвѣстьнаıа и таинаıа прѣмѫдрости твоюѩ ıавилъ ми юси. окропиши ма исофомь, и оцѣщѫ са· омъıюши ма, и паче снѣга оубѣлѣıѫ са.

слоухоу моюмоу даси радость и веселью· въздрадоуıѫть са кости съмиренъııѧ. отъврати лице свою отъ грѣхъ моихъ· и вьса беззаконьıа моıа оцѣсти. срьдьце чисто съзижди въ мънѣ боже· и доухъ правъı обнови въ ѫтробѣ моюи.

не отъвръзи мене отъ лица твоюго· и доуха свıатаго твоюго не отьми отъ мене.

Digitized by Google

въздаждь же ми радость съпасеньꙗ твоѥго и доухомь владъıчьномь оутвръди мѧ.

наоучѫ безаконьнъıꙗ пѫтемъ твоимъ· нечьстивии къ тебѣ обратѧть сѧ. избави мѧ отъ кръвий боже· боже съпасеньꙗ моѥго. въздрадоуѥть сѧ ѩзъıкъ мой о правьдѣ твоѥй.

господи оустьнѣ мои отвръзеши· оуста моꙗ възвѣстѧть хвалѫ твоѭ. ꙗко аще бъı ми въсхотѣлъ жрътвѣ, далъ бъıхъ оубо, олокавътоматъı же не благоволиши· жрътва богоу доухъ съкроушенъ· ср҄дьца съкроушена и съмирена богъ не оуничижить.

оублажи господи благоволѥньѥмь сиона. и да съзиждѫть сѧ стѣнъı иѥросолимьскꙑѩ.

тъгда тъı благоволиши жрътвѫ правьдѣ, възношеньѥ, олокавътоматъı· тъгда възложѧть на олтарь твой тельцѧ.

II. Priměri iz slověnskoga prevoda sv. otacah.

1.

Iz odlomakah glagolskih, našastih u Tirolu, bivših někoč u Hèrvatskoj, svojina kèrčkih gospodarah, knezovah Frankopanah: iz homilije sv. Ivana Zlatoustoga.

[illegible]

Digitized by Google

ՖՃ+Ձ8; ト+トϿ ϿЄՃ8ՓトՖ ΓϿՃՖՓЖ+; ト+トϿ ՒϿ ՏՁトϿՖՓ ՃЖ-Ш+ ՓԽ8 ՄΔՃϿՁϿ ՄϿՖϿ; ト+トϿ ՒϿ ϿVΔΓΔՒΔ; ト+トϿ ՒϿ ЖЖ+ՁϿ ՁЄ ЖՓ8 ϿՖϿ; Ֆ8ՄϿ ҍϿШՄϿՄϿ ՓՏ Ճ+ՄՓ, ՁЄՄ8, Փ +Խ8 Ֆ+Փ8 ΓԵΔՃ+Փ8 Փ ԵՎVՓ ՓՓ ՁϿՓЖ ՃՓ ՄЄ Ւ+ЖՖՓ ЖՖՓՄϿՃ8; Ֆ8 ՄϿՃՓトϿ ՖԵΔՓЄ Մ+トϿ ՃՓ ՁトϿԵϿ Խ+Ԑ8Փ ՖЄՁՄϿϿ ЖՖϿՒ8Ͽ; ՒϿ ՁϿՖϿ ՃՓ Ե+ՃՓ ՖՃ+ՖϿՃ+ШϿ' ՒϿ Ձ8ՄЄЖՓՄϿ ԽՃ+Մ+ ՒՓ Ձ8ԵϿԐԵ+, ԐԵ+ՒЄ ՃԵϿՖՃϿ ՄՖϿϿՓ ՖϿՃՓ, ՖЄЖϿ ՓՓ+ШՓ Ֆ8 ՓՓΔՒՓՏ; ՒϿ ЖՖ+ШϿ ՃՓ ՖՃ+ՖϿՃϿЄ' +ШՄϿ ト8ՄϿ ՄЄ ЖՃ+ԵՓՄ8 Ֆ8 ՃϿՁ8ՒϿЄՖЄ Ճ+ՒՓՄϿЄ, ϿԐԵ+ՄՓ ϿՓЖ Փ ՃԵЖՖϿЄՖЄ. Ֆ8ՄϿ ҍϿШՄϿՄϿ ՓՏ Ճ+ՄՓ Տ +Խ8 Ֆ+Փ8 ΓԵΔՃ+Փ8 Փ. Ꮘ ՒϿՖΔЖՃ8-ՁՄՖ8Ͽ! Ꮘ ՒϿՖЖՖ8ՁՄՖ8Ͽ Փ8ՒϿՖϿϿ! Փ +Խ8 Ֆ+Փ8, ՁЄՄ8, ΓԵΔՃ+Փ8 Փ. ՖϿՁϿ Ե+ՃՓ, Ե8VՓ ՓՓ, トϿЄՖЄ ՖՓՒϿЄ ՓՓ8Փ, ՃՏ Փ+ՃϿЄ ՃՓ ՖϿՃՓトϿЄ, ΓԵΔՃ+ϿШՓ ЖՖՓՄϿՃΔ; ՓՓ8ЖϿ ՃՏ ՄՏ ϿԐՃ+ՁՄ8 Ճ+Ճ8 ϿՁՄ8 Ւ+ ՒϿՖՓՁՄ8ՓԵ8 ԐΔՁΔԵ8, Փ ՄϿՃՓトϿЄ ՁՓՃϿЄ Ճ+ՁՄ8 ՄՓ, Ճ+ ՒϿՃϿЄЖ8-Ւ8ՓϿЄ ϿԐ+ՃЖϿШՓ Փ ΓԵϿト+ЖϿՒ8ՓϿЄ ϿՖՓШՄ+ϿШՓ, Փ ՁՃΔ-Γ8ՓϿЄ ՄՖϿԵՓШՓ ΓԵϿԽԵΔՄՓ, Փ ՏՒ+ Փ8ՒϿՖ+ ՖЖՃϿՁ+ Մ+トϿՖ+ ՄՖϿԵՓՄՓ. Խ+ Մ8Փ ՃՓ ՃϿԐԵ8ՓϿЄ ՃΔՄϿՃՓ Ձ8ϿЄ Փ8ԽՃ8Փ Ֆ8ԽՃ+ϿШՓ ϿՓЖ// Ꮘ ՒϿՓՁՄϿՖ8ՁՄՖϿ ՖϿ-ՃՓトϿϿ, Γ+ՖϿ ЖϿ Ꮘ Ձ8ԵϿԐԵϿՃԲԐ8ՁՄՖ8Ͽ' ՖՁϿ ՁϿ Խ8ՃϿϿ ՄϿ Ձ8ՄՖϿԵՓՃϿ ϿՁՄ8. ՄϿ Ֆ8ԽՃԲԐ8 Ձ8 ЖՖՓՄϿՃΔ ՁՖϿ-ϿՖϿ ΓԵΔՃ+ՁՄ8. Մ+ト8 ԐϿ ϿՁՄ8 Խ8Ճ8Փ Մ8 トϿԵϿՒ8! ԐΔՁ+ ՖϿԵ8Փ ՃЖШϿЄ Ւ+ШϿЄ ԐЖՖЄ ՄՖϿԵՓՄ8' ՄՖϿԵՓՄ8 Ֆ8ՁЄ ՒϿՖΔՃΔՄՓ Տ ՁϿԐϿՏ ՓՁトԵ8ՒՓԵ8 Փ ՄΔՃϿՁ8Ւ+ՖϿ ϿԐ8ՓՖ+Δ, Փ ϿՄ8 Ձ+ՓϿՖϿ Ձ8Փ8ՓՁՃ+ ՓԽՖ8Ւ+ Ւ8Փ, Փ ՒϿ ΓϿՓ8ՒՓՄ8 ՒՓ ՃԵЖЖ8ԐՎ8Փ, ՒՓ ϿԐ8ՓՖ+Δ, ՒՓ ԵϿՃ+, ՒՓ ՏՒϿՖϿЖϿ' ՒՓトϿՖϿЖϿ' Ւ8 ϿՁՃΔΓՓ ϿՖՓ ЖՓ+ Ւ+ШϿՖϿ. ΔトϿЖϿ Ֆ8 Մ8ՓΔ, Մ+トϿ ՄՖϿԵՓՄ8 Ւ8Փ ҍϿՃՓՄՏ Փ Ֆ8 ԐԵΔՖ8Փ ՓΔՄ+ϿՄ8. ΓԵ+ՖϿ ԐՃ+ЖϿՒ8Փ Γ+ՖՃ8 ՖՃ+ՖϿՃ+ШϿ, ΔトϿ ҍϿԵϿՒ8 Ֆ8ՁΔՓ8 Խ8ՃϿՓ8 ϿՁՄ8 Ձ8ԵϿԐԵϿՃԲԐ8Ͽ. Ֆ8ՄϿ ҍϿШՄϿՄϿ ՓՓ, ՁЄՄ8, Ճ+ՄՓ Փ +Խ8 Ֆ+Փ8 ΓԵΔՃ+Փ8 Փ; ՖϿՃ8Δ ՃԵ8ԽϿՁՄ8, ՖϿՃ8Ͽ ԐϿՁՄЖՃՃ8Ͽ! Ե8VՓ ՓՏ, ՄϿՖϿ

[illegible]

2.

Iz sbornika Suprasaljskoga: žitje Grgura pape rimskoga.

Мѣсаца марта въ ·аі· житиѥ Григора папꙑ роумьскааго.

Блаженꙑи Григорий поставꙗѥнъ бꙑстъ патриархъ сватѣи божии цръкъви римьстѣи, а прѣжде патриаршьства цръноризьць бѣ въ манастꙑри сватааго апостола Андреа, нарицаѥмаго Клиоскаура, близъ сватоую мѫченикоу Їѡана и Паула. Бѣаше же игоуменъ того манастꙑрꙗ· мати же ѥго блаженаꙗ Силвиꙗ живѣаше близъ вратъ сватааго Паула апостола на мѣстѣ нарицаѥмѣѣмь кела нова. Тъ же блаженꙑи Григорий ѥгда сѣдѣаше въ хꙑзинѣ своѥи и писааше, приде къ немоу маломошть, мола и и глагола· помилоуи ма, рабе бога вꙑшьнꙗаго, ꙗко старѣи-

Digitized by Google

шина бѣхъ корабьникомъ и истопихомъ сѧ и погоубихомъ мъного имѣние, и свое и стоужде. Любоништий же и по истинѣ рабъ христосовъ призъвавъ слоугѫ своего, глагола емоу· брате, шьдъ даждь семоу ·ѕ· златиць. братъ же шьдъ сътвори, ꙗко же повелѣ емоу рабъ божий Григорий, и дастъ маломошти ·ѕ· златиць, и отиде. пакы оубо мало прѣмоудивъ въ тъжде дьнь приде тъжде маломошть къ блаженоуоумоу Григорию глаголѧ· помилоуй мѧ, рабе бога вышьнꙗаго, ꙗко мъного погоубихъ, а мало ми еси далъ. блаженыи же призъвавъ слоугѫ своего глагола емоу· иди, брате, даждь емоу дроугыѩ ·ѕ· златиць. сътвори же братъ тако. възьмъ же ништий ·ві· златиць отиде. пакы же мало помоудивъ третие въ тъжде дьнь приде къ блаженоуоумоу Григорию глаголѧ· помилоуй мѧ. рабе бога вышьнꙗаго, даждь ми дроугое благословьение, ꙗко мъного погоубихъ. блаженыій же призъвавъ слоугѫ своего, глагола емоу· иди, даждь емоу дроугыѩ ·ѕ· златиць. отъвѣштавъ же глагола· вѣрѫ ми ими, чьстьныій отьче, ꙗко нѣсть остала ни едина златица въ ризьници. глагола къ нему блаженыій· не имаши ли иного никакогоже съсѫда, ни ли ризьна, да даси емоу; онъ же отъвѣштавъ рече. иного съсѫда, чьстьныій отьче, не имамь развѣ сърсбрьнаого блюда, иже е посълала госпожда великаꙗ съ коуциѩ. глагола къ немоу рабъ божий Григорий· иди, брате, даждь емоу блюдъ тъ. братъ же сътвори, ꙗкоже повелѣ емоу блаженыій, и дастъ ништоуоумоу. ништий же възьмъ ·ві· златиць и сърсбрьныій блюдъ отиде. егдаже и поставиша патриарха свѧтѣй

Digitized by Google

цръкъви римьстѣй, по обꙑчаю патриаршьскоу повелѣ сакеларoу въ ѥдинъ дьнь ѥдьноѭ привести ·ві· маломошти на трепезѫ своѭ, да обѣдоуѭть съ нимь· сакеларий же сътвори, ꙗкоже повелѣ ѥмоу патриархъ, и призъва ·ві· мѫжь ништь. и ѥгда сѣдоша съ патриархомь на трепезѣ, обрѣтоша сѧ ·гі· .призъвавъ же сакелара, глагола ѥмоу· не бѣхъ ли ти реклъ ·ві· позъвати, то како безъ моѥго повелѣниꙗ три на десѧте ѥси позъвалъ; сакеларь же слꙑшавъ и пристрашенъ бꙑвъ, отъвѣштавъ рече къ нѥмоу· вѣроуй ми, чьстьнꙑй владꙑко, дъва на десѧте ихъ ѥсть· третиꙗаго на десѧте не видѣаше никътоже развѣ патриархъ ѥдинъ. обѣдоуѭштемъ же имъ, видѣаше патриархъ третиꙗаго на десѧте сѣдѧшта на краи стола, и се, лице ѥго образꙑ измѣнꙗаше, овъгда оубо видѣти и бѣаше сѣда, овъгда же отрока. и ѥгдаже въсташа съ трепезꙑ, инꙑ вьсѧ отъпоусти блаженꙑй, а третиꙗаго на десѧте, видимааго тако чоудьна, ѩ за рѫкѫ и въведꙑ и въ клѣть своѭ, глагола ѥмоу· заклинаѭ тѧ о велицѣй силѣ вьседръжителꙗ бога, повѣждь ми, къто тꙑ ѥси, и чьто ѥсть имѧ твоѥ; онъ же рече къ нѥмоу· и ѥже въпрашаѥши имене моѥго, то и то чоудьно ѥсть, обаче азъ ѥсмь оубогꙑй пришьдꙑй къ тебѣ, ѥгда бѣ въ манастꙑри свѧтааго Андреꙗ апостола, нарицаѥмааго Клиоскаръ, ѥгда сѣдѣаше въ хꙑзинѣ и писааше, ѥмоуже да дъва на десѧте златиць и сърeбрьнꙑй блюдъ, иже ти бѣ посълала съ коуциѭ блаженаꙗ Силвиꙗ мати твоꙗ, и да оувѣси, ꙗко отъ дьне того, отъ [illegible]е пода ми съ дльготрьпѣниѥмь и про[illegible]цемь, нарече тѧ господь патриархоу

Digitized by Google

бꙑти свѧтѣй цръкъви своѥй, за нѭже и кръвь своѭ пролиꙗ, и бꙑти ти прѣимьникоу и намѣстьникоу връховьнꙗаго апостола Петра. глагола же къ нѥмоу блаженꙑй Григорий· како вѣси тꙑ, ꙗко тъгда нарече господь бꙑти мънѣ патриархоу; онъ же отъвѣштавъ рече· не ѥльма ли аггелъ господа вьседръжителꙗ ѥсмь азъ, то того ради вѣдѣ, и тъгда бо господь мѧ бѣ посълалъ къ тебѣ искоусити оусрьдиѥ твоѥ· аште оубо чловѣколюбьнѣ а не чловѣкомъ твориши видѣти милость своѭ. блаженꙑй же то слꙑшавъ оубоꙗ сѧ, не оубо бѣаше до толѣ видѣлъ аггела· акꙑ къ чловѣкоу бо бесѣдова и възира на нь. рече же аггелъ къ блаженоуоумоу· не бои сѧ, се, посълалъ мѧ ѥсть господь, да бѫдѫ съ тобоѭ въ житии семь. блаженꙑй же слꙑшавъ то отъ аггела паде ниць на земи и поклони сѧ господоу глаголѧ· аште малааго того ради даꙗниꙗ и ничесоже сѫшта толико множьство штедротъ показа о мънѣ прѣмилостивꙑй господь, ꙗкоже аггела своѥго посълати къ мънѣ, бꙑти ѥмоу съ мъноѭ въ инѫ, какоѭ оубо славꙑ съподобѧть сѧ прѣбꙑваѭштеи въ заповѣдехъ ѥго и дѣлаѭштеи правьдѫ; безъ лъжа бо ѥсть рекꙑй· ꙗко милость хвалить сѧ на сѫдѣ и милоуѧй ништа въ заѥмъ даѥть богоу· тъ же самъ анъгельскꙑй господь, строѧй чловѣчьск оѥсъпасениѥ, глаголѥть къ о десьнѫѭ стоѧштиимъ· градѣте, благословьѥни отьца моѥго, приимѣте оуготованоѥ вамъ цѣсарьство отъ начала мироу· алъченъ бо бѣхъ, и дасте ми ꙗсти· жадьнъ бѣхъ, и напоисте мѧ· страньнь бѣхъ, и наведосте мѧ· болѣхъ, и присѣтисте мене· нагъ бѣхъ, и облѣкосте мѧ· въ

Digitized by Google

тьмьници, и придосте къ мънѣ. юльма оубо сътвористе юдьномоу отъ братиꙗ сеꙗ моюꙗ хоудъꙗ, то мънѣ сътвористе· бѫди же вьсѣмъ намъ почитаюѫштиимъ же и послоушаюѫштиимъ оуслъішати блаженъій тъ гласъ, и вѣчьнъіихъ благъінь, ꙗже оуготова богъ любѧштиимъ и, да нъі съприимьникъі сътворить христосъ богъ прѣчистъіꙗ ради матере юго свѧтъіꙗ богородицѧ, ꙗко томоу подобаютъ слава, чьсть и поклангание, нъінꙗ и присьно и въ вѣкъі вѣкомъ амин.

:

Iz pražkih odlomakah. *)

[illegible]

*) Da bi se bolje razuměla njihova vrědnost — ostavlja se i jezik i pravopis bez proměnah, osim što su kratice razvezane.

Digitized by Google

*

[illegible]

4.

Mudre izrěke sv. Grgura bogoslova:

Свѧтааго Григориꙗ богословьца гранеса.

алфавитарь.

·а· Начѧтъкъ вьсѣхъ и коньць твори бога.

·в· Житиꙗ приобрѣтениıе жити на вьсакъ дьнь.

·г· Разоумѣваи вьсѣхъ добрꙑихъ дѣлеса.

·д· Лютѡ оубогоу бꙑти· нъ лютѣıе богатѣти зълѣ.

·е· Благодѣтельствоуıѧ мьни подобити сѧ богоу.

·з· Ищи бога своıего благостꙑнıꙗ благъ сꙑ.

·и· Плъть да въздръжить сѧ и да оудръжчаıеть сѧ добрѣ.

·ѳ· Ꙗрость обоуздаваи, да не отъ оума вънъ испадеши.

·і· Разоумѣи очима, ıазꙑкъ же мѣрило да имѣıеть.

к҃ Затъчениіе оушима да бѫдеть, ни да блѫдить смѣхъ.

л҃ Свѣтильникъ житиꙗ ти да изволить сѧ слово.

м҃ Да не бѫдеть ти іеже мьнѣти приходѧщіеіе.

н҃ Разоумѣваи вьсꙗ, твори же ꙗже творити подобаіеть.

ѯ҃ Страньна себе твори, и чьсти страньнъіꙗ.

о҃ Югда добрѣ плаваіеши паче помѧни боурѭ.

п҃ Вьса благодарьствьнѣ, ꙗже отъ бога примати подобаіеть.

р҃ Жьзлъ правьдьника оуніе, неже ли чьсть зълааго.

с҃ Мѫдръіихъ дьври три, неже ли богатъіихъ.

т҃ Малоіе не мало іегда ꙗвлꙗіеть сѧ велико.

у҃ Рѫганиіе обоуздаваи и великъ бѫдеши мѫдръ.

ф҃ Съхранѧи себе, падению же иного не смѣи сѧ.

х҃ Благодѣти завидѣти а іеже завидѣти стоудъ великъ.

ѱ҃ Доуше жри богови паче молитвьнъіимь образъмъ.

ѡ҃ Иждє къто съхранить сиꙗ, и съпасенъ бѫдеть.

5.

Sv. Grgura: opis prolětja.

Весна.

Нъіниꙗ небо свѣтлѣѥ, нъіниꙗ слъньце въісочаѥ и златообразьнѣѥ, нъіниꙗ лоуньнъій крѫгъ прозрачьнѣй и звѣздьнъій ликъ чистѣй, нъіниꙗ къ поморию мъ вльнъі примирꙗѭть сѧ, слъньцоу же облакъ, въздоухоу же вѣтри, земли садове, садове же възороу, нъіниꙗ оубо источьници свѣт-

Digitized by Google

лѣѥ истичѫть, нꙑнꙗ же паче рѣкꙑ сильнѣѥ, зимьнꙑихъ сѫзъ раздрѣшивъше сѧ, и травьници благовонꙗть, и сади ничѫть, н жьнѥть сѧ трава, и агньци играѭть оу зеленъ нивъ. Нꙑнꙗ же корабль отъ пристанища изводить сѧ съ повелѣньми и сими паче боголюбьнꙑ, и ꙗдромь окрилꙗѥть сѧ, и играѥть делфинъ (рꙑба морьскаꙗ, ѥже прозꙑваѭть свиниꙗ, си бо зимѣ не въсходить, нъ въ веснѣ начьнеть мѣтати сѧ връхоу водꙑ) въздꙑхаѩ акꙑ сладъко зѣло и въспоуштаѥмъ и отъпоуштаѩ корабльникꙑ съ благодоушьствомь. Нꙑнꙗ ратай рало поглъблꙗѥть, горѣ възираѩ и плододавьца призꙑваѩ. и въ ꙗрьмъ приводить волъ орьнꙑй, и прочрътаѥть сладъкѫѭ браздѫ, и надеждами веселить сѧ. Нꙑнꙗ же пастоухъ и краварь състраꙗѭть свирѣли, и пастоушьскꙑй свирѧште гласъ и садовꙑ и камениѥмь весноуѭть сѧ. Нꙑнꙗ же садъ градарь дѣлаѥть, и имельникъ тръсти творить, и възираѥть вѣиꙗ и прѣлоукоуѥть перо пътичино, и рꙑбарь глѫбинѫ прозираѥть, и мрѣжѫ очиштаѥть, и на камении сѣдить. Нꙑнꙗ оубо дѣлолюбиваꙗ бъчела крило привлъкъши и отъ воштинъ въставъши своѭ мѫдрость показаѥть, и травьникꙑ попарꙗѥть, и събираѥть цвѣтꙑ, и си же сѫдѣловаѥть сътиѥ о шести ѫглъ, и сѫпротивъ лежаштеѥ сътиѥ истъкѫшти, прѣмоѥ же ѫглꙑ прѣмѣнꙗѭшти, дѣло въ коупъ добротꙑ и несъблажниѥниꙗ, си же медъ въ кровѣхъ полагаѥть, и сѫдѣловаѥть набъдаштоуоумоу плодъ сладъкъ и неоранъ, ꙗкоже подобьно и намъ христовѣмъ бъчеламъ, и такѫ приѥмъше мѫдрости и любодѣꙗниꙗ притъчѫ. Нꙑнꙗ же гнѣздо пътица ва-

Digitized by Google

зеть, ова исходить а дроугаıа вꙁселıаѭть сѧ, ова окрѫстъ парить, а дроугаıа оглашаѭть лѫгъ, и овѣштаваѭть чловѣка· вьса бога поѭть и славать гласꙑ неизглаголанꙑ.

III. Priměri sadèržaja světskoga, stranom prěvodi, stranom izvornici.

1.

Iz prologa, sastavljena Ivanom eksarchom bugarskim, za prevedeno na slov. bogoslovje Ivana Damascenskoga.

Прологъ сътворенъ Иоаномь презвутеромь, екзархомь блъгарьскомь, иже ѥсть и прѣложиль кънигꙑ сиѩ.

Понѥже оубо сватꙑй чловѣкъ божий Кѫстантинъ, философъ рекомъ, мъногꙑ трѫдꙑ приѩ, строѩ писмена словѣньскꙑихъ кънигъ, и отъ еванъгелиıа и апостола прѣлагаѩ изборъ, ѥликоже достиже, живꙑ въ мирѣ семь тьмьнѣѥмь, толикоже прѣложь, прѣстѫпивъ безъ коньца свѣтъ, приѩтъ дѣлъ своихъ мьздѫ.

Оставъ же въ житии семь великꙑй божий архиепископъ Меѳодий, братъ ѥго, прѣложи вьса оуставьнꙑıа кънигꙑ шесть десатъ отъ елиньска ıазꙑка, ѥже ѥсть грьчьскъ, въ словѣньскъ. Азъ же се слꙑша мъногашьдꙑ, хотѣвъ окоусити оучительскаıа съказаниıа готова прѣложити въ словѣньскъ ıазꙑкъ — онꙑ бо шесть десатъ прѣло-

Digitized by Google

жилъ бѣаше оуже Меѳодий —, ıакоже слꙑшаахъ, оубоıахъ сѧ помишлıаѩ, ıеда въ нıего мѣсто хощѫ потрѫдивъ сѧ на оуспѣхъ чади прѣложити въ свой ѩзꙑкъ съказаниıа оучительскаıа, ıеда бѫдѫть имъ на исказѫ; вѣдѣ бо своıего оума тѫпость и грѫбость и плътьнѫѭ немощь и лѣность. се вьсе погонивъ, остахъ сѧ сего. Минѫвъшоу же нѣколикоу лѣтъ, чьстьнꙑй чловѣкъ Доукъсъ чрънoризьць, прилеже мънѣ, дохождьшоу ми на присѣщениıе ıего, вела ми и мола прѣложити оучительскаıа съказаниıа, и въспоминаѩ ми рече· попови чьто ıесть ино дѣло, развѣ оучениıа; да ıельма же ıеси слоужьбѫ тѫ приѩлъ, то и се нѫжда ıесть дѣлати.

Ꙗзъ же срѣдѣ двою стоѩ, грѫбости рекѫ и лѣности, оубоıахъ сѧ паче лѣниıеніѧ и прѣщениıа божиıа, и нарѣковавъ же имѧ отьца и сꙑна ıего Иісоуса Христа и свѧтааго доуха, ѩхъ сѧ по се дѣло и прѣложихъ свѧтааго Иоана презвѵтера дамаскина.

Да никакоже, братиıа, не зазираите, аще къдѣ обрѧщете неистꙑй глаголъ, небонъ разоумъ ıемоу ıесть положенъ тождемощьнъ· сице бо и Дионисий свѧтꙑй глаголıеть, рекꙑ· ıесть неплодьно, мьнѭ, ıакоже и криво, не силѣ и разоумоу вьнимати, нъ глаголомъ. Се нѣсть своıе, иже божьствьнаıа хотѧть разоумѣти, нъ иже гласꙑ нагꙑ вънимаѭть, и сиѩ даже до слоухоу неминоуѭщѧ, вънѣ съдръжимꙑ, и не хотѧть вѣдѣти чьто сь глаголъ назнаменоуıеть.

Молѭ же вꙑ, почитаѭщаѩ кънигꙑ сиѩ, молити бога за мѧ грѣшьника съ доброумꙑслиıемь и

Digitized by Google

вънимани꙯ꙗ почитани꙯ꙗ творити и пращати мѧ идежде мьнѧще мѧ разлѫчь глаголꙑ прѣложьша· не бо равьнѣ сѧ можеть присьно полагати ѥлиньскъ ѩзꙑкъ въ инъ прѣлагаѥмъ, и вьсакомоу ѩзꙑкоу въ инъ прѣлагаѥмоу тоже бꙑваѥть. Небонъ иже глаголъ въ иномь ѩзꙑцѣ красьнъ, то въ дроугѣмь некрасьнъ· иже въ иномь страшьнъ, то въ дроузѣмь нестрашьнъ· иже въ иномь чьстьнъ, то въ дроузѣмь нечьстьнъ. И ѥже имѧ мѫжьско, то въ иномь женьско, ꙗкоже се грьчьскꙑ: βάτραχος и πόταμος, а словѣньскꙑ: жаба, рѣка, и пакꙑ: θάλασσα, ἡμέρα, ἀνατολή, грьчьскꙑ женьскаꙗ имена; а словѣньскꙑ мѫжьскаꙗ: море (sic!), дьнь, въстокъ· и пакꙑ глаголѥмъ ѥлиньскꙑ· πάντα τὰ ἔθνη, а словѣньскꙑ· вьси ѩзꙑци. Не бо ѥсть льзѣ вьсьде съмотрити ѥлиньска глагола, нъ разоума нѫжда блюсти· придеть бо дроугоици мѫжьско имѧ грьчьскꙑ, а словѣньскꙑ женьско, да прѣложьше мѫжьскомь именемь, ꙗкоже лежить грьчьскꙑ, на великѫ исказѫ придеть прѣложениѥ. Мало же сицѣхъ глаголъ обрѣтаѥть сѧ, обаченъ сѫть. Да мꙑ и дроугоици оставльше истовоѥ слово, разоумъ истовꙑи тождемогѫщь положихомъ· небонъ разоума ради прѣлагаѥмꙑ кънигꙑ сиꙗ, а не тъчию глаголъ истовꙑихъ радьма, хотѧще милость приѩти отъ господа нашего Ісоу Христа, ѥмоуже слава, чьсть съ безначальнꙑимь отьцемь и прѣсвѧтꙑимь доухомь нꙑнѣ и присьно и въ вѣкꙑ Аминь.

Digitized by Google

O trojanskom ratu, prěvod sa gèrčkoga na slověnski jezik, učinjen za kneza bugarskoga Simeona, prezviterom Grigorijem.

Начатъкъ зълоу и погꙑбѣли Троꙗ и вьсеꙗ страны фругийскꙑ и царьствиꙗ Прiимова сице бꙑстъ.

Прiимъ, Алексанъдровъ отьць, хода въ коумирьницѫ Аполона, въпрошааше о сꙑноу, иже сѧ роди Парисъ, и данъ ѥмоу бꙑстъ отъвѣтъ сице· данъ тъ бꙑстъ Парисъ, отрокъ двоꙗкъ· ·л҃· бо лѣтъ бꙑвъ, погоубить царьства фругийска. Се слꙑшавъ Прiимъ, абиѥ нарече ѥмоу имѧ Алексанъдръ, посъла же и на село, именемь Манъда въздоити и ратаю, доньдеже минѫть ·л҃· лѣтъ, ꙗкоже рече проречениѥ. Остави сего Алексанъдра, прирокомь Парида, отьць ѥго Прiимъ на селѣ, сътвори градъ великъ на селѣ томь, и нарече и Парионъ. И прѣбꙑстъ тоу Парисъ кръмимъ, тоу живꙑ и оуча сѧ и желѣзохꙑтръ и наказанъ добрѣ бꙑ, и сътвори слово похвально афродитѣ, глаголѧ· больши сеꙗ нѣсть богꙑни ни Ира, ни Адина· афродитъ бо помꙑслъ рече сѫщь, отъ помꙑсла бо вьсе раждаѭще сѧ рече въ съписании своѥмь. Сего ради повѣдаѭть, ꙗкоже Парисъ ѥсть расѫдилъ междоу Адиноѭ и Ироѭ, и Афродитѣ далъ ѥсть ꙗблъко, ѥже ѥсть побѣда, рекꙑ· ꙗкоже помꙑслъ ѥсть афродитъ, иже вьсе раждаѥть и чада и прѣмѫдрость и цѣломѫдриѥ и хꙑтрости и вьсе ино въ словесьнꙑихъ и несловесьнꙑихъ, и большаաго сеꙗ или добрѣишаго

Digitized by Google

нѣсть. Сътвори же юй и похвалѫ, юже нарицаѭть кестосъ, реченъій Парисъ.

Мимо шьдъшема оуже л҃ и двѣма лѣтома, помъісливъ Пріимъ, ꙗкоже мимо иде врѣмѧ данаго юмоу пророчьства о Паридѣ, л҃ лѣтъ, посълавъ приведе и съ села съ великоѭ чьстиѭ, люблꙗаше бо и. Изиде самъ Пріимъ въ сърѣтеник юмоу и болꙗре юго съ нимь и братиꙗ юго и вьси граждане и въниде въ Зоуѭ сь Парисъ въ л҃-тою лѣто и третию, мѣсаца ксанфика, юже ють Априлъ. И видѣвъ и Пріимъ толь красьна и възоромь и силоѭ и бесѣдоѭ повелѣ юмоу възати даръ, и шьдъшоу въ еладѫ трѣбѫ положити делъфиньскоуоумоу Аполоноу, глаголѭ помилоуй ми старость, прѣнеси моѩ печали, се оуже приде врѣма пророчьства. И написавъ томоу самомоу Паридоу къ вьсѣмъ царемъ и рекъшемъ мѣстодръжателюмъ Еуропьскъіѩ странъі кънигъі, Пріимъ царь, рекъі да приимѫть съіна юго Парида, прирокомь Александра, приходаща на молитвѫ, трѣбѫ положити Аполоноу — посъла и, и съ нимь даръі. Прѣбъі въ Трои нз҃ дьний, отъплоувъ съ даръі царьскъіими, имѣѩ съ собоѭ мѫжь фругийскъ юнотъ р҃.

Приде же въ Спартъ, градъ еладьскъ, царьствоуюмъ, сирѣчь мѣстовладъічьствоуюмъ Менелаюмь, съіномь Плисѳеновомь, иже Менелай бѣ въскръмлюнъ въ царьствиихъ Атреꙗ, цариа агрийска вькоупѣ съ Агамемнономь съіномь юго, и по семоу нарицаста са оба Атреовица. Менелаосъ же приготовилъ са бѣше отъплоути въ Коринътъ и съ жѫжиками своими, хота трѣбѫ положити Астерийскомоу Діонисоу и Еуропѣ въ Горътоунъ

Digitized by Google

градъ критьскъ, ѥгда приде Парисъ въ Спартъ градъ къ нѥмоу. И обꙑчай бо имѣше Менелаосъ творити трѣбꙑ и праздьникꙑ въ то врѣма по вьса лѣта, на памать Єуропѣ, акꙑ отъ жжичьства сꙑ ѥиа.

Приимъ же Алексанъдра Парида и кънигꙑ Пріима цариа фругийска Асийска и дарꙑ цариа посълаенꙑа ѥмоу, облобꙑза отрока Алексанъдра и съ радостиѭ приимъ акꙑ своѥго сꙑна съ вьсакоѭ чьстиѭ, повелѣ ѥмоу особь въ своѥй полатѣ питати са и вьсѣмъ иже съ нимь, вьсѣмь обильнꙑими, глаголавъ ѥмоу прѣбꙑти тоу въ градѣ, ѥлико же хоштеть дьний, оустроивъ же и въ вьсемь обилии, отъплоу въ Критъ оставивъ и въ полатѣ своѥй.

Прѣбꙑвающоу же Менелаю въ Критѣ и полагающоу трѣбꙑ Діонисоу астерийскоуоумоу и Єуропѣ, въ Горътоунѣ градѣ сължчи са сълѣсти Єленѣ въ ошьнꙑй градъ полатꙑ ѥиа, глоумити са съ Єфреѭ, братоучадоѭ Менелаѥвоѭ отъ Пелопа и отъ Клуменииа, племене Єуропиниа. Парисъ же приникъ съ полатꙑ въ ошьникъ, видѣвъ доброта Єлениѭ и младость, оустрѣлиенъ бꙑстъ помꙑсломь на нѭ и глаголавъ Єфрѣ, братоучадѣ Менелаѥвѣ, иже бѣаше отъ Пелопа и Клумениа и отъ жжичьства Єуропиина, оусноубивъ Єленѫ и поимъ бѣжа въ кораблихъ, въ нихъже бѣ пришьлъ отъ Трона, съ имѣниѥмь и съ товарьми мъногами и мънгоцѣньнами и съ сърeбромь и съ Єфреѭ, аже бѣ отъ племене Пелопова и Каумениа, отъ жжичьства Єуропиина, съ патиѭ робичьнъ прѣдьници ѥиа, и приде въ Сидонъ, отътждоуже къ Протевоу царю Єгупьтьскоу, не обра-

щавъ сѧ къ томоу въ трѣбьникъ аполонь ни положивъ трѣбꙑ въ Ѳладѣ.

3.

Cèrnorizca Hrabra razprava o slovènskih pismenih.

О писмѣниехъ чръноризьца Храбра.

Прѣжде оубо Словѣне неимѣхѫ кънигъ, нѫ чрътами и рѣзами чьтѣхѫ и гатаахѫ, погани сѫще. Крьстивъше же сѧ, римьскꙑими и грьчьскꙑими писменꙑ нѫждаахѫ сѧ писати словѣньскѫ рѣчь безъ оустроѥниꙗ. Нѫ како может сѧ писати добрѣ грьчьскꙑими писменꙑ: богъ, или животъ, или ѕѣло, или цръкъвь, или чаꙗние, или широта, или ѣдь, или ѫдоу, или юность и ина подобьнаꙗ симъ; и тако бѣша мънога лѣта.

По томь же чловѣколюбьць богъ, строꙗй вьсꙗ и не оставлꙗꙗй чловѣча рода безъ разоума, нъ вьсѧ къ разоумоу привода и съпасению, помиловавъ родъ словѣньскъ, посъла имъ свѧтаго Константина философа, нарицаѥмааго Кирила, мѫжа правьдьна и истиньна, и сътвори имъ писмена три десѧте и осмь: ова оубо по чиноу грьчьскꙑихъ писменъ, ова же по словѣньстѣй рѣчи.

Се же сѫть писмена словѣньскаꙗ, сице ꙗ подобаѥть писати и глаголати: а. б, в, г, и прочаꙗ даже до ѧ.

Дроузии же глаголѭть: почьто ѥсть ли писменъ сътворилъ; а можеть сѧ и мьньшимь того писати, ꙗкоже и Грьци двѣма десѧтьма и че-

Digitized by Google

тѫрьми пишѫть. и невѣдать, колицѣмь пишѫть Грьци. ѥсть бо двадесате и четꙑри писменꙑ, нъ не наплънꙗѭть са тѣми кънигꙑ, нъ приложили сѫть двогласьнꙑихъ ·аі· и въ чисменехъ же три· шестоѭ, и девать-десатьноѭ и девать-сътьноѭ, и събираѭть ихъ три десате и осмь. Тѣмь же томоу подобьно и въ тъжде образъ сътвори сватꙑй Кирилъ три десате писменъ и осмь.

Дроузии же глаголѭть· чесомоу же сѫть словѣньскꙑ кънигꙑ; ни того бо ѥсть богъ сътворилъ, ни то аггели, ни сѫть иждеконьнꙑ, ꙗко жидовьскꙑ и римьскꙑ и ѥлиньскꙑ, иже отъ кона сѫть, и приꙗтꙑ сѫть богомь.

А дроузии мьнать, ꙗко богъ самъ ѥсть сътворилъ писмена, и не вѣдать са чьто глаголѭще окаꙗнии! и ꙗко трьми ꙗзꙑкꙑ повелѣ богъ кънигамъ бꙑти, ꙗкоже въ ѥуаггелии пишеть· и бѣ дъска написана жидовьскꙑ и римьскꙑ и ѥлиньскꙑ, а словѣньскꙑ нѣсть тоу· тѣмь же нѣсѫть словѣньскꙑꙗ кънигꙑ отъ бога.

Къ тѣмъ чьто глаголѥмъ, или чьто речемъ къ таццѣмъ безоумьнꙑимъ; обаче речемъ отъ сватꙑихъ кънигъ, ꙗкоже наоучихомъ са· ꙗко вьса по радоу бꙑваѭть отъ бога, а не отъ иного· нѣсть бо богъ сътворилъ жидовьска ꙗзꙑка прѣжде, ни римьска, ни ѥлиньска, нъ сирьскꙑй, имьже и адамъ глагола, и отъ адама до потопа, и отъ потопа, доньдеже богъ раздѣли ꙗзꙑкꙑ при стлъпотворении, ꙗкоже пишеть· размѣшеномъ же бꙑвъшемъ ꙗзꙑкомъ. и ꙗкоже са ꙗзꙑци размѣсишꙗ, тако и нрави, и обꙑчаи и оуставꙑ и закони и хꙑтрости на ꙗзꙑкꙑ. Ѥгуптѣномъ же

землѭмѣрениѥ, а Персомъ и Халдеомъ и Асирѣ-
омъ звѣздочьтениѥ, влъшвениѥ, врачеваниѥ, ча-
рованиꙗ и вьса хꙑтрость чловѣча, Жидовомъ же
сватꙑꙗ кънигꙑ, въ нихъже ѥсть писано, ꙗко
богъ небо сътвори и землѭ и вьса, ꙗже на нѥй,
и чловѣка и вьса по рꙗдоу, ꙗкоже пишеть. Ѥ-
линомъ же граматикиѭ, риторикиѭ, философиѭ.
Нъ прѣжде сего Ѥлини не имѣхѫ своимь ꙗзꙑ-
комь писменъ, нъ финичьскꙑми писменꙑ писахѫ
своѭ си рѣчь. И тако бѣша мънога лѣта. Па-
намидъ же послѣжде пришьдъ, начьнъ отъ алфꙑ
и витꙑ шесть на десать писменъ тъкмо Ѥли-
номъ обрѣте. приложи же имъ Кадмъ Милисий
писмена три. Тѣмь же мънога лѣта деватиѭ
на десать писменꙑ писахѫ. и по томь Симо-
нидъ обрѣтъ, приложи двѣ писмени, Єпихарий
же съказатель три писмена обрѣте, и събра са
ихъ два десати и четꙑри. по мънозѣхъ же лѣ-
тѣхъ Дионисъ граматикъ шесть двогласьнꙑихъ об-
рѣте, по томь же дроугꙑй пать, и дроугꙑй три
чисменитаꙗ. и тако мънози мъногꙑ лѣтꙑ ѥдва
събраша ·ли· писменъ. по томь же мъногомъ лѣ-
томъ минѫвъшемъ, божиѥмь повелѣниѥмь обрѣте
са седмь десатъ мѫжь, иже прѣложиша отъ жи-
довьскаго на грьчьскꙑй ꙗзꙑкъ. а словѣньскꙑꙗ
кънигꙑ ѥдинъ сватꙑй Костантинъ нарицаѥмꙑй
Кирилъ, и писмена сътвори и кънигꙑ прѣложи въ
малѣхъ лѣтѣхъ. а они мънози мъногꙑ лѣтꙑ,
седмь ихъ писмена оустрои, а седмь десатъ прѣ-
ложениѥ. тѣмь же словѣньскаꙗ писмена сватѣи-
ша сѫть и чьстьнѣиша. сватъ бо мѫжь сътворилъ
ꙗ ѥсть, а грьчьскаꙗ Ѥлини погани. —

Аще ли къто речеть· ꙗко нѣсть оустроилъ

Digitized by Google

добрѣ, понеже сѧ пострадаѭть и еще, отвѣтъ речемъ симъ· и грьчьскы такожде мъногажди сѫть пострадали, Акила и Симахъ и по томь ини мъноѕи. оудобѣе бо есть послѣжде потворити, неже прьвое сътворити.

Аще бо въпросиши кънигъчиѧ грьчьскыѩ, глаголѩ· къто вы есть писмена сътворилъ, или кънигы прѣложилъ, или въ кое врѣма; то рѣдъции отъ нихъ вѣдать· аще ли въпросиши словѣньскыѩ боукарѩ, глаголѩ· къто вы писмена сътворилъ есть, или кънигы прѣложилъ; то вьси вѣдѧть и отвѣщавъше рекѫть· свѧтый Костантинъ философъ, нарицаемый Кирилъ, тъ намъ писмена сътвори и кънигы прѣложи, и Меѳодие братъ его· сѫть бо еще живи, иже сѫть видѣли ихъ. И аще въпросиши· въ кое врѣма; то вѣдѧть и рекѫть. ꙗко въ врѣмена Михаила цѣсарѣ грьчьска и Бориса кънѧза блъгарьска и Растица кънѧза моравьска, и Коцелꙗ кънѧза блатьньска. въ лѣто же отъ създаниꙗ вьсего мира ·ѕтѯг·

4.

Povêstne bilèžke, dodane starobugarskomu prêvodu gèrčkoga lêtopisa Manassina, po rukopisu 14. vêka.

При Анастасіи цѣсари (491—518) начѧшѧ Блъгаре поимати землѭ сиѭ, прѣшьдъше оу Бѫдыінѣ, и прѣжде начѧшѧ поимати дольнѭѭ земѭ Охридьскѫѭ, и по томь сиѭ землѭ вьсѧ. Отъ исхода же Блъгаромъ до нынѣ ·ѿ· ·о· лѣтѣ.

При Костантинѣ цѣсари (брадатѣмь 668—685) прѣидошѧ Блъгаре прѣзъ Доунавъ и отъѩ-

Digitized by Google

ша Гръкомъ землѭ сиѭ, въ неѩже живѫть и до нъінѣ, разбивъше ихъ. Прѣжде же нарицааше са землꙗ сиꙗ Мисіꙗ· мъного же бесчисльни сѫще испльниша и сиѭ странѫ Доунавоу и онѫ, до Драча и далѥ· ибо Власи и Сръбли и прочии вьси ѥдино сѫть.

При цѣсари Львѣ (Leo isauricus 716—741) Коумане нападоша на Цариградъ и на вьса земьѩ, иже и потонѫша въ мори, избиѥни Гръкъі, а прочаѩ Блъгаре съсѣкоша вьса.

Цѣсарь Никифоръ (802—811) изиде на Блъгарьскѫѭ земьѭ при Кроумѣ кънази, и за пръва оубо побѣди ѥго и расхъіти имѣниѥ, носимоѥ имь тъгда. По томь же събравъ са Кроумъ съ своими, оставъшиими отъ разбою, нападе нощиѭ на цѣсарꙗ, и не тъкмо разби Гръкъі, нѫ и самомоу цѣсарѥви главѫ отрѣза (810) и оковавъ връхъ ѥѩ съребромь и въливаѩ вино въ нѭ, дааше Блъгаромъ пити.

Пакъі съ цѣсаремь Михаиломь (811—813) Кроумъ кънязъ брань състави подъ Одриноѥмь и разби ѥго, ꙗко и цѣсареви ѥдва оутещи, вьсе же цѣсарьскоѥ имѣниѥ Блъгаре възаша, и Гръчьскоѥ.

Пакъі Кроумъ бра са съ цѣсаремь Львомь (813—820) въ Ѳракии, и за пръва оубо Блъгаре побѣдиша· гонещемъ же Блъгаромъ Гръкъі неопасьнѣ, възвратившъше са они, разбиша ихъ, ꙗко мало и самъ Кроумъ († 814) не оухващенъ бъістъ, коню ѥго падъшоу подъ нимь.

При цѣсари Михаилѣ (II. 820—829) въставъ нѣкъто, Гръкъ именемь Ѳωма, събра мъного число воискъі, ꙗко мало не вьсѫ гръчьскѫѭ земьѭ,

Digitized by Google

и прииде хота отѧти Михаилоу цѣсарьство, нѫ изѧшьдъ Блъгарьскъій кънѧзъ Моуртагъ ѥго побѣди, занѥ великѫ любъвь имѣше съ Михаиломь. — При Михаилѣ цѣсари (III. 842—859 и при матери (Teodora) ѥго, кръстишѧ сѧ Блъгаре· Нѣкъгда бо, невѣмь како, сестра блъгарьскааго кънѧза плѣнѥна бъістъ Гръкъі, и въ цѣсарьскомь дворѣ прѣдана бъістъ, и кръщена бъістъ и наоучена кънизѣ. Въ цѣсарьство же сихъ цѣсарей мироу сѫщоу великоу междоу Гръкъі и Блъгаръі промѣнѥна бъістъ на нѣкоѥмь болгаринѣ Ѳеодорѣ Коуфарѣ (844).

Пришьдъши же она, непрѣстааше оучащи брата своѥго о вѣрѣ Хрьстовѣ, доньдеже и кръсти ѥго. Ономоу же кръстивъшоу сѧ, въсташѧ Блъгаре на нь, хотѧще оубити ѥго, ꙗко вѣрѫ ихъ оставльша· нъ тъй изъшьдъ на брань, побѣди ихъ, и отъ толи кръсти овѣхъ волѥѭ, дроугъіихъ и нѫждеѭ.

Цѣсарь Львъ (886—912) Ѫгръі изведе по пизмѣ на Симеона, цѣсарꙗ Блъгаромъ, понѥже воискѫ ѥго мъногажди разби· иже и разбивъше ѥго, поплѣнишѧ Блъгаръі, а тъй затвори сѧ въ Дръстрѣ. — Пакъі же воѥвавъ Симеѡнъ на Ѫгръі, поплѣни земьѧ ихъ, а самѣхъ разби, и възвращь сѧ отъ тѫдоу пакъі брань състави съ Гръкъі и побѣди ихъ.

При Кѡнстантинѣ (913—920) цѣсари, Симеѡнъ цѣсарь Блъгарьскъій вънидe по мироу въ Цариградъ и благослови сѧ отъ Патриꙗрха и обѣдова съ царемь и съ нимь· изъшьдъ же отъ тѫдоу, начѧтъ плѣновати, и брани бъівъши побѣди зълѣ Гръкъі по дващи. При цѣсари Романѣ

Digitized by Google

(920—944) мъногажди и до самого Цариграда плѣни, паче же и цѣсарьскꙑй дворъ пожеже и Одринь прѣꙗтъ. и при семь цѣсари оумрѣ. († 927) Цѣсарꙗ Романа въноукѫ (Mariju) Петръ цѣсарь блъгарьскꙑй имѣ женѫ, иже оумрѣ (istom 969) при Романѣ II. цѣсари (959—963), сꙑнове же юго Борисъ и Романъ, тальника сѫща въ Цариградѣ, отпоущена бꙑста въ своꙗ.

При цѣсари Никифорѣ (963—969) плѣнишѧ Роуси блъгарьскѫѭ землѭ по дващи въ двѣю лѣтоу, цѣсареви Никифороу изведъшоу Свѧтьслава на нихъ. Цимисхий цѣсарь (969—976) прѣꙗтъ Прѣславъ; и възьмъ вьсѧ цѣсарьскꙑꙗ бѣлѣгꙑ, и самого Бориса отведъ въ Цариградъ, съвлѣче юго тамо съ цѣсарьскꙑихъ и сътвори юго магистра (972)· се же юсть санъ великъ въ Грьцѣхъ. По прѣꙗтии же Прѣславьстѣѣмь, Свѧтьславоу кънѧзоу Роусьскомоу поплѣнивъшоу Блъгарьскѫѭ землѭ и подъ себе сътворьшоу, и въ Дрьстрѣ юмоу сѫщоу, шьдъ тамо Цимисхий съ мъногами ратьми побѣди юго· самого же своювольнѣ отпоусти· нѫ и тъй дошьдъ въ Печенегꙑ, тамо съконьча сѧ съ вьсѣми своими.

Цѣсар Василию (II. 976—1025) разби Самоила, цѣсарꙗ Блъгаромъ, по дващи, и прѣꙗтъ Бъдꙑнъ и Плискѫ и великꙑй Прѣславъ и малꙑй, и прочаꙗ градовꙑ мъногꙑ, нѫ и Скопию прѣдано бꙑстъ (1002) юмоу Романомь, сꙑномь Петра цѣсарꙗ· тамо бо бѣ далъ юмоу Самоилъ цѣсарь владати· ибо Блъгаре до Охрида и до Драча и далю цѣсарьствоваша. Сьй цѣсарь Василию мъногꙑ и бесчисльнꙑ плѣновꙑ сътвори Блъгаромъ и разбоꙗ лютꙑ· ибо разбивъ Самоила цѣсарꙗ,

Digitized by Google

·еі· хилиıадъ Блъгаръ ослѣпи на вьсако съто юдиного оставлıаıа съ юдинѣмь окомь, и отъсъла ихъ къ Самоилоу (1014)· видѣвъ же ихъ онъ, отъ ıада оумрѣтъ. († 1014).

Отъ сего Василиıа бъістъ блъгарьскою цѣсарьство подъ областиѫ грьчьскоѫ, даже и до Асѣниıа (1186) цѣсарıа Блъгаромъ прьваго.

Digitized by Google

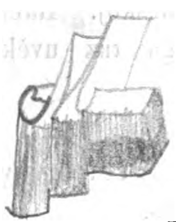

Rěčnik.

АБИѤ umah, skoro.

АГРИЙСКЪ m. АРГИЙСКЪ, argički.

АКЪІ jakno kano.

АПОЛОНЬ (izg. apolonj) prid. posěd. izveden sa ЬЪ, kao da je latinski na ius; znači apolonov.

АШТЕ ako (kajk. če); sprěda sa zaimenom odnosnim naznačuje lat. cunque, hrv. g od. na pr. ИДЕЖЕ АШТЕ. = gdě god 40.

БЕЗВѢСТЬНЪ, БЕЗВѢСТЬНЪІЙ neizvěstan; dočetku ЬНЪ odgovara u nas an.

БЕЗДЬНА bezdan popast.

БЕЗНАЧѦЛЬНЪ bez početka.

БЕСТОУДИѤ nestid, bestidnost; (iz БЕЗЪ i СТОУДЪ sastavljeno a izvedeno na ИѤ)

БЕСТОУДЬНЪ nestidan, bez stida.

БЛАГОВОЛИТИ IV. voliti, ljubiti, odobravati.

БЛАГОВОНꙖТИ V. 1. vonjati ugodno, mirisati.

БЛАГОДАРЬСТВЬНѢ pris. blagodarno zahvalno; tu su spojena dva dočetka ЬСТВО i ЬНЪ.

БЛАГОДОУШЬСТВО veselje, dobra volja. (pred doč. СТВО piše se Ь, dakle ЬСТВО.)

БЛАГЪІНꙖ (nom. БЛАГЪІНИ izgovori: blagynji) dobrota, blagost; doč. ЪІНꙖ odgovara i u nas inja.

БЛАТЬНЬСКЪ КЪНАЗЪ, tako se zove Kocelj, koji stolo-

Digitized by Google

vaše kod blatnoga jezera u Ugarskoj. Rački: Věk strana 210. — Izpred dočetnoga скъ uvěk se piše ь, dakle podpuno: ьскъ.

БЛЮДЪ ili БЛЮДО zděla, plitica

БЛЮСТИ I. 1. bljusti, čuvati, paziti; разоума нѫжда блюсти: treba paziti na smisao.

БЛѪДИТИ IV. bluditi; смѣхъ блѫдить tko se bez reda smije.

БЛѪДЬНО ЖИТИ bludno, bezputno živěti

БОЛѢТИ, БОЛѬѪ, БОЛИШИ III. 2.: bolestan biti, bolovati.

БОЛГАРИНЪ nom. množ. болгаре. Ovaki samostavi na инъ, odbace u množ. tu slovku i imadu nom. na *e*.

БРАНИТИ IV. s dat. braniti komu, prěčiti: бранѧ твоіеи воли, obuzdavajuć tvoju volju ili strast.

БРАНЬ, И, borba, boj, rat: dočetkom нь izv. sam. od бра (inf. брати sad vr. боріѫ: boriti se).

БРАТЪ i stariji oblik братръ, тра brat

БРѢГЪ brěg; въ брѣгъі мѣтаіеть upropašćuje stromoglavlja u propast.

БОУИ, ІА, Ѥ: lud, bezuman, zaslěpljen.

БОУКАРЬ grammaticus (боукварь od боукъі боукъве.)

БЪДѢТИ, БЪЖДѪ, БЪДИШИ III. 2. bděti, bdim.

БЪДЪІНЪ današnji Vidin tvrdja na Dunavi. Šafař. II. 234. (drugo izd.).

БЪЧЕЛА, pčela. (od бък-ела, naziv od zujenja).

БЪІ — БѢ — i БѪД — tri su oblika, iz kojih se izvode svoja vremena, n. p. Aor. бъіхъ — бъістъ: imp. бѣахъ i бѣхъ — znamenit je oblik бимъ; Aor. II.

БЪІВАТИ V. 1., бъіваіѫ, бъіваіеть ili бъіваатъ bivati.

БѢЖЬСТВО běžan, běžanje.

Digitized by Google

велий, **велиꙗ**, **великꙗ** i **великъ**, а, о: velji velik.

вельлѣпота velelěpota.

весна prolětje; **весновати (сѧ)** VI. vernare, prolětje slaviti, cvasti u prolětje. вес-на: (ἔαρ m. Fεσ-αρ)

вина uzrok (ви-на)

владꙑчьнъ (владꙑк-ьнъ) gospodnji

власти, **владѫ** I. 1. vladati; part. владꙑ владѫшти.

влъна, **ꙑ** — val — valovi. (влъ-на)

влъшвениꙗ vileničtvo (magia), od влъхвъ, vuhvac, vilenik, vates.

вощтина voština, ulište, košnica (dolazi od воскъ vosak, doč. ина)

въвести — **въведѫ** I. 1. uvesti, uvedem; pamti Aor. **въвѣсомъ** (od въведсомъ sa izbačenim д pred с, i produženim е u ѣ); město običnoga въведохомъ, uvedosmo; predlogu въ odgovara naš *u*, starinski *va*

въжизати V. 1. užigati — **въжизаать** m. въжизаѥть 3. osoba sad. vrem. — osobina starih glag. spomenika.

въжѧдати сѧ жаждѫ, **жаждеши** V. 2. ožedněti (s predlogom **въз-жѧдати**, obično prelazi зж u жд, dakle: въждѧдати.)

възвратити сѧ, **възвраштѫ** IV.; povratiti se.

възлакати сѧ V. 1., **възлачѫ**, **възлачеши** ogladněti (sr. lak-om, lačan); veli se takodjer: възалъкати.

възливати, **възливаѭ**; V. 1. uzlivati.

въздати, **въздамь**; podati, povratiti, namirti; zapověd. način: въздаждь, podaj.

въздоухъ zrak (vazduh!). —

Digitized by Google

вꙁирати V. 1. pozirati, pogledati.

вꙁлагати V. 1. dizati, pèrtiti. 3. osoba вꙁлагаать m. вꙁлагаıеть diže.

вꙁложити IV. ꙗꙁвꙑ zadati rane; вꙁлоꙁиша на мꙗ m. вꙁложиша на мѧ položiše na me.

вꙁлюбити IV. uzljubiti; part. perf. вꙁлюбь uzljubiv; oblik sad. vr. izrazuje budućnost: вꙁлюбиши: ljubit ćeš.

вꙁмѣтати V. 1. dizati.

вꙁношениѥ prikazivanje.

вꙁоръ uzor, pogled, slika. instr. вꙁоромь piše se s ь.

вꙁѧти, вꙁьмѫ, вꙁьмеши (вꙁимати) uzeti. Aorist: вꙁѧтъ uze (m. вꙁѧ); part. perf. вꙁьмъ uzam (uzamši).

вънити unići (вѫ ili вън i ити) sad. vr. вънидѫ, вънидеши.

въкоусити okusiti part. perf. въкоушь i въкоусивъ okusiv.

въниманиѥ pažnja: въниманиꙗ творити paziti obazirati se; glag. вънимати.

вънѣ adv. izvan, s vana (вънъ: van)

вънѥгда (вѫ ili вън i ѥгда) ὅτε kada s infinitivom: вънѥгда сѫдити тебѣ „cum iudicaris“.

въпасти въ раꙁбоиникꙑ pasti u ruke razbojnikom; part. prošl. vr. sast. skl. въпадꙑй, въпдъшиꙗ, въпадъшеѥ dat. въпадъшоуоумоу τῷ ἐμπεσόντι.

въпрашати V. 1. pitati; min. въпросити (64).

въсадити IV, posaditi, uzasaditi: part. perf. akt. въсаждь posadiv.

въселити сѧ IV. useliti se; u prag. odl. čehizam: въседлити сѧ.

Digitized by Google

вꙑскрꙑмити IV. odhraniti, uzgojiti.
вꙑсплакати сѧ V. 2. uzplakati (u starom jeziku nebi nikada izostavljen: se.)

вꙑспѧть opet.
вꙑстокꙑ (вꙑз: токꙑ): iztok (raz. sunca),
вꙑсхожденик uzhod, uzašaštje.
вꙑсхотѣти s dat. жрꙑтвѣ: izvoliti što.
вꙑ to je nom., akus., i često dativ.
вꙑинѫ, strogo bilo bi: вꙑ инѫ, to će reći: ujedno, uvěk, bez prestanka.

вꙑꙗ, ꙗ: vija, vrat
вꙑсокꙑ komp. вꙑсоучай (t. j. вꙑсок-ѣй) žen. вꙑсочайши sred. вꙑсочаѥ.
вьсегда (od вьсь: гда), svagda.
вьсь vas, sav.
вьсьде vazdi, svagdě, a svedje odgovara staromu: вьсьжде.
вьсѣчьскꙑ (ili вьсачьскꙑ) vsak ili svak, svakovèrstan (iz вьсакꙑ i ѥскꙑ).
вѣдѣти znati: вѣмь вѣси, вѣсть, вѣмꙑ, вѣсте, вѣдѧть; zap. način: вѣждь вѣдите; 1. os. sad. vr. takodje вѣдѣ (50.); pamti izreku не вѣдѧть сѧ чьто глаголѭште po gèrčkom od prilike οὐκ ἐπίστανται (ili γιγνώσκουσι) ἑαυτὺς τί λέγοντας.
вѣтрьнь (vêtrnj): на крилоу вѣтрьнюю „super pennas ventorum.“
вѣиѥ množ. вѣиꙗ granje (vêje od вѣ i doč. иѥ)
вѣꙗ, ꙗ: grana, veja (od вѣ i а).
вѧсти, вѧзѫ, вѧзеши: I. 2. vesti — vezem, graditi.
гатати V. 1. gatati.
глаголати, V. 2. глаголѭ, глаголѥши: govoriti.

Digitized by Google

part. sad. akt. глаголıѧ (često se piše samo глаголѧ) žen. глаголıѫщи itd.

глоумити IV. сѧ igrati, šaliti se.

глѫбина, (глъб-окъ ili длъб-окъ i глѫб-окъ) i глъбина dubina (kajk. gliblina i glibok)

горий ili горьи горьши, горıє komp. gori, gora, gore.

господь se veli za boga, a господинъ za čověka. gen. господи i господа

господьнь, ьнꙗ, ьнѥ. (izgovor: gospodьnj) gospodnji.

гостиньникъ i гостиньница, što i danas (od гость, и, gost.)

градарь vrtljar, od градъ hortus.

граматики (po itacizm. izgovoreno: γραμματική) i odatle

obični nom. граматикиꙗ, риторикиꙗ.

грано — гранесе: stih, zrno.

грѧсти, грѧдѫ I. 1: gresti, gredem. part. грѧдꙑ, greduć.

грѫбость gruboća, prostota, neugladjenost

гоубитель pogubnik, opasnik.

гꙑбати, гꙑблѭ V. 2. pogibati, pogibeljem.

даже do, даже до, dori do.

далече daleko.

дати, дамь, даси, дасть, дамъ, дасте, дадѧть; zapov. način. даждь, дадите. Aor. 3. os. дастъ.

даꙗти, даѭ, даѥши V. 4.; imp. даꙗахъ ili skraćeno: даꙗхъ.

два (piše se i дъва), двѣ; дъва на десѧте ostaje često neproměnjeno bez obzira na spol slědećega samostava; n. p. дъва на десѧте златиць m. дъвѣ на

Digitized by Google

десате златици; sr. još str. 62.; dvadeset veli se: два десате ili два десати.

Дваштн (dvaš) dva krat.

Двигнжти сѧ II. dignuti se.

Двьрь, и θύρα vrata, (dveri ili dvari) при двьрьхъ m. двьрехъ, pri vratih. demin. двьрьца, ѧ, odatle съ двьрьцѧ.

Девѧть, и ili десѧть žens. spola, sklanja se po ь-deklinaciji, dakle gen. dat. lok. девѧти (str. 36.) akuz. девѧть ili девѧте; zato se s predlogom на obično veli: на десѧте. Gen. množ. девѧтъ, десѧтъ etc. nom. i akuz. množ. na и i na е: (два) ili три десѧти i десѧте.

Десьнъ, десьнъй, наꙗ, ноѥ desnî, desnâ, desnô.

Добромъıслиѥ blagovoljnost, naklonost.

Доньдеже (město: до — идеже), dok.

Драгма ili драхма δραχμή dinar.

Древлѥ nekoč, prije, odavna. — брана древлѥ: obuzdavajuć prije.

Дроугоици drugikrat, drugda, drugačije.

Дроугъ, дроугъıй, дроугаꙗ, дроугоѥ drugî, drugâ, drugô.

Дроугъ, а prijatelj, drûg; дроугъıнꙗ (nom. дроугъıни) družica.

Дръколь, и: prut, cěp, štap, dèrkolja.

Дъска daska, demin. дъштица, odatle štica m. dštica.

Дръстръ grad δορόστολον, današ. Silistria.

Дьнь, дьне, i дьни, дьни i дьневи, lok. дьни i дьне; nom. mn. дьниѥ gen. дьний i дьнъ etc. sklanja se najme i po ь-deklinaciji i po suglasnoj.

Digitized by Google

дѣтѣль, и: čin, добраꙗ дѣтѣль ili добродѣтѣль: dobročin.

жде je prilěpak, kojemu odgovara u nas dje, n. pr. такожде takodje; osim toga sravni жде s god.

же je prilěpak, kojemu odgovara naš *re*, *ra*, *r*, a inače znači a ili pako (autem, vero.) a kada je uz zaime и, ꙗ, ie proměnja mu se znamenovanje u odnosno: иже koj, ꙗже koja, ieже koje.

желати, желаѭ V. 1. želěti, dolazi i желѣти, желѣiѫ III. 1.

жити (m. živti čuje se i živsti), живѫ живеши I. 3. živěti: živim ili žiti (živti) živem: part sa vrem. живъi, живѫшти.

жьдати, жидѫ, жидеши čekati, u sad. vrem. жидѫ i жьдѫ. V. 3.

жрѣти, ili жрътати, жрѫ, жреши I. 7, žèrtvovati: zap. nač. жри.

жрънъi, жрънъве žrvan.

жьзлъ žazal, žezlo.

жѧдати, жѧждѫ, жѧждеши V. 2. žedjati, žedjam ili žedněti žednim.

жѧжда (жѧд-ꙗ) žedja „expectabunt onagri in siti sua: жидѫть онагри въ жѧждѫ своѭ.“ ps. 103.

за пръва rečeno onako, kao za dana, za sunca itd., u vremenom smislu.

законьникъ νομικός zakonoznanac juris consultus (od законъ postaje законьнъ i dočetkom икъ: законьникъ.)

заниѥ (to su dvě rěči за i ниѥ, srednji spol od zaimena и, ꙗ, ie) zašto, pošto, jerbo.

запрѣштениѥ prětnja, prěkor.

Digitized by Google

затъченик (od **затъкнѫти** zataknuti), zataknutje, zatisnutje.

землıа ili **земıа** (i **земьıа**) lok. земи čitaj zemji.

зима lok. bez predloga зимѣ.

зимьнъ zimni, a, o; **зимьнъıихъ съѫзъ** zimnih svezah.

златица zlatica, zlati novac.

зълъ, зъла, зъло zao, zla, zlo. prislov. зълѣ

зѣло veoma.

зѣлохъıтръ ἐλλόγιμος, ingeniosus.

и zaime treće osobe, neima nominativa već kad je složeno sa **же: иже, ıаже, ѥже**; ali onda postaje zaimenom odnosnim. U akuz. m. spola и n. p. искоушаıа и (izkušavajuć), napastujuć njega. Dvojina ıа, и (izg. ji), ıею, има (izg. jima). U srednjem spolu ıеже zastupa često gèrčki spolnik te je suvišno n. p. а ıеже завидѣти καὶ τὸ φθονεῖν; od ıеже postade naš jere, jer; isto tako: иже на кровѣ: ὁ ἐπὶ τοῦ δώματος.

ибо: jerbo, καὶ γάρ, etenim.

идеже ὅπου gdě; идеже аште gdě god.

идежде gdě god.

иждe gdě (odnosno).

иждеконьнъ iz početka, starinski, ἀρχαῖος: ни сѫть иждеконънъı (scil. кънигъı) niti su odavna.

иждити, иждивѫ, иждивеши I. 3. (sastavljen glagol od изъ i жити) potrošiti. иждивъшоу же ıемоу вьса, kad je on potrošio sve. To je dativ absol., kod kojega je participij uvěk prosta oblika.

избъıти, trajno **избъıвати** περισσεύειν: suviše biti, obilovati: хлѣби избъıваıѫть ima i suviše hlěba.

изволити odabrati.

Digitized by Google

ИЗГЪІБНѪТИ (**ИЗГЪІБ-С-ТИ** nedolazi) izginuti, izgubiti se part. perf. II. obično **ИЗГЪІБЛЪ**: Aor. **ИЗГЪІБОХЪ** i **ИЗГЪІБНѪХЪ** itd.

ИЗѢСТИ iil **ИЗЪІАСТИ, ИЗѢМЬ, ИЗѢСИ, ИЗѢСТЬ**: zapov. nač. **ИЗѢЖДЬ, ИЗѢДИТЕ** part. sad. vr. **ИЗѢДЪІ**, prošloga **ИЗѢДЪ, ИЗѢДЪІЙ**, (ὁ καταφαγών) kao što se čita str. 38.

ИЛѢЙ, tako je u rukopisu, a valjalo bi da je **ЕЛѢЙ** ili **ЕЛЕИ** po grčkom ἔλαιον, ulje.

ИМѢТИ, ИМАМЬ i **ИМѢѬ, ИМѢЮШИ** služi za tvor budućega vremena glagolah trajnih n. p. **НИ ИМАТЬ БЪІТИ** „neque fiet". **ВѢРѪ ИМАТИ** u starijih, osobito glag. rukopisih, město: **ВѢРОВАТИ**. part. sad. vrem. **ИМЪІ** (36), ž. sp. **ИМѪШТИ** (37).

ИМЕЛЬНИКЪ ptičar auceps ἰξευτής od **ИМЕЛА** = lěpak; Mikalja u svom rěčniku imade takodjer imela.

ИМЬѪЕ instr. od **ИѪЕ** znači, što naš čim, ili zato što; gr. ὅτι.

ИНЪ in; jedan, odatle **ВЪ ИНѪ** akuz. žen. sp. = ujedno, svejednako.

ИСКАЗА šteta, detrimentum; **НА ИСКАЗѪ БЪІТИ** na štetu biti.

ИСКАТИ, ИШТѪ, ИШТЕШИ V. 2. iskati, ištem.

ИСКРЪНЬ ili **ИСКРЬНЬ, ИСКРЪНИЙ** iskèrnji.

ИСОФЪ (ili **ҮСОФЪ**) ὕσσωφος hyssopus, „ježupak"

ИСТИНЬНЪ istinit (od **ИСТИНА** i **ЬНЪ**)

ИСТОВЪ, ИСТОВЪІЙ, ИСТОВОЮ, isti, pravi; **ГЛАГОЛЪ ИСТОВЪІИХЪ РАДЬМА** radi istih glagolah ili rěčih.

ИСТОЧЬНИКЪ vrelo, vrutak, izvor.

ИСТЪКАТИ ИСТЪКѪ ИСТЪЧЕШИ V. 3. iztkati.

ИШЬДЪ part. složen iz **ИЗ** i **ШЬДЪ**, izišad, ili izišav.

ІЕРЕЙ, ЕІА: svećenik, jerej gr. ἱερεῦς

КАІА gled. **КЪІЙ**.

Digitized by Google

каꙗти сꙙ V. 2., **каѭ**, **каюши сꙙ**, kajati se; lok. prost. skl. **о ѥдиномь грѣшьницѣ каѭшти сꙙ**: o jednom grěšniku, kada se kaje: lok sastav. sklon. **каѭштиимь** . . koji se kaje; u gèrčkom bilo bi jedno (ovo) sa spolnikom, drugo (ono) bez njega.

кестосъ κεστός pojas božice Afrodite, kao biljeg svega milinja i svih slastih.

клеврѣтъ iz lat. collibertus, gr. σύνδουλος drugar, surob; rob ili sluga jedan kao i drugi.

козьлꙙ, ꙙте / **козьлишть, а** — kozle, kozleta, kozlić.

колико, а u dativu коликоу t. j. kolikoj množini. — inst. колицѣмь t. j. kolikim brojem itd.

конь, кони, početak sr. (кон-ьць) искони iz početka; отъ кона i отъ кони od početka.

корабьникъ ili obič. **корабльникъ** brodar.

костанътинъ ili **къстꙙтинъ,** ili **костꙙнтинъ,** ili **къснꙙтинъ** — razni su oblici lat. rěči: Constantinus.

кръмити hraniti, odgojivati; part. sad. vrem. tèrpni: кръмимъ, а, о.

ксанфикъ gèrčki měsec, ξανθικός naš Travanj.

коумирьница proročište; hram poganski.

коуциѭ instrum. město съ коуциѥѭ od коуциꙗ, ili коутиꙗ, što Mikl. tumači: „triticum coctum cum melle“.

кългда kada (upitno, a odnosno: ѥгда).

кꙁнь, и: str. 51. nominativ къꙁни: каꙗ та (m. тꙙ) къꙁни (m. къꙁнь) наоусти: koja te himba nausti.

кънига znači u jedn. obično littera, slovo; u množ.

Digitized by Google

liber (knjiga u dan. obič. znam.) ili litterae t. j. slova i list.

КЪНИГЪЧИІА, nominativ obično КЪНИГЪЧИЙ, gen. ЧИІА: pisar, knjigoznanac.

КЪНИЖЬНИКЪ (КНИЖЬНИКЪ): književnik.

КЪТО: tko, što je postalo od kto, gen. кого dat. комоу lok. комь instr. цѣмь.

КЪІЙ, КАІА, КОІЄ: koji, koja, koje; u starosl. samo kao zaime upitno, u nas i kao zaime odnosno.

ЛАКАТИ, ЛАЧѪ, ЛАЧЕШИ V. 2. gladan biti, gladněti: veli se takodjer АЛЪКАТИ; part. ЛАЧА, ЛАЧѪШТИ.

ЛАНИТА, lice.

ЛЕВГИТЪ (gl. ⰎⰅⰂⰍⰋⰕⰟ) λευίτης, levit.

ЛИ ili, li.

ЛИКЪ chorus, zbor; ЛИКЪ АПОСТОЛЬСКЪІЙ skupština, zbor apostolski (51) u množini znači: ples: ПѢНЬІА И ЛИКЪІ (38).

ЛИСТВИІЄ, listje.

ЛИШИТИ СѦ: lišiti se, stradati.

ЛОУНА měsec kao tělo nebesko, a kao vrěme: МѢСАЦЬ.

ЛОУНЬНЪІЙ КРѪГЪ: krug měsečni.

ЛЪЖА, ЛЪЖѦ: laž, i; laža, laže. (u staroslov. neima ЛЪЖЬ, И.)

ЛЪЖЬ, А, Е lažljiv; ЛЪЖИ ПРОРОЦИ laži-proroci

ЛЪЖЕСЪВѢСТОВАТИ lažljivo svědočiti, laži-svědočanstvo davati.

ЛЬЗѢ ІЄСТЬ: dopušteno jest (u něšto drugačijem smislu: lazno jest)

ЛѢЖИВЪ na pola živ, jerbo ЛѢ znači: na pola lat. semi gr. ἡμι naški lî ili samo.

Digitized by Google

лѣто godina (kajk. hèrv. još i danas lèto) ѿ ҃о. лѣтъ (64) čitaj: осмь сътъ и седмь десѧтъ лѣтъ; отъ съзьданиꙗ вьсего мира ҂ѕ҃т҃ѯ҃г: od stvorenja světa 6363., računajuć od poroda Isukr. 5508., redje 5500. godin. sr. Rački, Věk. 139.

любодѣица preljubiča.

любодѣꙗние preljubstvo.

любоништь prijatelj i dobrotvor siromaka.

любъвь, любъви ili любꙑ-любъве: ljubav.

маломошть, и muž. spola: bolestnik, dat. маломошти 48. ide po ь-deklinaciji.

милосрьдие (u praž. odl. милосрьди) milosèrdje.

милосрьдовати, -доуѭ: VI., milovati, žaliti.

милоуѩй part. sad. vr. sast. dekl.: onaj, koji miluje.

милъ ѥмоу бꙑстъ, milo mu ga bijaše, sažali mu se.

миръ, osobito вьсь миръ: svět, κόσμος.

мльниꙗ (nom. obično мльний): munja.

млѣти, мелѭ, мелѥши, mlěti, meljem: I. 7.; part. dvoj. двѣ мелѫщи.

мрькнѫти mèrknuti, pomèrčavti.

моудити kasniti, ckniti.

мъногашьдꙑ ili мъногашьдꙑ često, mnogo putih.

мꙑтарь mitar, carinik. Nom. množ. мꙑтарие i мꙑтарьѥ ili мꙑтарѥ.

мьзда plaća (u starohèrv. jeziku mazda), nagrada.

мьнѣти, мьнѭ, мьниши III. 2. mněti, mnim. идеже мьнаще мѧ прѣложьша gdègod mnite, da sam preložio ili preveo.

мьний komp. manji žen., sp. мьньши sred. мьние.

мѣстовладꙑчьствовати vladati (biti poglavar města): part. pas. мѣстовладꙑчьствоуѥмъ.

Digitized by Google

МѢСТОДРЪЖАТЕЛЬ naměstnik, načelnik dèržave; po gèrč. τοπαρχῶν.

НАБЪДѢТИ — БЪЖДѪ — БЪДИШИ III. 2.; čuvati, braniti, prigledati.

НАИМЬНИКЪ. najamnik.

НАКАЗАТИ instituere: odgojiti.

НАТРОУТИ, НАТРОВѪ НАТРОВЕШИ i НАТРОУѬ I. 6., nahraniti; starija glagolska rěč uz običnu: НАПИТАТИ ili НАПИТѢТИ.

НАОУТРИꙖ je genitiv od НАОУТРИЕ: jutro, jutarnje vrěme; u gen. s jutra: cras.

НАЧАТИ načeti; Aor. 3. osoba mn. НАЧАСА prema pèrvoj: НАЧАСЪ m. НАЧАХЪ — НАЧАША; 3. os. jedn. НАЧАТЪ uz НАЧА.

НЕБО, НЕБЕСЕ lok. НА НЕБЕСЕ m. pravilnijega НЕБЕСИ (36) nebo.

НЕБОНЪ etenim; καὶ γὰρ, jerbo.

НЕВѢДѢТИ: neznati, sad. vr. НЕВѢМЬ; gled. ВѢДѢТИ.

НЕВѢЖДЬСТВИЮ (od НЕ i ВѢДѢТИ): neznanstvo.

НЕДѪЖЬНЪ, НЕДѪЖЬНЪІЙ bolestan, nezdrav.

НЕЖЕ nego (starije nere, ner) sr. ЖЕ i re.

НЕИСТОВЬСТВО insania, μανία: mahnitost.

НЕИСТЪІЙ nepravi, nezdrav.

НЕМИНОВАТИ, НЕМИНОУѬ nedopirati.

НЕМѢРЬНЪ bez měre, neizměran.

НЕОПАСЬНѢ neoprezno.

НЕПРАЗДЬНЪ gravidus, prisoban, trudan.

НЕЧЬСТИВЪ impius, nečastan, nepošten, bezbožan.

НИКЪТОЖЕ: nitkore, nitkor.

НИКОЛИЖЕ: nikoliko, nikako, nikada.

НИШТЬ, А, Е: ništ, ništav, kukavan.

НОГА, dv. НОЗѢ, НОГОУ, НОГАМА.

Digitized by Google

нравъ, а, narav, način, običaj. množ. нрави: mores (ponašanje); u hèrv. je umetnut а.

нъ ili нѫ veznik: no, nu, na.

ны nom. akuz. i kadšto dativ množ.

нынѩ ili нынѣ nunc, sada.

нь i ньже s predlogom въ ili на, за itd. jest akuz. muž. spola s predmetnutim н, i oslabljenim и u ь.; sr. naški za-nj, u-nj, na-nj.

нѣсмь, нѣси, нѣсть nėsam; rėčca бо rastavlja: не бо iесть 57.

о predlog s ak. о десьнѫѭ, ili s lok.

обаче ili обачене, ali, ipak, sasvim tim.

обличати karati, 3. osoba обличаать m. обличаiеть та.

облобызати, облобыжѫ, жеши. V. 2., obljubiti, cėlovati.

обрѣсти, обрѧштѫ, обрѧштеши, обрѧштеть: naći, odkriti. jači Aor. 1. osoba обрѣтъ. part. prošl. vr. обрѣтъ, обрѣтъши. glag. trajni: обрѣтати, обрѣтаѭ.

обѧзати (od об-вѧзати) V. 2. obezati, ili ovezati.

овъгда: ovčas; sada — sada; ovaj put — onaj put.

овѣштавати: овѣштаваѭть чловѣка u lat. prevodu: hominemque garritu demulcet.

оглашати personare, glasom oriti.

одежда, а: одѣнию ili одѣнью: odėća, odėlo.

одѣти, одеждѫ, одеждеши i одѣѭ, одѣѥши: odėti, odėnem.

одѣѩти сѧ: odėvati se; part. sad. vr. одѣѩ сѧ.

ожити, оживѫ, оживеши, оживеть: oživ(s)ti: oživem ili oživėti: oživim.

окаѩнъ jadan, bėdan: miser.

окрѫстъ na okolo.

Digitized by Google

олокавꙁтоматꙁ žèrtva, koja se čitava spali, kao što gèrčka rěč ὁλοκαύτωμα pokazuje.

онагрꙁ ὄναγρος asinus ferus: divlji magarac.

онꙁ, она, оно: on.

оправьдити, redje оправьдати сѧ: opravdati se.

особь oseb, na pose.

оставити ostaviti: part. оставль, оставльши množ.: оставльше ostaviv, ostavivši.

отидѫ Aor. II. 3. osoba množ. od glag. отити, отидѫ; obični Aor. отидошѧ.

отꙁврѣсти, отꙁврꙁꙁѫ, отꙁврꙁꙁеши: otvoriti.

отꙁврѣшти, отꙁврꙁгѫ, врꙁжеши: odvèrći, odbaciti.

отꙁвѣтꙁ ili **отвѣтꙁ**: odgovor, odvět.

отꙁвѣштати, (**отвѣштати**) odgovoriti.

отꙁнѥлиже: (iz отꙁ — ѥ — ли — же) od kojega vremena.

отꙁплоути: **отꙁпловѫ, отпловеши**: odploviti, odplovim.

отꙁ тѫдоуже otuda.

оцѣпѣнѣти, — нѣѭ, — нѣѥши III. 1. ukočiti se, tèrnuti.

оцѣстити, штѫ: izbrisati, uništiti, očistiti.

оштоутити oćutiti.

оштьникꙁ ili **овоштьникꙁ**, voćnik ili voćnjak.

оштьнꙁ ili **овоштьнꙁій**: voćni, a, o.

пажить, и paša, trava (па što i по; жить od жив i dočetka ть, kojemu odgovara lat. na tis n. p. sementis).

пакꙁі opet, pak, paka.

палити paliti: палѧ partic. sad. vr., akuz. палѧшть.

парити, парѭ, париши IV. letěti.

пастꙁірꙁ i **пастоухꙁ**, pastir.

Digitized by Google

пизма, što i u nas, a rěč je gèrčka: πεῖσμα.

питати i **питѣти**: pitati; glag. priděv.: питомъ, а, о, kano da je infinitiv: писти — питѫ (sr. плетомъ od плести — плетѫ)

пишта, ѧ: pića, hrana.

плавати, плаваѭ, плаваѭши sr. плоути — пловѫ: plavam.

плъть, и: plt, put, tělo.

плътьнъ: puten, a, o.

по slaže se s dativom, kada izrazuje razměr, (usled, prema) n. pr. по приключаю 35., по штедротамъ po milosèrdju; kad izrazuje red u městu ili vremenu, s lokalom: по мъноѕѣхъ дьнехъ 37.

повелѣние zapověd, volja; съ повелѣньми město повелѣнии; повелѣньимь m. повелѣниимь ili повелѣниѥмь 47.

повелѣти, велѭ, велиши III. 2. zapověditi, zaželěti.

повѣдѣти, повѣмь, повѣси etc. zap. повѣждь kazati, pripověditi.

поглъблꙗти V. 1., ubadati, potiskivati.

погонити, pogoniti (u misli), razmišljati.

погоубити izgubiti; part. perf. **погоубль**.

погꙑбнѫти pravi mnoge oblike iz koréna: погꙑбdakle: погꙑблъ, а, о; погꙑбъ, погꙑбъши. u sast. skl. **погꙑбꙑй, погꙑбъшиꙗ погꙑбшаꙗ** itd. u gèrčk. sa spolnikom.

подобати, подобаѥть (neosobno): potrebno, podobno jest.

подобити сѧ: naslědovati koga.

полата: palaća, palatium.

Digitized by Google

полъма, na pola.

помьнѣти, III. 2. sětiti se, opomenuti se.

поманѫти opomenuti se (kor. мьн ili мѣн predje pred tvorkom нѫ po pravilu u ма).

понѥже (městimice: понеже) iz по i нѥже (ѥже sred. sp. ak. od иже) pošto, zašto, budué da, kada.

попарꙗти, ꙗѭ: polětavati.

посагати, гаѭ: udavati se (poći za muž.)

послѣжде iz послѣ i жде, u nas: poslědje ili poslidje, a najobičnije danas: poslije (nevalja poslie, jerbo to nije komparativ); kao što i prije u starosl. прѣжде.

поспѣти, спѣѭ, спѣѥши: pospěšiti, nasporiti. (поспѣѥть ся ѥмоу: uspěti će njemu.)

постраꙗти ся: izpravljati se (sr. строй.)

посълати, посълѭ, посълѥши: poslati: pošaljem (strogo imalo bi biti ili pošljem ili posaljem).

посълати, посълаѭ: pošiljati.

поѥмати, bolje поимати, поимаѭ ili поѥмаѭ: uzimati, zauzimati.

поꙗти: поймѫ, поимеши: primiti, uzeti; part. prošl. vr. поѥмъ i поимъ.

почисти: почьтѫ, почьтеши brojiti: onda častiti, poštovati: zap. n. 1. os. mn. почьтѣмъ.

почитати, таѭ V. 1. čitati; почитаниꙗ вънима-ниꙗ творити paziti na čitanje ili čitajuć t. j. pažljivo čitati.

правьдьникъ: pravednik; о девяти правьдьни-цѣхъ, moralo bi strogo biti: о девяти правьдь-никъ, jerbo девять nije priděv, već samostav.

приближати ся — V. 1. približivati se.

привитати, приватаѭ: prebivati, baviti se.

Digitized by Google

привлѣшти, привлѫкѫ, привлѫчеши: privući, privučem; part. prošl. привлѫкъ, привлѫкъши.

приижѧдити ili **прижѧдити** (od при-из-жити): potrošiti još preko čega.

примьникъ, naslědnik.

приити (ili прити) приидѫ (ili придѫ): prići, pridem: jači aor. 1. os. mn. придомъ (uz običniji придохомъ); part. prošl. vr. od шьд—: пришьдъ.

приключай, dogodjaj.

прилежати, прилежѫ прилежиши (III. 2.) ležati pri kom ili uz koga, nastojati, skèrbiti se; u star. imade prosti lokal zbog predloga при, koji je već u glagolu: прилежа іемь (36).

прилежьнъ marljiv, poman.

прилѣпити сѧ: prilěpiti se, pribiti se kod koga; s lok. единомь zbog predl. при.

приникнѫти: poniknuti glavom, prignuti se, da čověk što bolje vidi.

приобрѣтеније: dobitak, korist.

прирокъ prezime, ukor; прирокомь: s nadimkom.

пристѫпити: pristupiti: part. pr. vr. пристѫпль i пристѫпивъ.

присьно, uvěk.

присѣштеније, posět.

притъча, priča.

пришьствије prišastje, dolazak.

приѩти, tr. приимати sad. приимѫ, приимаіѫ i приемліѫ; aor. приіа i приіатъ primiti: primati.

прозѧбати, аіѫ, аіеши: izvoditi, roditi; činiti, da što niče.

прозѧбнѫти ulistati, omladiti se.

проказити pokvariti; part. прокаженъ, gubav.

пропинати: propinjati, razapinjati (od пропѧти).

Digitized by Google

пророкъ instr. пророкъмь m. пророкомь — osobito često u najstar. ruskih spomenicih

протесати, тешѫ, тешеши razaseći, preseći.

прочрътати V. I. rezati (u pluga ima još i danas čèrtalo.)

проꙗвлꙗти navěštati; intenz. проꙗвлꙗвати, проꙗвлꙗвамѫ, a u pražk. odl. imperf. проѣвѣваше.

прѣбꙑти, прѣбѫдѫ: aor. прѣбꙑ i прѣбꙑстъ. zadèržati se, proživěti, prebiti: (prebivati.)

прѣвꙑспрьнь, нꙗ нѥ summus, uzvišen.

прѣданиѥ predaja, izdaja. въ то врѣма прѣданью: u vrěme izdaje.

прѣдѣлъ granica, preděl. прѣжде prije sr. послѣжде.

прѣзрѣти, прѣзрѭ прѣзриши III. 2. prezrěti, zamèrziti.

прѣзъ, preko predl. s akuz. ima i genitiv.

прѣимьникъ naslědnik; sr. приимьникъ.

прѣклонити сѧ, prignuti se, potresti se.

прѣльстити prevariti.

прѣлѫковати varati, mamiti; lat. prevod. studiose explorat sěća na kaj. zalukavati, lukati.

прѣмо upravo, прѣмъ, а, о: ravan, upravan.

прѣмоудити i помоудити: zadèržati se, zabaviti.

прѣпрѣти, прѭ, приши: uputiti, poběditi.

прѣславъ bugarski grad. sr. Šafařik Slov. star. II. 233 (II. izd.)

прѣщениѥ, prětnja.

прѣꙗти, preuzeti, zauzeti.

пѣнѧзь pěnez; sr. anglosaski pening. Jedni vele, da su Slov. uzajmili od Germ., drugi sude upravo naopako. Dočetak ѧзь (m. ѧгъ) odgov. něm. inga.

пѫть, g. d. l. пѫти, inst. пѫтемь; nom. mn. пѫтиѥ gen. пѫтий, m. sp. put.

Digitized by Google

рабъ, sluga — работати, služiti.
радьма radi.
разбой gen. разбою (65); kao съінъ, съіноу i više jih.
разгнѣвати са razljutiti se.
различь kao prislov: različito.
размѣсити са poměšati se.
рамо, а rame; dvojin. рамѣ рамоу.
ратай ratar, poljodělac.
решти рекѫ речеши reći: zap. nač. рьци reci.
риза, haljina, plašt.
ризьна, thesaurus; dragocěnost.
ризьница, riznica.
робичьна (kao što danas poznata rěč: gospodična) robinja, p. прѣдьница „ancilla cubicularia". gèrč. δουλὶς κουβικουλαρία.
рожьць rožčić.
рѫпътати ropotati, vikati na koga.
рѣза, rěz; znakovi, koji se urezuju; stari način pisanja kod Slověnah. (Sr. Rački Slov. pis. 45).
рѣчь znači često, što danas jezik.
садъ stirps, planta; садове примирыаіѫть са възороу: stirpes cum oculis in gratiam redeunt.
санъ čast, dostojanstvo.
сапогъ postola, cipela.
свирѣль, и: svirala (doč. ѣлъ).
свой: се нѣсть своѥ 56: to nije posao (ili zadaća) onieh, koji
сельнъ; сельныи: seoski, poljski, divlji.
свѣтъ, světlost (razlik. od съвѣтъ savět).
свѣтильникъ svěćnik, světnjak.
се eto, gle: ecce.
селѣ sa до — do sele, do sada; sr. до колѣ, dokle.
сикъ (od сь i къ) taki, takov.

Digitized by Google

сирѣчь: to jest: id est.

сице: tako.

скврънъıи - скврънынъıй: pogan, nečist: μιαρός.

скотъ, životinja: akuz. на свой скотъ.

скрѫжьтъ — skèrgut, škripanje.

слово λόγος, ratio.

слѣдъ slĕd: въ слѣдъ ити c. gen. ići za kim; čijim tragom.

смокъвьница smokva.

срѣда, въ срѣдѫ, по срѣдѣ: srĕd, sredina.

страньнъ stran, a, o; tudjin, gost.

стлъпотворениѥ gradjenje tornja.

строупъ, rana.

стоудъ stid, sramota.

стоуждь, тоуждь i чоуждь: tudj, a, e.

съвѣдѣти znati, conscius sum; sad. vr. съвѣмь — съвѣсть.

съвѣтъ, svĕt, savĕt. (съ je predlog).

съвлѣшти съвлъкѫ, съвлъчеши svući, svučem.

съдръжати, съдръжить; prid. glag. съдръжимъ, sadèržan.

съзьданиѥ sagradjenje, stvorenje (svĕta).

съзьдати ili сьзидати съзиждѫ sazidati, sagraditi: zap. nač. съзижди.

съказаниѥ izjava, nauk, tumač.

съказатель tumač, naučitelj.

сълѣсти, сълѣзѫ, сълѣзеши slĕsti, slĕzem; saći sadjem.

сълѫчити сѧ slučiti se, dogoditi se.

съмирити, poniziti.

съсѫдъ posuda.

състраıати tvoriti.

сътворити IV. učiniti part. sad. сътвора, сътворашти; prošl. сътворь ili сътворивъ — od сътворь

Digitized by Google

postaje nom. sast. skl. **сътворий** (točn. **сътворьй**), a **ий** prelazi rado u **ей**, dakle: **сътворей**, ὁ ποιήσας.

сътиѥ sât, sâtje (za med: favus).

сътажати, **жѫ**, **жиши**: skupljati, sabirati.

сꙑ part. sad. vr. m. sp. od gl. **ѥсть**, ž. sp. **сѫшти** sr. sp. **сѫште**.

сꙑнъ, **а** i **оу** lok. **сꙑноу** uz **ѣ**: sin.

сѣсти sad. **сѧдѫ**, **сѧдеть** sěsti, sedem.

сь, **си**, **се** (saj, sa, se) taj, ta, to. nom. mn. **си**, **сиꙗ**, **си** (38.) akuz. m. ž. **сьꙗ** m. **сиꙗ** (46) — ojačeno s **й** u **сьй** u nas: saj.

сьде: ovdě (kajk. zde).

сѫдъ sud.

сѫсѣдъ susěd. (predl. **сѫ** obično uslab. obliku **съ**).

сѫсѣдꙑнꙗ (n **сѫсѣдꙑни**) suseda.

сатъ upotrebljuje se kao lat. inquit; dolazi samo u najstarijih spomenicih; **сатъ** je aorist, što i **рече**, a ima i sad. vr. **сать**, dapače i **сати**.

таити сѧ, pritajati se: part. **таѧ**, **таѧшти** i čehizam: **таѧщаго сѧ** 52.

такожде tako, tako upravo, takodje.

тальникъ talac, taoca.

тврьдь, **и**: tvèrdinja; **на тврьди своѥи** na tvèrdinji njezinoj (ovdě se **свои** proteže na **землꙗ**).

тельць tele, telac.

товаръ tovar, breme, blago; str. 60 čini se, da je uzeto kao žensk. sp. **товарь**, **и**: zato **товарьми мъногами**.

тождемогѫшть } iste moći, istoga znamenovanja.
тождемоштьнъ }

толи, **отъ толи** od toga časa, za tim.

толѣ, **до толѣ** dotle.

тольми toliko, na toliko.

Digitized by Google

трн br. nom. трик, три gen. трий, тремъ, три, трьми, трехъ.

трѣба žèrtva. трѣбьникъ žèrtvenik.

трѣва ili трава: trava.

трѣти тръ трешн: tèrti ili trěti; двьрн три: kucaj na vratih.

тръдъ běda, nevolja, progon.

тъ taj та ta то to; того, тоя, того томоу, той; ojačeno sa й: тъй, u nas: taj.

тъждe taj isti (idem).

тъгда tada.

тъкмо } samo,teke.
тъчию

тьмьнъ, тьмьнъій: tamni.

оубаловати, uzdravljivati, uzdravljujem.

оубо dakle; zaista.

оубѣлѣти, оубѣлѣю, лѣюши obělěti.

оувѣдѣти, оувѣмь, оувѣси doznati, saznati.

оудобѣю laglje, lakše, udobnije; pèrvi stup. оудобь lahko, lasno.

оудръчати, krotiti.

оужаснъти са užasnuti se, prepasti se.

оуже jur, već (slov. vre)

оумьнъ, оумьнъій uman, a, o — dvoj. оумьнѣи очи.

оумъдрıати, ıаю glag. traj. od umudriti, rasvětiti.

оуничижити uništiti.

оунıе bolje: оунıе ıесть συμφέρει probitačno, koristno jest.

оупитѣти ili оупитати utoviti, upitati.

оусноубити nasnubiti, zavesti na ljubav; ὑπονοθεύω.

оуставьнъıа кънигъı kanoničke, ustavne knjige.

оустроıение: ustrojenje, uredjenje, sustav (organizam).

оутолити ublažiti

Digitized by Google

хотѣти, хоштѫ, хоштеши itd. htěti; part. sad. vr. хотѧ.

храмъ ili храмина kuća, domus.

хꙑзина kuća (sr. slov. hiža).

хꙑтрость hitrina, umětnost, τέχνη.

цѣсарьствовати carevati, što i цѣсарьствовати.

цръноризьць cèrnorizac, monah, kaludjer.

цѣломѫдрие mudrost; gèrč. σωφροσύνη.

цѣсарь (pokraćeno царь) цѣсарꙗ: car, cesar, gen. množ. цѣсареи m. цѣсарии kao da je po ь-dekl.

чаꙗние, čekanje.

чаꙗти, чаѭ, чаеши čekati.

чинъ; red, način.

чисмѧ, мене broj, čislo, odatle чисменитъ brojni, a, o.

чръта, ꙑ, čèrta (sr. Rački Sl. pismo 45 ss.).

чьсти, чьтѫ, чьтеши čitati, čitam; štovati.

чьто (t. j. чъ i то), što, gen. чего: чесо, dat. чемоу i manje pravilno: чесомоу (62).

чѧдь, и: děca.

часть μέρος čest. (ne čast, što dolazi od чьсть τιμή).

штедрота milosèrdje.

шьдъ part., žen. sp. шьдъши itd.

ꙗзъ ili азъ: ego, ja; piše se često i ѣзъ.

ꙗзва rana.

ꙗко ὅτι quia, jerbo.

ꙗко и tako da s infin. kao gèrčki ὥστε.

ꙗсти (ѣсти), ꙗмь, ꙗси, ꙗсть jesti — jedem; part. ꙗдꙑ, ꙗдѫшти; prošl. ꙗдъ, ꙗдъши.

ѥгда kada (odnosno).

ѥда jeda (upitno).

ѥдинъ jedan; ѥдиного, ѥдиномоу; skl. po zaimenoj sklonitbi.

ѥдьноѭ, ili ѥдиноѭ instrum. kao prislov: jednom.

Digitized by Google

ЮЗА to isto što jeda, zar, da li.

ЮЛИЖЕ obično: ОТЪ НЮАИЖЕ, od kada.

ЮЛИКЪ kolik (odnosno): ВЬСЕ ІЕЛИКО, sve što.

ЮЛЬМА pošto, buduć da.

ЮСМЬ, ЮСИ, ЮСТЬ (skr. Ю 48)ЮСМЪ, ЮСТЕ, СѪТЬ.

ЮТЕРЪ: něki; ova je rěč običnija u glagolskih, nego li cirilskih spomenicih, gdě no ju zaměnjuju sa НѢКЫИ.

ЮШТЕ jošte (kajk. išče).

ЮЮ dvoj. od И.

ЮНЪ mlad.

ЮЖЕ sr. ОУЖЕ (naš: jur).

ЮНОША mladić.

ѪДОУ (m. ѬДОУ) navadja Cèrnorizac kao priměr glasa i pismena Ѫ (i ІѪ), (izgovori on) kojemu neima traga u Gèrkah; ІѪДОУ odnosni prislov odgovara upitnomu КѪДОУ, a znači što hèrv. kud, kuda ili gdě.

ѪТРОБА utroba.

ѪЖИКА rodjak; rěč načinjena onako od ВѦЗ — s prěglasom ВѪЗ, kao što naša stara bližika.

ІѦЗЪІКЪ jezik: u množ. ІѦЗЪІЦИ gentes, narodi; kor. ІѦЗ — odgovara lat. (lingua).

ѨТИ ujmiti, ohvatiti; — СѦ s gen. primiti se.

Digitized by Google

Tumač kritički.

I. 1. Ovaj je odlomak iz rukopisa Assem. po prepisu dr. Račkoga; izpravci su slědeći: a) ⱐ město ⱏ; n. p. u rukp. čita se ⱄⰾⱅⱐ, ⱆⱍⰻⰰⱅⱐ, ⱆⰾⱄⱔ, ⱃⱐⱏⰾⱅⱄⰵⱃⰾⱐ, ⱆⰾⰰⰶⰾⱐ, lok. ⱄⱅⱐ instr. ⱃⱁⱅⱐ (u dat. bilo bi dobro ⱏ). b) ⱏ město ⱐ; u rukp. čita se ⱁⰰⰽⱄⱃⱃⱁⰽⱐ, ⰰⱁⱐ, ⰽⱐ, ⱆⱐ, ⰾⱐ kao predlog; (ali kao zaime, dobro jé pisano ⱐ). c) u rukp. je ⱏ u rěči ⱁⰾⰽⱐⱐⱃⱐ, i tako je dobro; može se ipak poslě samoglasa ь uvěk pisati ⱏ. d) ⱐ město ⱄ u ovih rěčih: ⱃⱐⱁⱎⱄⰾⱐ, ⱁⱎⱄⰾⱐ, ⱆⱐⰾⱄⱅⱐ. e) ⱎⱅ měšovito uz ⱋ. f) u rukp. je oblik stegnut: ⱆⱐⱃⰰⰾⱐⱎⱙⱅⱙ.

I. 2. Preštampano bug. glag. iz ciril. natiska u „Ізслѣдованія“ StPetrbg 1856. U rukp. dolazi: a) malo ne uvěk ⱏ m. ⱐ, a mnogo redje ⱐ, gdě bi imao biti ⱏ: n. p. cir. je štamp. ovako кънiжъніці, грѣшъникъи. пріемлетъ, ѣстъ, овъцѫ. b) město poluglasah puni samoglasi: роптаахѫ, овець, прішедъ. крѣпокъ, шедь, рожецъ, отецъ, телецъ. c) piše se гла t. j. глагола, отьцю, іждівъшю, сѫштю: събравъ, призъвавъ, оузърѣ. d) měša se, kao i u assem., bez razlike ⱑ i ⱁ, ali za cir. ꙑ dolazi ponajviše ⱏⱑ. e) ⱎⱅ mnogo običnije od ⱋ. f.) 37.5 rukp. ⰾⱐⱙⱏⱑ, u gèrč. je ženski spol. g) 37. 7. rukp. ⰽⱄⰾⱑⰽⱄ, a mora biti dat. ⰽⱄⰾⱑⰽⱙ. h) 38. 7. cir. štamp. оупітѣнъ і (kao dvě rěči), i opet red. 15: оупітѣнъ и, ali u gèrč. je spolnik: τὸν σιτευτόν, zato se mora zajedno čitati, akuz. sast. deklin. i) 38. 6.

Digitized by Google

трн br. nom. триѥ, три gen. трий, тремъ, три, трьми, трехъ.

трѣба žèrtva. трѣбьникъ žèrtvenik.

трѣва ili трава: trava.

трѣти трѫ треши: tèrti ili trěti; двьри три: kucaj na vratih.

трѫдъ běda, nevolja, progon.

тъ taj та ta то to; того, тоѩ, того томоу, той; ojačeno sa й: тъй, u nas: taj.

тъждє taj isti (idem).

тъгда tada.

тъкмо } samo,teke.
тъчиѭ

тьмьнъ, тьмьнъій: tamni.

оубаловати, uzdravljivati, uzdravljujem.

оубо dakle; zaista.

оубѣлѣти, оубѣлѣѭ, лѣѥши obělěti.

оувѣдѣти, оувѣмь, оувѣси doznati, saznati.

оудобѣѥ laglje, lakše, udobnije; pèrvi stup. оудобь lahko, lasno.

оудрѫчати, krotiti.

оужаснѫти са užasnuti se, prepasti se.

оуже jur, već (slov. vre)

оумьнъ, оумьнъій uman, a, o — dvoj. оумьнѣи очи.

оумѫдрıати, ıаѭ glag. traj. od umudriti, rasvětiti.

оуничижити uništiti.

оуние bolje: оуние ѥсть συμφέρει probitačno, koristno jest.

оупитѣти ili оупитати utoviti, upitati.

оусноубити nasnubiti, zavesti na ljubav; ὑπονοθεύω.

оуставьнъıѩ къннгъı kanoničke, ustavne knjige.

оустроѥниѥ: ustrojenje, uredjenje, sustav (organizam).

оутолити ublažiti

Digitized by Google

хотѣти, хоштѫ, хоштеши itd. htěti; part. sad. vr. хота.

храмъ ili храмина kuća, domus.

хъізина kuća (sr. slov. hiža).

хъітрость hitrina, umětnost, τέχνη.

царьствовати carevati, što i цѣсарьствовати.

црънoризьць cèrnorizac, monah, kaludjer.

цѣломѫдриѥ mudrost; gèrč. σωφροσύνη.

цѣсарь (pokraćeno царь) цѣсарꙗ: car, cesar, gen. množ. цѣсареи m. цѣсарии kao da je po ь-dekl.

чаꙗниѥ, čekanje.

чаꙗти, чаѩ, чаѥши čekati.

чинъ: red, način.

чисмѧ, мене broj, čislo, odatle чисменитъ brojni, a, o.

чръта, ъі, čèrta (sr. Rački Sl. pismo 45 ss.).

чьсти, чьтѫ, чьтеши čitati, čitam; štovati.

чьто (t. j. чъ i то), što, gen. чего: чесо, dat. чемоу i manje pravilno: чесомоу (62).

чѧдь, и: děca.

чѧсть μέρος čest. (ne čast, što dolazi od чьсть τιμή).

штедрота milosèrdje.

шьдъ part., žen. sp. шьдъши itd.

ꙗзъ ili азъ: ego, ja; piše se često i ѣзъ.

ꙗзва rana.

ꙗко ὅτι quia, jerbo.

ꙗко и tako da s infin. kao gèrčki ὥστε.

ꙗсти (ѣсти), ꙗмь, ꙗси, ꙗсть jesti — jedem; part. ꙗдъі, ꙗдѫшти; prošl. ꙗдъ, ꙗдъши.

ѥгда kada (odnosno).

ѥда jeda (upitno).

ѥдинъ jedan; ѥдиного, ѥдиномоу; skl. po zaimenoj sklonitbi.

ѥдьноѭ, ili ѥдиноѭ instrum. kao prislov: jednom.

Digitized by Google

ѥꙁа to isto što jeda, zar, da li.

ѥлиже obično: отъ нѥлиже, od kada.

ѥликъ kolik (odnosno): вьсе ѥлико, sve što.

ѥльма pošto, buduć da.

ѥсмь, ѥси, ѥсть (skr. ѥ 48) ѥсмъ, ѥсте, сѫть.

ѥтеръ: něki; ova je rěč običnija u glagolskih, nego li cirilskih spomenicih, gdě no ju zaměnjuju sa нѣкыи.

ѥште jošte (kajk. išče).

ѥю dvoj. od и.

юнъ mlad.

юже sr. оуже (naš: jur).

юноша mladić.

ѫдоу (m. ѩдоу) navadja Cèrnorizac kao priměr glasa i pismena ѫ (i ѩ), (izgovori on) kojemu neima traga u Gèrkah; ѩдоу odnosni prislov odgovara upitnomu кѫдоу, a znači što hèrv. kud, kuda ili gdě.

ѫтроба utroba.

ѫжика rodjak; rěč načinjena onako od ваꙁ — s prěglasom вѫꙁ, kao što naša stara bližika.

ꙗꙁꙑкъ jezik: u množ. ꙗꙁꙑци gentes, narodi; kor. ꙗꙁ — odgovara lat. (lingua).

ѩти ujmiti, obhvatiti; — са s gen. primiti se.

Digitized by Google

Tumač kritički.

I. 1. Ovaj je odlomak iz rukopisa Assem. po prepisu dr. Račkoga; izpravci su slědeći: a) [illegible] město [illegible]; n. p. u rukp. čita se [illegible], [illegible], [illegible], [illegible], [illegible], lok. [illegible] instr. [illegible] (u dat. bilo bi dobro [illegible]). b) [illegible] město [illegible]; u rukp. čita se [illegible], [illegible], [illegible], [illegible], [illegible] kao predlog; (ali kao zaime, dobro je pisano [illegible]). c) u rukp. je [illegible] u rěči [illegible], i tako je dobro; može se ipak poslě samoglasa ь uvěk pisati [illegible]. d) [illegible] město [illegible] u ovih rěčih: [illegible], [illegible], [illegible]. e) [illegible] měšovito uz [illegible]. f) u rukp. je oblik stegnut: [illegible].

I. 2. Preštampano bug. glag. iz ciril. natiska u „Іэслѣдованія“ StPetrbg 1856. U rukp. dolazi: a) malo ne uvěk [illegible] m. [illegible], a mnogo redje [illegible], gdě bi imao biti [illegible]: n. p. cir. je štamp. ovako къніжъніці, грѣшънікъи. пріемлетъ, ѣстъ, овъцѫ. b) město poluglasah puni samoglasi: роптаахѫ, овець, пріщедъ. крѣпокъ, шедь, рожецъ, отецъ, телецъ. c) piše se гла t. j. глагола, отьцю, іждівъшю, сѫштю: събравъ, призъвавъ, оузьрѣ. d) měša se, kao i u assem., bez razlike [illegible] i [illegible], ali za cir. ꙑ dolazi ponajviše [illegible]. e) [illegible] mnogo običnije od [illegible]. f.) 37.5 rukp. [illegible], u gèrč. je ženski spol. g) 37. 7. rukp. [illegible], a mora biti dat. [illegible]. h) 38. 7. cir. štamp. оупітѣнъ і (kao dvě rěči), i opet red. 15: оупітѣнъ и, ali u gèrč. je spolnik: τὸν σιτευτόν, zato se mora zajedno čitati, akuz. sast. deklin. i) 38. 6.

Digitized by Google

zdola št. cir. бімь; pravilnije piše se taj oblik бімъ ili бѣімъ.

I. 3. Sr. izd. Hankino (Prag 1853). U izvorniku imadu slěd. rusizmi: мьрьзость, скърбь, жьрнъвахъ, мьрькнеть, мълния; тогда; прѣкратіѧть, дадіѧть, оузьріѧть, женіѩше, вьсіѧ, обріѩщеть, творіѩща: U rukp. stoji: оузьрите, възѧтъ, вьсяка, избьранънѧ, лъжии, четырь, аньгели (sr. kajk. anjgeli), дъва. Uvěk se piše щ město шт. Znameniti su padežni dočetci: ъмь, ьмь (m. омь емь); ъмъ, ьмъ (m. омъ, емъ); ъхъ, ьхъ (m. охъ, ехъ).

I. 4. Po fotogr. snimku (sr. Hank. „Načala“ 1859) s neznatnimi izpravci. U rukp. se čita: a) [glagolitic] m. [glagolitic]: [glagolitic], [glagolitic], [glagolitic], [glagolitic], b) [glagolitic], [glagolitic], [glagolitic], c) [glagolitic] uz [glagolitic]. d) [glagolitic] m. [glagolitic]. Tri su poslědnje rěči iz ostr. dodane; zato je suvišan priděv: [glagolitic], jerbo kasnije dolazi komparativ.

I. 5 *a* Sr. Kopitar Hesych. Glossogr., gdě su nekoje rěči po rukp. ovako naštampane: мѫжъ, нечъст., грѣшън., гоубителъ, пооучитъ, дьнъ, нощтъ — to su dokazi, da je skoro svuda ь zaměnjen poluglasom ъ. Izvornik bijaše glag., jerbo se piše волѣ (m. воля, gl. [glagolitic]), его (m. ѥго, gl. [glagolitic]), емоу (gl. [glagolitic]). Pogr. je саждение.

I. 5 *b*. Gled. Kopitar Glag. Cloz. i Buslaev Chrest. rusk., a uzporedjen je tekst bolonjski (Hesych. Glossogr.). U izvoru čita se ovako (a znači ruski, v bolonjski rukp.): доуше а доуша v (jedno vok., drugo nom.), моѧ а (rusiz.) еси (po glag. [glagolitic]) av, въісповѣданьѥ а ісповѣдание v, велълѣпотѫ v лѣпотоу а, одѣѩи а одѣжи v (bugariz.), свѣтомъ av, ризоѫ v, пропинаѩ а пропинаѫ v, покрываѩ а покрываѫ v, прѣвъіспрьніѩаго а, прѣвъішнѣя своя v, полагаѩи а полагаѫ v,

Digitized by Google

въіисхождение свое v, вѣтръноую v, своѧ дѫхъі а своѫ v, огнъ палащъ а, осиъіваѫ земѧ v землю а, твьрди а (rusiz.) приклонитъ сѧ въ вѣкъі v, одѣяние еѫ v, станѫтъ v, запрѣштеньѧ а (rusiz.), оустрашятъ а оустрашѫтъ v, низъх. а, полıѧ а полѣ v, въ мѣста ѧже а, положилъ а (rusiz.) обратить сѧ покрътъ а посъілаıѧ а — лаѫ v, горъі v, напаѫ — сельнъıѭ v, анагри а (rusiz.) инагри v, жѫждѫ v, (ovdě u Kop. v. prekinut), пътиця а, дадять, напаѧıѧ. Vidi se dakle, da je u a upliv ruski (ѧ. ıѧ i ıa pomĕšano, ьр m. ръ), u v upliv sred. bug. jezika (ѧ i ѫ mĕš., ъ m. ь).

I. 6. Sr. Izvĕst. c. akad. nauk. rusk. VII. 4 i opis. slavj. rukop. I. 65—66, 186; recenzija ruska izpravljena je u starobugarsku; još su u rukp. ove očevidne pogreške; премоудростію твоюя явил мѧ юси; осоѳомъ; dobro je оубѣлю сѧ, ili оубѣлѣю od gl. оубѣлѣти, onda je zaime сѧ suvišno; pogr. je съзиже.

II. 1. Gled. Denkschr. Akad. Wiss. X. u Beču i Kop. Glag. Kloz. U rukp. ima a) ⰻ m. ⰻ n. p. ⱍⰻⱅⰵ, ⰱⰻⰲⱏ, ⰸⰾⰰⰱⱏⱅⰻ, ⱂⰵⰲⱑⰶⰾⰻⰸⱅⰲⰻⰵ itd.; b) ⰵ i ⰵ m. ⰻ, ⰻ: ⱅⰵⱐⰾⰰ, ⱎⰵⰾⰻ; 46. 8 čita se ⱅⰲⰵⱏ ⰲⰵⰾⱏ m. dativa ⱅⰲⰵⰵⱏ; c) ⰸⱍⰰⰰⱎⰵ, ali su ovakvi oblici redji od stegnutih; 46. 10 ⰾⰱⰸⱐⰸⱍⰵ, 13. ⰲⱏⱃⰻⱏ, 14. ⱂⰱⱑⰾⰰⱎⰵ, 17. ⱂⰱⰵⰱⰰⰶⰵⱃⰻⱏⱍⰵ (ⱍⰵ m. ⰵ); 45, 4 zdola ⱂⰱⰰⰲⰻⱏ, ⱃⰰⰲⰵⰾⰻ; 46. 2 ⱂⰵⰲⰵⰾⱑⰲⰰⱍⰵⱎⱅⰰⱐⰵ ⰸⱏⰱⰸ (ali u sèrb. ruk. мороу); 47. 3 ⱅⰲⰵⰱⰵⱎⱅⰰ, ⱂⰵⰲⰵⰾⱑⱃⰻⰸⰻ; 6. ⱃⰱⱏⰾⰸ. U ovom je rukp. uvěk skoro ⰻⱏ m. ⰻⱏⰸ t. j. ъй m. ъıй; što je kadšto ⰸ m. ⱍⰵ, i ⰻⰵ obično m. ⰸⰵ — nazvati ćemo uplivom hèrvatskim.

II. 2. Sr. Mikłošić: Monum. ling. palaeoslov. i vitae Sanctorum. U izvorniku stoji ѧ za ıѧ, a za pravi ѧ upotrebljuje znak ѫ (zamĕnjenu vrĕdnost imadu oba znaka u besĕdah Cyr. Jerus. sr. Izv. ak. rusk. nauk I.

Digitized by Google

3.). I ovdě je pretežniji ъ od ь; čita se шедъ 5, день 8, възем 2 zdola, овогда, пришедъіи, алъченъ, страненъ, темьници; u rukp. аньдреа — radi blagogl. umetnut ь; манастъірѣ (glagoliz.), 47. 1 zd. въішьняго, 48. 10: въішьняаго; много u rukp., obično se ipak piše мъного (sr. got. managa); 48. 22: чьстъньи i 24: блаженъи — stariji su ali redji oblici; piše se съребро i сьребро, pravilnije po izvoru bilo bi, čini se, сьр.; прѣбъівающтии, дѣлающте jedno po sast., drugo po prostoj dekl.; сеѧ моѧ 51. 2 pogr. m. моюѩ; подобаатъ m. подобають, osobina glag.

II. 3. Sr. Šafařik „Glagol. fragmente"; izreka 1. 2. iz frag. I. A. 3. i 4. iz I. B, ostale iz II. A. B.

II. 4. Ovi se stihovi nalaze u nekom rukp. iz XI—XII. věka (s. Izvěst. c. rusk. ak. VII. 1.), gdě su i Antiochove pandekte: ondě stoji вьсакъ, благодѣтельствоуя, оудроучають, язъікъ, чъсти, боуроу, жъзлъ, оуне, тьри, являють сѧ, роуганию, падению, жъри, молитьнъімь, иже боудеть; vidi se dakle, da je u izvorno bug. prěvod udario upliv ruski, ali prěvod mora da je veoma star. Nekoji su stihovi krivo prevedeni: .і. разоумѣй очима gèrč. ἴστη μὲν ὄμμα; prevoditelj je poměšao ἴστη sa ἴσθι od οἶδα; lat. prev. inhibito visum ili cohibe oculos, slov. od prilike: въздръжи очи. .м. glasi gèrčki.: μή σοι τὸ εἶναι τῷ δοκεῖν ὑπορρέοι lat. prev. missam fac opinionem remque amplectere, ili po pariž. izd. Ne tibi vana specie decepto res ipsa effluat. Slov. prev. je taj smisao: nebudi ti na misli budućnost (?). .χ. morao bi po lat. prevodu toliko značiti: Gloria est invideri, invidere autem magnum dedecus, ali slov. rěči neimaju toga smisla, već znače: zavistan biti milosti i u obće zaviděti — velika je sramota. .ф. glasi gèrčki: ψυχὴ θύοιτο μᾶλλον ἢ τὸ πᾶν θεῷ: praestat animum quam caetera

Digitized by Google

offerri Deo, ili Animus Deo mactetur potius quam alia quaelibet victima; ali slov. tekst znači: Dušo, žèrtvuj (klanjaj se) bogu sasvim poniznim obrazom.

II. 5. Iz Mikloš. chrestom.; lat. prěvod nalazi se u 44. govoru sv. Grigorija cap. X—XI. „in novam dominicam“ (Tom. 50 ed. paris.); slov. prevoditelj prevede gèrčki izraz κελεύσματα u повелѣние, a lat. prěvod zadèrža: celeusmatibus iisque ut plurimum piis ac religiosis (što je κελευστής i κέλευσμα, gled. rěčnike); 54. 7. glasi lat. prěvod ovako: ac per gyrum assultat etiam delphinus, jucundissimum quiddam insufflans, seseque in altum evehens et gaudio gestiens vectores prosequitur. red 8. zdola i ss. glasi lat. prěvod ovako: cellulas elaborant sexangulas et inter se oppositas fistulas attexentes rectasque lineas angularibus alternantes — non minus ad operis elegantiam quam ad securitatem.

III. 1. Po izdanju Kalajdovičevom (Moskva 1824), iz rukop. 11. věka, koji je samo malo traga sačuvao starobug. izvorniku, drugačije vlada upliv ruski. Znatnije razlike od onoga, kako se u rukp. čita, osim što je povraćena bug. recenzija, jesu slědeće: прозвутеръмь, человѣкь, философърека, живъи; прѣстоупивъ бес коньца što znači: preseliv se u věčnost — to je u rukp. XVI. věka ovako opisano: преиде отъ сего житiа къ христоу богоу въ бесконечный животъ. U rukp. stoji zatim: Съ сими же съі и оставль юго въ житии семь, tu bi se imao razuměti Konst. kao subjekt, a u юго njegov brat Metodij. 56. 2. мѣста; 16. паче лѣнениꙗ и прещенья прркъмь рекъша smisao: većma nego mlitavosti ubojah se prětnje Božje — zatim je izostavljen citat iz sv. pisma. 56. 7. zdola zamèršenih je rěčih taj smisao: da je više gledao na silu i znamenovanje, neg li pojedine izraze. „Tako (t.

Digitized by Google

j. gledati na pojedine izraze) nečine oni, koji hoće da shvate božansku mudrost, nego koji paze samo na gole glase, kako im je vanjski sadèržaj (вънѣ сѫдръжимы) što na drugom městu veli, da jim o оустьнахъ и о слоусѣхъ шоумѧть, a do sluha im (t. j. da bi njihovo znamenovanje čuli) nedopiru (неминоующѧ), te nikada neće da saznaju, što taj i onaj glagol znamenuje". Gèrčke rěči pisane su ovako: ватрахос, имера, анатоли, панъта та езни! —

III. Iz Kalajdoviča, po novijem rukopisu; povraćena je recenzija bugarska, kakova dolikuje dobi prezvitera Grigorija. Evo nekoliko priměrah, kako je u rukp. начятокъ, отець,въ кумирницю, ту живыи и учя ся, ражающе, большаго сея или добрѣиша, мимошедый — два лѣтома, любяше itd. Ovo je prěvod gèrčkoga lètopisca Malale, ali městimice umnožen izvornimi dodatci: osobito su u slov. tekstu izkvarena imena vlastita. Město rukp. мандра mora po gèrč. glasiti: аманъдра; отрокъ двоякъ парисъ: nije prevoditelj razumio izraza δύσπαρις (to će reći: zlokobni Paris), poměšav δὑς sa δὶς. U rukp. je: и желѣзохитръ (ako nije u Kalajd. pogreška) ali gr. izvornik ima ovako: καὶ ἔμεινεν ἐκεῖ ὁ πάρις ἀνατρεφόμενος καὶ ἐν αὐτῷ διάγων, καὶ ἀναγιγνώσκων. ὅστις ἐλλόγιμος καὶ εὐπάιδευτος ἐγένετο, po tom je lahko doslutiti, da valja čitati иже зѣлохытръ. Što slědi (red. 4. zdola) glasi gèrčki ovako: ὅτι ἡ ἐπιθυμία, ὅ ἐστιν ἡ Ἀφρ., πάντα τίκτει καὶ τέκνα καὶ σοφίαν καὶ σωφροσύνην καὶ τέχνας καὶ τὰ ἄλλα πάντα ἐν λογικοῖς καὶ ἀλόγοις, μεῖζον δὲ αὐτῆς καὶ βέλτιον μὴ εἶναι. U Kalajd. je въ эую (59,9.) ali to je očevidna pogreška m. въ троѩ, gèrč. καὶ εἰσῆλθεν ἐν τῇ Τροίᾳ. 59.14 u Kalajd. дафинскомоу gèrč. δαφνείῳ, dakle дафниискоуоумоу ili дафиньск.; 59.9 zdola u rukp. пріиде же въ Аспардъ; 7. сыномъ плисѳененомъ gèrč. υἱοῦ πλεισθένους,

Digitized by Google

6. съ агамемномъ; 3. въ коритъ (gèrč. κρήτη), dakle po ikav. izgovoru: critъ ili crita. — 59.1 zd. u gèr. nije διονύσῳ već τῷ δι᾿, ovdě je dakle pogrěšio ili prevoditelj ili koji kasniji prepisnik. Ista se pogreška povraća str. 60. 17. — ефра ili юфра gèrčki je Αἴθρα lat. Aethra. U Kalajd. čita se: съ товарми многъıми и многоцѣннами.

III. 3. Razprava cèrnorizca Hrabra preštampana je ovdě po izdanju Šafaříkovu, s nekimi proměnami jezičnimi; prěporni red pismenah (sr. Hattala u Č. Č. M. 1858 I. 117—129 i dr. Rački Slovjensko pismo 100—106.) izostavljen je sasvim.

III. 4. Ovo su primětbe onoga Bugarina, koji je na bugarski jezik preveo lětopis Manasin; nalaze se štampane i obširno tumačene u ruskom dělu „о переводѣ Манассінной лѣтописи" Moskva 1842 od Čertkova; proměne u jeziku ograničene su na izpravke u nosovnih glasovih i u poluglasih, što jih, kako se znade, srednjobugarski jezik skroz poměšao.

Dr. DRAGUTIN PROHASKA,
DOCENT
VYS. ŠKOLY OBCHODNÍ
PRAHA VI., HORSKÁ 3.

SLOVANSKÁ KNIHOVNA PRAHA
odd. přírůstků

Digitized by Google

Digitized by Google

20

Digitized by Google

Digitized by Google